THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204341
UNIVERSAL LIBRARY

రసపుత్రకదనము.

శ్రీ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Sri Venkateswara Co.,

Book-Sellers & Publishers, GUNTUR.

ఈగుంటూరు పట్టణమునందు శ్రీ వేంకటేశ్వర కంపెని అను పేరుతో బుక్కు-షాపు నొకటి స్థాపించినాము. ఇచ్చట స్వరాజ్యపుస్తకములు అన్ని దొరకును. మూకద్ద రామా అండ్ కో వారి పుస్తకములు, ఆనంద, మనోరమ, సరస్వతి మొదలగు వారిక పుస్తకములు, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి ఆస్తికముల పుస్తకములు, ధర్మవరం కృష్ణమాచారి. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగార్ల నాటకములు, నవలలు, ఇతర నాటకములు నవలలు, ప్రబంధములు, హరికథలు, ఉపాధ్యాయుల డిమ్మసు, స్టేషనరీ సామానులు అన్నియు దొరకును. ధరలు చాల సరసము. వర్తకులకు ఉపాధ్యాయులకు అర్ధణా ఒట్టి కమీషను ఇయ్యబడును.

శ్రీయుత బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి గారిచే

౧ సత్యహరిశ్చంద్రీయము — తెలుగు నాటకసమాజములచే నాటకమాడబడి ఆంధ్రలోకమున కీర్తిగాంచిన నాటకరత్నము.

గ్లేజు ప్రతి రు. 1-4-0.
రఫ్ ప్రతి 1-0-0.

౨ సాత్రాజితీయము — శృంగార రసప్రధానమై మనోహరములగు పద్యములు గల ప్రసిద్ధనాటకము గ్లేజు ప్రతి రు 1-0-0 రఫ్ ప్రతి 0-14-0. ఈ రెండు నాటకముల కాపీరైటు మాదిగనుక మాకు వ్రాసినగాని లభించవు.

3 చిత్రమాధవము — శ్రీ దంటూ సుబ్బావధాని కవికృతము, షేక్స్పియర్ 'కామెడీ ఆఫ్ ఎరర్సు' ననుసరించి వ్రాసిన చమత్కారమైన నాటకము కథలోని చమత్కారము చదివినగాని తెలియదు. చందికాగితములు ప్రతి రు. 0-12-0.

రసపుత్రకదనము

(చిత్తూరుపై అల్లాయుద్దీనుని దండయాత్ర.)

కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లుగారిచే

రచియింపఁబడి,

గుంటూరు

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

వారివలన ప్రకటింపఁబడియె.

రెండవ కూర్పు.

వెల రు 1-0-0.

కాపీరైట్]

1922

[రిజిష్టర్డు

పీఠిక.

ఔదార్యగుణధుర్యులగు శ్రియాఢ్యులారా!

సీ॥ సర్వజనావనాసక్తులై షట్చక్ర ♦ వర్తు లేభూమికి భర్తలైరి?
వ్యాసవాల్మీకి బిల్హణ వామదేవ భా ♦ రవి కాళిదాసు లేరమణిసుతులు?
కర్ణభీమార్జున గాంగేయకుంభజ సం ♦ భూతు లేమాతకుఁ బుత్రులైరి?
గౌతమ శ్రీవివేకానంద రామ ♦ మోహన శంకరుల కెద్ది జనని యయ్యె?
తే॥గీ॥ అట్టిభారతజనయిత్రి కనవరతము ♦ మేఖలాసన్నిభంబయి మించు వింధ్య
పర్వతశ్రేణికుత్తరపార్శ్వమందుఁ బుణ్యనిలయంబు రసపుత్రభూమి యుండు॥

అట్టి రాజస్థానంబున, నిష్కళంకంబై, చిరకాలప్రవర్ధితమానంబై, నిరుపమవీర భోజ్యంబై, వివిధవిద్యాప్రశోభితంబై, కకుబంతవిక్రాంతకీర్తిమంతంబై, సకల భువనయా ధీశ సన్నుతపాత్రంబై, యొప్పు సూర్యవంశంబునందు జన్మించిన రసపుత్రకుమారాగ్రే సరు లెనిమిదవ శతాబ్దంబున 'మీవార్' రాజ్యంబు స్థాపించినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. ఈ రాజపుత్రులు 'మీవార్' రాజ్యరక్షణాభివృద్ధికి ముఖ్యాధార భూతం బగు చిత్తూరు దుర్గరాజంబును నిర్మించి యవసరమువచ్చినప్పుడు తమ ప్రాణం బులనైనఁ గోల్పోయి తమ దుర్గలక్ష్మిని గాపాడుకొను చుండెడివారు.

రసకుమారులకెల్ల నధ్యక్షుండై, రాణాబిరుదుఁ గైకొని, చిత్తూరుదుర్గంబును రాజధానిగా నేర్పరచుకొని ప్రజాపరిపాలనక్రియాదక్షత్వంబు వహించి యొక రాజపు త్రశేఖరుండు చిత్తూరునందు సింహాసనాసీనుం డయ్యెను. అంతట రాణాకుటుంబము వారలు చిత్తూరు రాజ్యంబు నేలుచుండెడివారు. అనుపమవిక్రమకళాసంపద్విశేషోన్న తులైన యీరసపుత్రవీరుల శౌర్యగాంభీర్యాది సద్గుణంబులను. త్రిలోకసుందరులైన రాజపుత్రస్త్రీల సతతపాతివ్రత్యంబును, మానాభిమాన సంరక్షణక్రియాసామర్థ్యంబును, గొనియాడుటకు సహస్రవక్త్రుండును, బరీక్షించుటకు సహస్రనేత్రుండును, నిశ్చ యించుటకు జగచ్చక్షుండును బూనుకొనవలసి యున్నప్పుడు స్వల్పప్రజ్ఞుండనై నేను వర్ణింప సాహసించి నందులకు నన్ను క్షమింప వేడుకొనుచున్నాను.

నే నీ 'రసపుత్రకదనంబును' రచించి దాదాపుగా నాల్గువత్సరము లైనది. ఇందుఁ గొంతభాగము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన 'హేమలత' యను నవల ననుసరించియు శేషంబును శ్రీయుత బండారు అచ్చమాంబగారిచే వ్రాయఁబడిన అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల యందుండు 'పద్మిని' యను కథ ననుసరించియు వ్రాసితిని.

బాలుండను, అదిగాక వ్యాకరణశాస్త్రిని యగు నాచే రచియింపఁబడిన యీ కబ్బంబునందు లోపంబు లసంఖ్యాకంబులై యుండుట తథ్యంబుగాన నాల్గువత్సరంబుల నుండియు ముద్రింపనైతిని గాని వాక్చాతుర్యనైపుణ్యులగు పెద్దవారలకు బాలకులయొక్క వచ్చియురాని ముద్దుపల్కు లత్యానందం బొనగూర్చువట్లు పండితోత్తములగు వారలకు నన్నుఁబోలు బాలురయొక్క వచ్చియురాని కవిత్వం బానందదాయకం బగునని దృఢవిశ్వాసంబు గల్గియుండుకతంబునను, నాసహోపాధ్యాయులగు కొందఱుబాలుర ప్రోత్సాహంబునను, నే నీరసపుత్రకదనంబునందుఁ గొన్ని మార్పులఁ జేసి నాబాల్యంబునుండియు నాకు మిత్రుండగు గుండు వేఁకటలింగముగారి ధనసహాయంబున దీనిని ముద్రింపఁగలిగితిని.

నాయందుఁ గరుణవహించి యీకబ్బంబునం గల లోపంబుల సవరించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేసిన బ్రహ్మశ్రీ కుంరాడ దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రులగారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా ననేక నమస్కారంబు లాచరింపుచున్నవాఁడ. ఇది నా ప్రథమోద్యమము గాన నిందునం గల లోపంబుల మన్నించుటకు మిమ్ము బ్రార్థించుచున్నవాఁడ

ఇట్లు విధేయుఁడు,

[illegible]

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సూత్రధారుఁడు.

మారిషుఁడు.

విక్రమసింహుఁడు — ఒక క్షత్రియకుమారుఁడు.

కాపాలివాఁడు.

సుమిత్రుఁడు — విక్రమసింహుని మిత్రుఁడు.

వసంతభట్టు — ఒక మహాశాస్త్రి బ్రాహ్మణుఁడు.

భీమసింగు — చిత్తూరురాజ్య సంరక్షణ కర్త.

బాదూల్‌సింగు — ఒక రసపుత్రకుమారుఁడు. భీమసింగునకు ముఖ్యాలోచన పరుఁడు.

సేవకుఁడు.

లక్ష్మణసింగ — చిత్తూరురాజు. [బాలుఁడు].

చిదానందయోగి — విక్రమసింహుఁడు.

ఆనందుఁడు — వసంతభట్టు పరిచారకుఁడు.

గోరాసింగు — రసపుత్ర సైన్యనాయకుఁడు, బాదూల్‌సింగు తండ్రి.

ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు — రాజపుత్ర వీరులు.

పాండురంగనాగుఁడు — ఒక కపటయోగి.

జయసింగు, అజేయసింగు,
సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు. } భీమసింగునకుఁ బుత్రులు.

సేవకుఁడు.

అల్లాయుద్దీను — డిల్లీ పాదుషా.

రహిమానుఖాను — తురుష్క సైన్యనాయకుఁడు, అల్లాయుద్దీనునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడు.

నాజరుజంగు — తురుష్క సేనానాయకుఁడు.

శూరసింగు — ఒక యుద్ధభటుఁడు.

స్త్రీలు.

పద్మినీదేవి భీమసింగునకు భార్య.

పురదేవత.

దస్తావేజులమతలబి.

క్రొత్తప్రతులు ముద్రించినారము.

ఇందు, 1 ముఖ్యాంశములు, 2 గమనించతగిన విషయములు, 3 విక్రయ 4 తాకట్టు 5 రద్దు 6 పాక్కు విడుదల 7 తీర్మానము 8 మరణశాసన 9 పవరప్ అటర్నీ 10 సెటిల్ మెంటు 11 ఫిరాయింపు 12 దాన 13 దత్తత 14 కవులు కబోలీయతు 15 ఖరారునామా 16 ట్రాన్స్ఫరు 17 సవరణ 18 హామీ 19 మనవర్తి 20 ఫారిఖత్తు 21 వ్యాపార సంబంధ లేక వర్తక సంబంధ 22 పంచాయితి 23 క్రిమినలు 24 సివిల్ 25 వివిధములగు కోర్టు సంబంధ 26 రిజష్టరేషను విషయములగు ముఖ్యాంశములగు దస్తావేజులలో ఒక్కొక్క రకమునకు అనేక మతలబులతో క్రొత్తగా తయారు చేయబడి గ్రంథము ప్రయివేటు వకీళ్లు వకీళ్ల గుమాస్తాలు క్రొత్తగా దస్తావేజులు వగయిరాలు వ్రాయనేర్చువారలకు ఇది అత్యంత ఉపయోగము. దీని విషయము వ్రాసిన చాలదు ఒక బుక్కుకు ఆర్డరు ఇచ్చి చూడుడు. దస్తావేజులు చాలా కాలము వ్రాయుటలో నిపుణులయిన వారలు గూడా చాలారకముల దస్తావేజులు వ్రాయుటకు మతలబులు తెలియని వారలు గలరు. అవిఅన్నియు ఇందుగలవు. ఇందు క్రొత్తరూల్సుప్రకారం కోర్టుఫీజు స్టాంపు డ్యూటి, రిజిష్ట్రారు ఆఫీసు ఫీజులు గలవు.

వెల పోస్టేజి గాక రు 1—0—0

పోస్టేజి సహా 1—6—0

వలయువారలు.

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

గుంటూరు

అని వ్రాయవలెను.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్ర కదనము.

ప్రథమమున సూత్రధారుఁడు పుష్పాంజలుఁడై ప్రవేశించి:—

శా॥ శ్రీదం బై రవి యస్తమించని ధరిత్రీరాజ్య మెవ్వానిదో
మోదంబార సుఖప్రదాతలగు సద్భూమీశు లెవ్వారో, ని
త్యోదారాంచిత ధర్మమార్గచరులై యూహింప నెవ్వారు, హిం
దూదేశ ప్రభులైరొ వారలకుఁ గృష్ణుం డిచ్చు నిష్టార్థముల్॥

సీ॥ హిందూమతఖ్యాతి నెల్లెడం జాటిన
శ్రీవివేకుని జన్మ సీమ యెద్ది?
సహగమనాచార సరణి మాన్పిన రామ
మోహనునకు మాతృభూమి యెద్ది?
సంగీతవిద్యావిశారదోత్తముఁడైన
త్యాగరాయునిఁ గన్న తావదెద్ది?
ఆమ్మహారాష్ట్ర రాజ్యస్థాపకుఁడు ఛత్ర
పతిశివాజినిఁ గన్న వసుధ యెద్ది?

తే॥ గీ॥ తొలుత మాతృభక్తులగు సుతులను గాంచి
క్రాలుకొడుకుల కిపుడెద్ది కన్నతల్లి?
యట్టి భారతమాత నే ననవరతము
మనసునందునఁ జేర్చి నమస్కరింతు॥

మారిషా! వేగమే యొకపర్యాయం బిటురమ్ము.

మారిషుడు—(ప్రవేశించి) బావా! నన్నింత త్వరితగతిఁ బిలిచిన గతం బేమి?

సూత్రి—మారిషా! మనకు సభికులాజ్ఞాపించిన క్లిష్టమేని నవీననాటకం బిచ్చోఁ బ్రదర్శించి వారిమనంబుల రంజింపఁజేయవలయును. నీవు నేఁడింత తడవుసేయుటకుఁ గారణం బేమి?

మారి—ఏమి చెప్పుదును! మనరాజ్యలక్ష్మిని దురుష్కులెత్తుకొనిపోయెను. మే మాచోరుని వెదకుచుంటిమి. అయిన మీ రిచ్చట నెద్దియాడ నున్యుక్తులైతిరి?

సూత్రి—మారిషా! నీ వాడినమాటల నాలకించినందున నాకొక నూతనకథ జ్ఞప్తికివచ్చినది.

మారి—ఆకొత్తకత యెద్ది?

సూత్రి—చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని. దురుష్కనాథుండగు నల్లాయుద్దీనుండు వశపఱచుకొనెను. ఆకథ నిచ్చట బ్రదర్శింప సంసిద్ధుండనైతిని.

మారి—బావా! యక్కథాసందర్భ మించుకఁ దెలియఁజేసెదవా?

సూత్రి—మారిషా! కుసుమఁబోఁప్రుచుఁ గూండలరుచి నడుగనేల? దాని నిచ్చో నాడ నుంటిమిగదా!

మారి—పోనీ, దానిని రచియించినదెవ్వరు?

సూత్రి—

తే॥ గీ॥ కొండపల్లికులాబ్ధి చంద్రుఁడు కీర్తి
పరుఁడు శ్రీవత్సగోత్ర సద్బ్రాహ్మణుండు

శిష్టుఁడగు శ్రీనృసింహుని జ్యేష్ఠసుతుఁడు,
లక్ష్మణపెరుమాళ్ళు రచించె లలితముగను॥

ఆతఁడు.

తే॥ గీ॥ సంస్కృతం బొకయింతయుఁ జదువలేదు
తెనుఁగునం దొకించుకఁ బ్రాజ్ఞతను వహించి
సన్నుతమగు నోబిల్ కళాశాలయందు
హూణభాషను బఠియించు చున్నవాఁడు.

మారి — (నవ్వి) హూణభాషార్థులేడ! నాటకంబులు రచింపఁ జేసెడ! అందలి యసంఖ్యాకంబులగు లోపంబులు వినినఁ బండితోత్తములు పరిహసింపరా?

సూత్రి — ఏల పరిహసింతురు?

ఉ॥ బాలురు ప్రాకులాడి నడువంగఁ గడంగియు నచ్చటచ్చటం
గూలఁబడంగ సాయ మొనకూర్పరె? యుక్తవయస్కు లెట్టులన్
బాలకవిత్వయత్నమునఁ బల్మఱు లోపము లున్నఁ బండితుల్
లీల క్షమించివాని వెడలించియు నొప్పులు మెత్తు రెప్పుడున్॥

మఱియుఁ గృతికర్త యిట్లు విజ్ఞాపనంబుఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.

శా॥ "ప్రాయం బెన్నఁ బదేనువత్సరము లే బాలుండు దా నెవ్విధిన్
వ్రాయం జాలెఁ గృతిన్? గవిత్వమునఁ లోపంబుల్ కనన్ జెక్కురా!
వా! యంచున్ మదిసందడింపకుడి విద్యాసాంద్రులారా! సహా
ధ్యాయవ్రాతములార! నా కిపుడు ప్రోత్సాహంబుఁ జేకూర్పుడీ॥

మారిషా! కాలాతీతంబగుచున్నది. ఇఁక మనము పోవుదము.

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము

* ప్రథమాంకము *

ప్రథమరంగము.

ఢిల్లీపురమునందలి చెఱసాల.

(ప్రవేశము)

విక్రమసింహుఁడు కూర్చుండి యుండును:—

విక్రమసింహుఁడు (విచారముతో)

ఉ॥ వాసియు వన్నెయుం దఱిఁగ బందెవిముక్తుఁడ నౌదునంచుఁ బే
రాసవహించితిన్ విధిపురాకృతకర్మఫలంబొ లేక నే
దోస మొనర్చినందులకొ దుర్గతిపాల్పడి దైన్య మొప్పఁగా
గాసిలుచుంటి నన్నిపుడు కావఁదలంచెడు వార లెవ్వరో?॥

ఓరీ యల్లాయుద్దీను! వామమార్గశిఖామణీ! పయోముఖవిష కుంభకా! నీ వింత కృతఘ్నుఁడ వగుటకు నేను నీ కేమి కీడుదలంచితిని? ఎంతయో మేలొనరించి యుంటిఁ గదా!

ఉ॥ కూరిమి మీఱ నిన్నెపుడుఁ గొల్చుచు, దేవగిరిప్రభుండు దాఁ
బోరున నోడి కప్పమును బోడిమి వేగ నొసంగునట్లుఁ జే
కూరఁగఁ జేసినట్టినను గొంకకదుర్గతి పాలొనర్ప నో
క్రూర! మదోన్మదుండ! తడిగుడ్డల గొంతులు గోయఁ బాడియే?॥

దుర్మార్గా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తీ! నేనీ విపదంబురాశిని మునింగియుండుటకు భవద్విద్వేషజంఝామారుతంబే గదా హేతుభూతంబు? నీ వింతటి విశ్వాసఘాతకుండ వగుదువని యెఱుంగక పోవుటచే సోదరప్రాయులగు మహారాష్ట్రవీరుల నిర్హేతుకముగా నుక్కడించి నీకు విజయలక్ష్మినిం జేకూర్చితిని. ఔరా! యశేషరాజ్యకాంక్షాయత్తచిత్తుండవై వయోవృద్ధుండగు జలాలుద్దీను చక్రవర్తిని వధియింప యత్నింపవలదని హితులు గఱపినందులకా నన్నిదుర్గతి పాలొనరించుట! ఓరీ! పాపీ! పితృఘాతకా! సుగుణగణరత్నాకరుండగు నీ పినతండ్రి నీకేమి యపకృతి నొనరించెను? లోకానుభవ మించుకైనను లేని కడు చిన్నప్రాయమున జననీజనకులు మృతినొందిన దిక్కులేని పక్కివగు నిన్నంతయో మక్కువతోఁ బెంచెనుగదా! అన్నకుమారుండవని యించుకైనను గోయక నీకు సకలవిద్యలు నేర్పించిన పుత్రవత్సలుని నకారణంబుగ వధించుటకు. గతంబు విజయోన్ముఖుండవగు నిన్నెదుర్కొని ప్రేమాతిశయంబునఁ గౌగిలించుకొనుటయా? ఆ నిష్కపటాత్ముని నీకరవాలధారం గెరఁ జేయుటకు నీకెట్లేఱుఁగున కరములు బలిమి నిచ్చెను? ఔను, దుష్టుల కుపకారం బొనర్చిన వెంటనే యపకారంబు వాటిల్లునుగదా!

తే॥ గీ॥ కాఱుపవినంత దహియించు గోష్ఠమైన
వహ్నిమధ్యను వెత జెందు పన్నగమును
నానలకు దీయఁగా నలు నంతివానిఁ
గఱనకుండెనె యురగ మకరుణ మెఱయ॥

నే నెవ్వరిని దూఱన నేమిప్రయోజనము. ఈ దుర్గతి నాచేతులారఁ దెచ్చుకొంటిని.

ఉ॥ ఇంచుకయేని బుద్ధిజనియింపమి మ్లేచ్ఛునిఁ గొల్చి సంశయిం
బించుకయైన లేక జనయిత్రికిఁ గూర్పఁగఁ బుత్రదుఃఖముఁ

దుఃఖించితి దేశరక్షకులఁ గూర్చి రుఁడ నైచును ద్రోహ మెంతయో
పెంచితిఁ దత్ఫలంబనుభవించుచు నుంటి విధాతృనానతిన్.

ఎట్లును నెల్లి సూర్యోదయంబున నాకు మరణదండన తప్పదు. ఆపన్నివారణుండగు వైకుంఠేశుని వేఁడుకొని పావనుండ నయ్యెదను.

సరసిజసంభవస్తుత్యా! క్షీరసాగరశయనా!

మ॥ నలువనుగన్నఁ బ్రాఁమి దితిసందనుఁ డొక్కఁడు వేదమంత్ర ముచ్చిలి జలరాశి మున్గ మదిఁ జింతిలి నిన్ను నుతించి వేడఁగా
జలనిధి మత్స్యరూపమునఁ జయ్యనఁ జొచ్చి, నిశాచరాధమున్
బలమునఁ జంపి వేదతతి బ్రహ్మకొసంగినదాత! కావుమా॥

దుష్టశిక్షణా! శిష్టరక్షణా! జగన్నాథా!

ఉ॥ శాపమువల్ల దుర్మద నిశాచరుఁడై జనియించి భూమినిం
జాపగఁ జుట్టి గర్వమునఁ జంకను బెట్టు కొటింగి, భూమిసం
తాపము దీర్ప నాతని మదం బడగించితె సూకరాకృతిం
బాపవిహీన! భక్తపరిపాలక! నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుమా॥

దైత్యకులాంతకా! నారసింహా!

కం॥ దంభవ్రతుఁడగు దైత్యుఁడు
డింభకుఁ బ్రహ్లాదు వెతల డింపగను నయ
స్తంభమునం దుదయించియు
దంభవ్రతుఁ జంపలేదె తనయునిఁ బ్రోవన్॥ ?

సూర్యకులప్రదీపా! దీనరక్షణపరాయణా!

సీ॥ దైత్యురాలగు ఘోరతాటకి వధియించి,
గాధేయుజన్నంబు గావలేదె?

కడుక్రూరులైన యా ఖరదూషణులఁ జంపి
మానుల వెతలను మాన్పలేదె?
వాలిని వధియించి వనచరరాజ్యంబు
సుగ్రీవునకు నిచ్చి సురలుమెచ్చ
రావణకుంభకర్ణదనుజులను జంపి
సీతను గాపాడి ఖ్యాతిఁ బడయ
తే॥ గీ॥ సద్గుణాంబుధి నా విభీషణుని బ్రోచి,
యమరగణముల రక్షించి తౌర నీవు;
నన్నుగావంగ భరమె? యో నలిననేత్ర!
పంకరుహగాత్ర! దశరథవరతనూజ! ॥
కృష్ణా! వ్రజసుందరీమనోరంజనా!
సీ॥ కడుఁ బిన్నవయసునఁ గాళియాహిని ద్రొక్కి
గోపబాలురకు మేల్గూర్ప లేదె?
కంసాసురుని జంపి కంసాత్మజునిగాచి
వసుదేవు కష్టము ల్బాపలేదె?
ద్రౌపదివలువలు రచ్చలోఁ గోల్పవఁ
బడఁతిమానంబు గాపాడలేదె?
సురలోకకంటకు నరకాసురుని ఘోర
సంగరంబున ద్రుంచి భంగపడిన
తే॥ గీ॥ వనిత బృందంబుఁ జెఱనుండి పాపలేదె?
నిన్ను నైరనమ్మియుంటి నాపన్నివార
ణుండ వను బిరుదు వహించి యుండలేదె?
చెఱ విముక్తునిఁ జేయఁగాఁ గరుణలేదె? ॥
పాదశబ్దంబులు వినంబడుచున్నవి. ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.
ఆహా! నిద్రాదేవి ప్రసన్నమగుచున్నయది. (అని పడుకొనును.)

(ప్రవేశము) సుమిత్రుఁడు.

నేటికిఁగదా సమయముదొరకినది! నాయజమానుఁడగు వసంతభట్టు కారాగృహాధికారిగా నియమింపఁబడిననాఁటఁగోలె, నే నెట్లయిన నాతనిమోసపుచ్చి చెఱసాలబీగంబుల నపహరించి, స్నేహితుఁడగు విక్రమసింహుని చెఱనుండి విడిపింప యత్నించుచుండ, విక్రమసింహుని పూర్వజన్మసుకృతమువల్లను, నేఁడా మతిమంతుండగు వసంతభట్టు చక్రవర్తితోఁ బ్రయాగ కరుఁగుచుఁ గాలవశంబున బీగంబుల నింటియొద్దనే విడిచిపోవుటచేతను, నాకీ తాళపుఁజేతులు లభించినవి. నేఁ డెవ్విధంబుననైన నీచెఱసాలతాళముఁ దీసి విక్రమసింహుని విడిపించెదను. ఆకార్యంబు నిరాటంకముగా నిర్వహించుకొనుటకుఁ దగుసాధనంబులతో వచ్చితిని. ఈ సారాయిబుడ్లు కావలివానికిఁ ద్రాగ నిచ్చి యాతనికి మత్తెక్కినపిదప నాపని నెఱవేర్చుకొనియెద.

(ఆలోచించి) ఒక వేళ నాతనికి మత్తెక్కకున్న నెవ్విధంబుననైన నాతఁడు నాబొట్టునుఁ జూచునట్లు జేసెద. తురకలు తిలకంబునుజూచిన నాకివై చుదురుగాన నతం డట్లొనర్చును. నే ధరియించిన తిలకమువిషసంయుక్తంబగుటచే నాతండు మడియును. నేను నా కార్యముకొనసాగించుకొనెదను. (అని లోనికిఁ బోవును.)

(ప్రవేశము—కావలివాఁడు)

కావలి:— లోనికి వచ్చునది యెవరు?

సుమి:— నేను వసంతభట్టుగారి పరిచారకుఁడను.

కావలి:— అయిన నిక్కడికింతరాత్రియం దేలవచ్చితివి?

సుమి:— మా యజమానుఁడు మీరు మెలఁకువగా నుండిరో లేదో చూచి రమ్మనెను.

కావ:— అయిన సరేగాని నీచేతిలోని సీసా లేమిటి?

సుమి:— ఇవి సారాబుడ్లు.

కావ.—ఏమి హిందువులు సారాఁ ద్రాగెదరా?

సుమి.—ఔను కొందఱు త్రాగెదరు.

కావలి.—(తిన్నగాఁజూచి) నీవు హిందువుఁడవుగావు ఆబుడ్లు నాకిమ్ము దాహము మిక్కుటముగా నగుచున్నయది. (అని కలియఁబడును.)

సుమి.—ఆగు. ఆగు. నేను హిందువుఁడనే. ఇఁక నాబొట్టుచూడుము.

కావలి.—(బొట్టుఁజూచి) నీవు బొట్టు లేకున్న హిందువుఁడవుగావుగదా. (అని బొట్టునాకి తన్నుకొని క్రిందపడి చచ్చును.)

సుమి.—అట్లా చావు ముండాకొడకా! ఇఁక నేను తాళముఁదీసి పోయెదను. (అని తాళముఁ దీసి పోవును)

విక్ర.—(లేచి) ఏమి! ద్వారంబులు తెఱవఁబడి యున్నవి. ఇది యార్తరక్షణపరాయణుఁడగు వైకుంఠేశుని మహిమయై యుండుట తథ్యము. (కావలివానిఁజూచి) ఏమీ! వీఁడు విగతజీవుఁడై పడియుండెను! (ఆలోచించి) ఔరా! విక్రమహర్యక్షంబులగు సుక్షత్రియుల పక్షము వాఁడ నయ్యు కుక్షిపోషణార్థము మానాభిమానంబుల నీటఁ గలిపి, తురుష్కులఁ గొల్చి తన్మూలంబున భ్రాతృహత్య సంపాదించితిని. అమ్మహాపాపవిశేషంబునఁ గారాగృహప్రాప్తుండనై తుద కిట్లా వైకుంఠేశుని కృపచే విముక్తుండ నైతిని. ఇప్పటికైనను బుద్ధిఁ దెచ్చుకొని దేశహితార్థమై తిరుగవలయును. కావున మొన్నటి సంగరంబునఁ బరాభూతుండైన రామదేవుని యొద్దకుం బోయి యాతనిని మఱల యుద్ధంబునకుఁ బురికొల్పి తత్సేనలకు సాయం బొనరించి తురుష్కనాథుని మదం బడఁగించెదను.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ఎడారి.

(ప్రవేశము) సన్యాసివేషధారుండయిన విక్రమసింహుఁడు.

చం॥ తపనుడు వేఁడిఁజొచ్చెఁ బరితాపముహెచ్చెను శాంతి నొందఁ బా
దపముఁ గనంగరాని యతి దారుణమైన యెడారిసీమలన్
గపటపు మౌనివేషమును గైకొని క్రుమ్మరు చుంటి నింత యా
తపమున కోర్వలే నకట తథ్యము దుర్మరణంబు నా కగున్॥

ఆహా! యెంతటి ధనధాన్యసత్వ సంపన్నులనైన వింతగ వంతల పొంతఁ జేర్చునో విధీ! యెంత గొనరించితివి!

శా॥ జన్మస్థానముఁ బాయఁ జేసితివి నీచంబైన దాస్యంబున
స్సన్మానం బొనఁగూర్చి గొంతతట చమూనాథుండనై యందునుం
డ న్మద్బంధుల మిత్రవర్యులను వీడంజేసి సంతృప్తిలే
కున్మాదాంబుధి డించి యోగివరుగా నుండంగ నిర్మించితే॥

(ఆలోచించి) సరిసరి! నిన్ను దూరవలసిన దేమున్నది, స్వయంకృతాపరాధంబుగదా!

తే॥ గీ॥ సర్వసామాన్యకుక్షిరక్షణకుఁ బగులఁ
గొలుచు దుర్బుద్ధి మనమునఁ దలఁచుటేల
తలఁచినను స్వమతస్థులు ధరణిపతులు
గలిగియుండియుఁ దురకలఁ గొలుచుటేల?

హా! జలాలుద్దీనుచక్రవర్తీ! నీ వున్నంతకాలము మా కెట్టి యిక్కట్టులును సంఘటిల్ల లేదుగదా! 'పాపీ చిరాయు' వన్నట్లీ విష కలిత మానసుండగు నల్లాయుద్దీనుం డెంతకాలం బీ పవిత్రంబగు హిందూదేశంబును బరిపాలింప నున్నాఁడో "అహింసా పరమో ధర్మ"

యని సర్వభూతంబులయందును వాత్సల్యపూరితహృదయులగు షట్చక్రివర్తులచేఁ బాలింపఁబడిన పావనోదారంబగు నో యార్యావర్తమా! గో సరహత్యలం దారితేఱిన ముష్కర తురష్కులచేఁ బాలింపబడు చుంటివిగదా!

అక్కా! యేమి! యీతురుష్కులొనరించు ఘోరకృత్యంబులు!

సీ॥ ఏవైపుఁ బొడగన్న నావైపు బ్రిహ్మణ
క్షత్రులనోట మాంసంబు గుక్కుచుండు
నేవంక వీక్షింప నావంక గోవులఁ
గఱకుఁ గత్తులచేత నఱకు చుండు
నేవీధిఁ గాంచిన నావీధి స్త్రీలను
బలవంతముగఁ జెఱఁ బట్టుచుండు
నేయింటఁజూచిన నాయింట బాలిక
లెందఱుండిన దొంగిలించుచుండ్రు

తే॥గీ॥ మద్యమదమాంసముల మెక్కి మత్తుఁజెంది
యూళ్లపైఁబడి యిండ్లను గొల్లఁబెట్టి
సాధుజనులకు నెన్నియో బాధలిడుచుఁ
బ్రిజలపాలిటిదైత్యులై ప్రిబలుచుండ్రి.

సమదరిపుగజసింహా! నారసింహా! తొల్లి బల్లిదులై భారతమాత యుల్లంబు దల్లడిల్లజేసి, దేవలోకంబును భీతిల్లంజేసి, దైత్యవల్లభులు ప్రిబలియుండ ముల్లోకంబులు రక్షింప నరావతారధారుండవై దైత్యవల్లభుల తలల ద్రొల్లనేసి, యెల్లరి సిలుగుల నెల్లఁ బాపి యుల్లంబులు రంజిల్లున ట్లొనర్చినట్లే తురుష్క వధియింప నీవైన నవతారం బెత్తరాదా? దైవమా! హిందూదేశస్థితి యెంతవఱకుఁ దెచ్చితివి!

సీ॥ సత్యవ్రితులు హరిశ్చంద్రాది షట్చక్ర
వర్తు లేలిన యట్టి భరతభూమి

రాజ్యతంత్రనిపుణాగ్రణి చంద్రగుప్త భూ
పాలుఁ డేలిన యట్టి భరతభూమి
యద్వితీయ కరుణాయత్తచిత్తు డశోక
నరనుఁ డేలిన భరతభూమి
దుర్నివార ప్రదీప్తు పృథ్వీరాజభూ
వరుఁడు పాలించిన భరతభూమి

తే॥ గీ॥ అట్టి దివ్యపు సకలసౌఖ్యములు వీడి
యనృతవాదులు, గోసరహంతకులు, కు
మతులు, దుర్మార్గవర్తనమతులు, తురక
శాసనుల చేతఁ బాలింపఁ బడుచు నుండె.

సీ. ఏదేశఁ గనుఁగొన్న హృద్విదారణము తా
నాహవంబులఁబడి యడలు యోధు
లెచ్చోటవీక్షింప విచ్చుకత్తుల. బూని
దేశపుత్రుల తలల్ ద్రెంచు తురక
లేసీమఁ గాంచిన భాసురంబగు రాజ్య
ముల వీడి యడవుల నిలుచు రాజు
లేటొంకిఁ బొడగన్నఁ గూడుగుడ్డలు లేక
గ్రామదేవతపాల సమయు పేద

తే॥ గీ॥ లేగృహంబున జూచిన నెంద టెందఁ
టెందుబింబాస్య లాహవమందు నిహతు
లైన నిజనాధులకయి శోకాబ్ధి మున్గి
ముందుగతిఁ గాన లేకను గుందు చుండ్రి॥

అబ్బా! యేమి చండకిరణుండగు ప్రచండమార్తాండుఁ డెట్లు దహించు చున్నవాఁడు!

సీ॥ పూర్వాహ్ణ మందుండి భోజనం బే లేక
పరితాప మొందు క్షుద్బాధితుండ

ముష్కరాధములు తురుష్కుల నిం దుండి
    వెడల నంపఁగఁ బాటుపడెడువాఁడ
స్వాతంత్ర్యవృత్తిమై పరనృపాలుర వీడి
    దేశహితార్థమై తిరుగువాఁడ
రసపుత్రులకు మహారాష్ట్రులు పంపిన
    సందేశ మర్పింపఁ జనెడువాఁడ
తే॥ గీ॥ వారలకుఁ మైత్రిఁ జేకూర్పఁ బాటుపడెడు
    క్షత్రియునిమీఁదనా సీ పరిచండతాండ
    వంబుఁ జూపించు టేలొకో యంబుజాప్త
    అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మఁటఁగ॥

ఆ పొడగట్టునది చిత్తూరుప్రాంతకాంతారంబు యుండవ నోపు. అనతిదూరంబున నున్న పల్లియకుం జని తదుపరి చిత్తూరును బ్రవేశించెదను. (ఆలోచించి) చిత్తూరున కేగిన నేమిప్రయోజనము?

ఉ॥ దేవగిరిప్రభుండు సువిధేయత నంబుజమిత్రవంశజుం
డౌ వసుధాధినాథునకు నంపిన లేఖల మార్గమధ్యసే
పోవిడి చోరవర్గమున మూషమతిం జని వేగ నాచితోడ్
భూవిభు నెట్లుఁ జేరుదును పోయిన నాతని కేమిదెల్పుదున్.

కావునఁ బోకున్న నెంతప్రయోజనమో పోయిన నంతేప్రయోజనము. ఒకవేళఁ బోయినయెడలఁ బ్రచ్ఛన్నవేషధారుండ నగు నా కేమియైనఁ గీడు మూడకపోదు. ఎట్లును పోకతప్పదు. ఆపురియందు చిదానందయోగివేషంబున నుండి క్రమక్రమమున రసపుత్రశూరులతో సైయ్యం బొనఁ గూర్చుకొని వారిద్వారా మదభీష్టంబు నెరవేర్చుకొని యెద. (నిష్క్రమము)

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

డిల్లీపుర బాహ్యసీమ.

(ప్రవేశము) వసంతభట్టు.

ఆహా! యీ యల్లాయుద్దీను చక్రవర్తి నన్నెట్టి ప్రాణాపాయకరంబగు పనికిని యోగించెను! ఘోర కాంతారమధ్యస్థితంబై, యభ్రంకషోత్తుంగధరాధర పరివేష్టితంబై, యనుపమవిక్రమ కళాసమన్వితులమని విఱ్ఱవీగు రసపుత్రులశౌర్యవిజృంభణవల్లికి బట్టుకొమ్మయై యరివర్గనిర్భేదితప్రాకారద్వారసమన్వితమైన చిత్తూరుదుర్గంబునఁ బ్రవేశించుట కెనయగు భూమ్యంతర రహస్య ద్వారములును, ఆయుధాగారములును, అర్థకోశంబులును, చతురంగబలసమృద్ధియు, గూఢచారుల నైపుణ్యంబును, మొదలగు విషయంబుల నెప్పటి కప్పుడు చక్రవర్తికిఁ దెలుప యత్నింపవలయునుగదా. ఇందుల కాతండు నాతోఁ గపటకలహంబు గల్పించుకొని నన్నుఁ గారాగృహంబున నున్చి క్రిమ్మఱ నిన్న రేయి విముక్తినిఁ జేసెను. (ఆలోచించి) రసపుత్రుల పాలి కరుగుట సింగంబుల మధ్యకు మదగజంబు పోవునట్లగును. ఈచక్రవర్తితోఁ జెలిమి సంపాదించుకొనుట పాముతో నెయ్యంబొనకూర్చుకొనునట్లే. ఈపర్యాయము చక్రవర్తికోర్కె నెరవేర్చినట్లయిన

నాకు మంత్రిత్వము సిద్ధించును. కావున నెట్లయిన రసపుత్రులకడ కేగి మద్వాక్చాతుర్యనై పుణ్యంబున రాజపుత్రరాజ్యసంరక్షణ కర్తయైన భీమసింగును గనుంబ్రామి చక్రవర్తికోర్కె సాఫల్యాంబొనరిం చెదను.

ద్వితీయరంగము.

భీమసింగు మందిరము.

(ప్రవేశము.) భీమసింగు, బాదూల్ సింగు.

భీమ.—శూరాగ్రేసరా! చక్రవర్తికడ కరిగివచ్చితివిగదా. అందలి విశేషంబు లేమి? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై చక్రవర్తియుద్దేశంబు నెఱింగితివా?

బాదూల్.—మహారాజా! "సజ్జనసామాన్యుండగు జలాలుద్దీనుచక్రవర్తిని వధించి తాను సింహాసనాధ్యక్షుండైన నాటంగోలె నల్లాయుద్దీనుండు దుర్మార్గుండై రాజ్యాధికారమగ్నీభూతచేతస్కుండై ప్రజల నెంతయో కష్టపెట్టుచు ముఖ్యముగా నందు హిందువుల నెనలేని యిక్కట్టుల పాలొనరించుచు గోవధహత్యాలం దారితేఱిన భటవర్గంబులదేశంబునందంతట వ్యాపింపఁజేయుచు బ్రహ్మానర్తుల మహమ్మదీయమతావలంబకు లగునట్లు బలవంత పెట్టుచు నందులకు సమ్మతింపనిచో శిరచ్ఛేదనంబుల నొనరించుచుండు"నని ప్రజ లాతని సర్వకాలసర్వావస్థల యందును దూషించుచుందురు. ఇట్టి పరమనిచునిపు రాయభార మంగీకరించు టెట్లు? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై ప్రశంసించునప్పుడుతనకట్టి దురుద్దేశంబులేదనియు రాజపుత్రులుతనకుసోదరప్రాయు లనియు నొక్కి వక్కాణించినప్పటికి మన మాతని మాటలువిశ్వసింపరాదు. కావున మన మనవరతము యుద్ధసన్నిద్ధులమై యుండవలయును.

సేవకుఁడు.—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ద్వారముకడ నెవ్వరో వేచి యున్నారు. మీదర్శనం బడయఁగోరు చున్నారు.

భీమ.—సేవకా! తత్క్షణ మాతనిం గొనిరమ్ము.

(సేవకుం డరిగి వసంతభట్టుతోఁ బ్రవేశించును.)

వసం.—(అంజలి బద్ధుండై)

చ॥ శరణు, పయోజమిత్రకుల సాగరచంద్రమ! భూధవేంద్ర! దు
ష్టరిపుమదేభభంజన! విశాలయశోధన! భూషితాంగ! సు
స్థిరనుతసత్త్వవర్తన! సుధీనుత! యార్తజనప్రపోషకా!
నిరుపమశౌర్యధైర్య ధరణీధరరాజమ! భీమసింగమా!॥

భీమ.—(తనలో)

చం॥ వినయవివేకము ల్పొరలి, వేష్టనుగూర్చు సుభాషణంబులున్
దనరు విభూతిరేఖలు విధంబును గన్గొన ధారుణీసురుం
డనుటకు సందియంబు వల దైనను నితనిదైన సచ్చరి
త్రను గ్రహియించి, మీఁదఁదగు ధర్మమొనర్చియుఁబంపఁగావలెన్॥

(ప్రకాశముగా) పురుషవర్యా! భానుకుల ప్రదీప్తులు శరణాగత త్రాణబిరుదాంకులు గదా.

ఉ॥ భంగ మొనర్చి నిన్ను బహుభంగుల నొసిలఁజేసె నెవ్వఁడో
భృంగినినైన వాని గరువంబు దురంబున ద్రిత్తబుత్తు సా
రంగధరుండు సాయమయి రాని, భయంబున భూమిఁ జొచ్చినీ
నింగికి నేగనీ, నలిననేత్రుఁడు ధాత్రికివచ్చి పోగనీ॥

కావున

తే॥ గీ॥ వలదు వలదిఁక భయపడవలదు, నీకు
నభయహస్తంబు నొసఁగితి నంతరంగ

మాందు నన్యాంబుఁ దల్పకుమయ్య! నీదు
చరిత దెలియంగఁ జెపుమి నిశ్చయముగ నిట.

వసం—మహారాజా! భవద్భుజాస్కంధంబులచే రక్షితుండనగు నాకు నేమియుఁ గొఱంతలేదు. మచ్చారిత్రంబును విశదీకరించెద నాలింపుఁడు.

సీ॥ అగ్రజన్ముండ మహారాష్ట్రమందు నే
నధిప! యుదరపోషణార్థ మకట!
ధామపాకడఁ గొల్చి వంగివంగి సలాము
లొనరింపు చుండి నామనము నందు
సత తొనరించు దుష్కృతములు సహింపఁ
జాల కాతని కొల్వు లీలవీడి
రసపుత్ర రాజ్యసంరక్షణకర్త వౌ
భవదీయ సుగుణసుప్రఖ్యాతి విని
తే॥ గీ॥ మిమ్ముఁ గొల్వంగ వచ్చితి మీ ముఖార
విందదర్శనమును జెంది డెందమందు
ముదము నందితి నంతయే మదిని వేఱు
భీతి నా కేల? మీకడ వేచి యుండ.

భీమ—(లేచి) మహాత్మా! మీ రగ్రజన్ములా?

ఉ॥ పావనమైన మీచరణపద్మములంటఁగ నెల్లపాపముల్
పోవిడితిగా, మనంబు కడు మోదమునొందెను; జన్మమంతయుం
బావన మయ్యె; మీ రిటకు వచ్చుటచే సుదినంబు నేడు; భూ
దేవకులాగ్రగణ్య! భవదీయమనోరథ మిచ్చువాడ నేఁ.

బాదూల్—(లేచి) మహారాజా!

శా॥ నాకుం జూడఁగ దోఁచుచున్న దది యన్యాయంబీతనింగూర్చి మీ
రీ కంజాసనువక్త్రపల్కులకు నెక్కింతైన సంకోచముల్
లే కిట్లీ పగిఁ గొల్వునందొనగఁ జెల్లెన్ గాక మీ కెంతయున్
లోకుల్విన్నను దూషితం బగును మీలో నేమి యూహించిరో॥

మఱియు నీతండు తాను బ్రహ్మకులోద్భవుండని చెప్పినంతమాత్రమున నాతని గుణగణ జాలమును గులగోత్రములును నిక్కంబుగా నరయక మన బలవద్విరోధియగు చక్రవర్తి పాలనుండి యేతెంచిన నీతని పైవేషముఁ గనుంగొని కొల్వునందు నియమించుట పాడియా? అదిగాక నాముఖ్యోద్దేశము నాలకింపుడు.

చ॥ అనిశము నా రిపుక్షితితలాధిపుకొల్వునఁ జేరి, దేశమం
దునగల గుట్టుమట్టులను ధూర్తుఁడునై సకలంబు దెల్పి, స్వే
చ్ఛను విడనాడి, నీచత విచారణసేయని ఘాతుకుండునౌ,
మనుజునిఁ గొల్వులో బదులుమాటలఁ జెప్పక చేర్పవచ్చునే॥

వసం.—భీమసింగ్ మహారాజా! పిన్నవయస్కుండగు నీతని పల్కులు పాటింపవలసినవి కావు. నే నల్లాయుద్దీనునిఁ జేరి దేశద్రోహంబు సంపాదించితినని యీతని యభిప్రాయము. అట్లెన్నఁడుఁ దలంపవలదు. స్వోదరపోషణార్థం బాతనిఁ గొల్చితినని యిది వఱకే విన్నవించుకొని యుంటిని. మఱియు నేను మీకొనరించు సాయము ముందుముందు మీరే యెఱుంగగలరు. చక్రవర్తి గుట్టుమట్లు నాయొద్ద నుండుటచే మీరాతనినవలీలఁ జయించునట్లొనర్చెదను.

భీమ.—ధీరోత్తమా! బాదూల్ సింగ్జీ!

చం॥ వెఱవకు మంటి నీతని యభీష్టముఁ దీర్పక తప్పదింతటన్
సరసిరుహాప్త వంశజులు న్యాయవిశారదు లార్తరక్షకుల్

వర శిబిచక్రవర్తి తన పక్కనుమాంసము గోసియిచ్చి పా
వురమును గావ జేగకు పరిభూషితుండై యశము స్వహింపఁడో ?

కావున భూమ్యాకాశంబు లేకంబులైనను గావచ్చును గాని నేనాడినమాట దప్పువాఁడనుగాను. మధ్యాహ్నకాలం బతిక్రమించి నది. ఇఁకఁ గొల్వు చాలింతము.

తృ తీ య రం గ ము.

—* లక్ష్మణసింగు గృహము *—

(ప్రవేశము:— లక్ష్మణసింగు కూర్చుండి యుండును.)

(ప్రవేశము వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ—(లేచి)

కం॥ ధరణీసురతిలకమ ! యి
త్తఱి నిట నిశయందు నెంతొ త్వరితగతిన్ వ
చ్చిరి మీర లెట్టికార్యము
నరసితిరో తెల్పు డింక నధిక ప్రేమన్.

వసం— రసపుత్రకుమారా ! నే నిట్లతిత్వరితగతి నీ నివాసమునకుం
బున వచ్చుటకు ముఖ్యకారణం బొండుఁ గలదు.

తే॥ గీ॥ అరసివచ్చితి నేఁడు రహస్య మొకటిఁ
బ్రాణముల నియ్యఁగల్గు నపాయ మొనరఁ
గలదు మీకిందు రాత్రిని, గాన మిమ్ము
శేషవిధములఁ గడఁగి రక్షింపఁ గలను.

లక్ష్మ—భూసురవర్యా ! అంతప్రాణోపద్రవకరమైన రహస్యవిశేషము
లుండెనా ?

వసం— అవును, నిశ్చయముగా మిమ్ము రక్షింపవలసి నంతటి యుపాయకరములగు విశేషంబులే యున్నవి.

లక్ష్మి— అయిన నా రహస్యవిషయంబు లేవియో యెఱింగింపరా?

వసం— నే నీ నిశాసమయంబున నరుదెంచినది యావృత్తాంతము నెఱింగించుటకే గదా.

లక్ష్మి—మంచిది.

వసం— బాదూల్ సింగు మీ కత్యంతాప్తుఁడుగదా!

లక్ష్మి— అందులకు సందేహ మేల? మా కతండు కేవల మాప్తుండు గాకపోయినను నతని రాజభక్తియు సన్మార్గత్వంబును విచారించి యాతని నాపుత్రునికంటె నెక్కువ ప్రేమతోఁ జూచుకొనుచున్నాము.

వసం— ఏమీ! యాతండు రాజభక్తుండుగా! (నవ్వును.)

లక్ష్మి— ఆతండు రాజభక్తుండేగాక యాతని మించు విశ్వాసపాత్రుం డీ రసపుత్రశూరులలో నింకొకఁడు లేఁడు.

వసం— అంతటి ప్రభుభక్తుండును, విశ్వాసపాత్రుండు నగుటచే నాతండు మీపైఁ గుట్రలను బన్నుచున్నాఁడు.

లక్ష్మి— ఏమీ! యాతండు మాపై గుట్రలనుబన్నుచుండెనా? ఎవరిని గూడి?

వసం— మీకు బలవద్విరోధి యగు చక్రవర్తిని గూడి.

లక్ష్మి— ఆతఁ డెవ్విధంబునఁ గడుదూరమున నున్న చక్రవర్తితోఁ గుట్రలు చేయుచుండెను?

వసం— ఉత్తరప్రత్యుత్తరంబుల ద్వారా

లక్ష్మ— ఇది సత్యమేగదా?

వసం— అవును. ముమ్మాటికి నిది సత్యమే.

లక్ష్మ—(క్రోధముతో) ఓరీ! పతంగవరకులకలశోఫధిబడబానలా!

ఉ! మోసమొనర్ప నెంచి మము, భూవిభు మ్లేచ్ఛునితోడఁ గుట్రలన్
జేసి, మతేమిలాభమును జెందెదవో రసపుత్రపాంసనా!
దోసమటంచు నెంచవుకొ? ద్రోహి! కృతఘ్నుఁడ! క్రూర! యిట్టులం
జేసెదవంచు నెప్పుడును నీయెడ వేఱొకభావముంచమే.

వసం— ఇంతటితోనేమైనది ? మిమ్ము నెవ్విధంబుననైన నిర్మూలించి మీశిరంబును గోటిరయుక్తంబుగాఁ జక్రవర్తికిఁబంపసంసిద్ధుండైయున్నవాఁడు.

లక్ష్మ— ఏమీ! దుర్మార్గా! బాదూల్ సింగూ!

ఉ! శిరముందుంచి తురుష్కనాథుకడకుం జేర్పంగనుంకించితే?
నరజన్మంబును నెట్లుఁ బొందితివి? నీ నైపుణ్యమేమందు మీ
పురి బాజారుల సంచరించు శునకంబుంబోలవే, నేఁటితో
సరి నీ కాయువుసుమ్ము భద్రమిక నీచా! నిన్నుదున్మాడెదన్.

అయ్యో! యేవిధంబుననైన మనమా రాజద్రోహినిఁ బట్టు నుపాయం బాలోచింపవలయు.

వసం— కుమారా! నేనిదివరకే వానింబట్టువెఱవరసితిని. ఆతండును, మఱికొందఱు కుట్రకారులును నీపురియందుండు పాడుగృహంబునకువచ్చి కుట్రఁజేయుచుందురు. ఈరేయి మనమువారికంటెముందుగా నరిగి వారినిబంధింపవచ్చును. నేఁడు భోజనంబైన తదుపరి మీరుమాగృహంబునకు విచ్చేయుఁడు, కావలయునన్న ఘనఘ్ను సేవకులను గొందఱను వెంటఁదీసికొని పోవుదము,

లక్ష్మ— ఈసంగతి యేరికిని దెలియఁ గూడదు కావున మన ముఖ్యులమే పోవుదము.

వసం— మంచిది. మీరు తప్పక మద్గృహంబున కరుదెంచవలయు. మనము వారి సిపారసు భీమసింగు మహారాజునకర్పించుదము.

లక్ష్మ— అట్లను. సత్వర మట్లొనర్పవలయు. మీరు సిద్ధముగా నుండుడు.

వసం— అట్లనే యుండెదను.

(నిష్క్రమణము)

చతుర్థరంగము.

చిదానంద మఠము.

(ప్రవేశము:— చిదానందయోగి)

చం॥ పరివిమలవీరభోజ్యమగు రాజకులంబున నుద్భవించి, నే
భువిని విరాగివేషమును బూనియుఁ గ్రుమ్మరి దేశదేశముల్
చివరకు రాయబారినయి, శీఘ్రగతిం జనుదెంచి రాజపు
త్రవిభుని దుర్గమందలరఁ దాల్చగ నయ్యెను యోగివేషముల్.

చిత్తూరు నెప్పుడు చేరుదునాయని నిరీక్షించి నిరీక్షించి తుదకు, జేరనయ్యెను. రామదేవుం డొసంగిన యుత్తరంబులు మార్గమధ్యంబునఁ జోరవర్గవశీకృతములౌటచే నాతనిసందేశమును భీమసింగు మహారాజున కెఱింగించుటకు వీలు లేకుండెను. అయినను రసపుత్రశూరుల తో నెయ్యంబు సంపాదించితిని. నాశిష్యవర్గంబులఁ బనిచి చిత్తూరునం

గల రహస్యవార్తల వారిద్వారా యెఱుంగుచుంటిని. ఈరాత్రి వసంతభట్టు లక్ష్మణసింగును డిల్లీకి ఖైదీగాఁ దీసికొనఁబోవుటకు సిద్ధంబుగా నుండెనని నాశిష్యులు తెలియఁజేసిరి.

(ఆలోచించి) ఏమీ! బాదూల్‌సింగు బ్రాహ్మణవేషంబున వచ్చుట కాలస్యంబయ్యెను.

(బాదూల్ సింగు ప్రవేశము. బ్రాహ్మణవేషమున)

తే॥ గీ॥ వందనము వందనము చిదానందయోగి
వర్య! ధీనిధి! సన్మార్గవర్తనుండ!
భావికాలవివేచనపరుఁడ! గురుఁడ!
పరమభాగవతోత్తమా! బ్రహ్మతేజ!

స్వామీ! నన్నీ యర్ధరాత్రియందు బ్రాహ్మణవేషంబున రమ్మనుటకుఁ గతంబేమి?

చిదా—బాబా! నీ వాయుధపాణివై వచ్చితివా?

బాదూల్—ఎందులకు? నేనెవరినైన వధింపవలెనా? స్వామీ! మీరెవ్వరో యిట్టి వేషంబునసుండుటకు గారణంబెద్దియో యెఱింగింపఁ జేయఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

చిదా—నేనెవరినైనది కతిపయదినంబులలో మీకే తెలియఁగలదు. అయినను నీ వడిగితివిగాన, జెప్పెద వినుము.

ఉ॥ ఉత్తరహిందుదేశమున నుత్తమరాజకులోద్భవుండనై
చిత్తురురాజ్యరక్షణకుఁ జేయుచునుంటిని సాయమెంతయో
యుత్తరి నిట్టివేషమున నిచ్చటనుండగఁ గద్దు కారణం
బిత్తఱిఁ జేయనున్నపని యెంతయు దుర్లభమౌను మిత్రమా॥

కావున నేఁజెప్పినట్లొనరించితివేని ధనప్రాణంబులతోఁ బాఱఁ బోవ నినుఁగాపాడెదను.

బాదూల్—ఏహా! మీరు క్షత్రియులా! అట్లయిన మీ కత్యంత విధేయుఁడనై కార్యము నిర్వహించెదను.

చిదా—అట్లయిన ధైర్యంబవలంబించి నన్ను వెంబడింపుము. ఈ మాఱుమూలలన్నియుఁ గడచి గమ్యస్థానము సమీపించితిమి. (తెర యెత్తఁబడును. పానగృహమునందు లక్ష్మణసింగు వసంతభట్టు నిలుచుండియుందురు.)

ఆయగుపక్కనదే మనకుఁ గావలసిన పానగృహము, నేను 'జయకాళీ' యనునప్పుడు నీ ఖడ్గంబుపయోగించుము. అంతవరకు దాఁచియుంచుము. నీ విచ్చట నుండుము. వారువచ్చిరేమో చూచివచ్చెదను. (కొంచెము లోనికిఁబోయి మఱల నెప్పటి స్థలంబునకువచ్చి) కుమారా! వా రిచ్చటనేయున్నారు. నేను వారి సంభాషణంబును వినివచ్చెద. నీ విచ్చటనే యుండుము.

(అనికొంచెము ముందుకునేగి పొంచియుండును.)

లక్ష్మ—అయ్యో! వారింకను రాలేదు. కారణమేమైయుండును? నేఁ డొకవేళ వారు రాకుందురేమో. నిరర్థకముగా నన్నేలఁ దోడ్కొని వచ్చితిరి?

వసం—కుమారా! వారువచ్చెడి కాలమైనది. బాదూల్‌సింగే రేయి మిమ్ముల నిర్మూలింప సిద్ధుండై యున్నాఁడుగదా! వానిచేఁ బడకుండ మెలఁకువగా నుండుడి. భయఁపడవలదు.

లక్ష్మ—భయమా! నాచేతఁ గత్తియున్నంతవఱకు నా కేమియు భయంబు లేదు, వినుము,

శా॥ చేతన్ ఖడ్గముఁ బూని ఘోరరిపులం జీకాకు నొందింప, ని
ర్భీతిన్ దేవవిభుండు రుద్రుఁడు వడిన్ విచ్చేసి నిల్వంగ, సం
ప్రీతిన్ సంగరమందుఁ దూల్పఁ గలరే! పృథ్వీస్థలిన్ రిక్తులై
భీతిం జెందరు వారిజాప్తకులజుల్ పృథ్వీసురా! ధీవరా! .

వసం.—కుమారా! వారు కుట్రలఁ జేయుటకు నిచ్చటికైన వత్తురు లేక యూరిబైటనుండు మామిడితోటకైనఁ బోదురు. అచటి కేమయిన వెళ్ళియుండి రేమో.

లక్ష్మ—అట్లయిన మన మచ్చటికే పోవుదుము.

వసం.—అట్లనే పోవచ్చునుగాని నాకొఱకు సేవకుం డొకఁడు రావలయు. వాఁడు వచ్చెనేమో చూచివచ్చెదను. (అని బైటికివచ్చును.)

చిదానందయోగి (బాదూల్‌సింగుతో)

బాబా! బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు ప్రక్కకు పోవుదము.
(అట్లు చేయుదురు.)

(ప్రవేశము—ఆనందుఁడు.)

వసం.—ఆనందా! విశేషము లేమి? అన్నియు సిద్ధము జేసితివా?

ఆనం.—అన్నియు సిద్ధముఁ జేసితిని. బండివాఁడును, శంకరుఁడును, తోటయొద్ద నాయుధపాణులై తయారుగానున్నారు. చక్రవర్తియొద్ద నుండి పాండురంగనాథుండు వచ్చియున్నాఁడు. మీ కెవ్వరో యుత్తరములఁ దెచ్చినాఁడు. అతఁడు గోకులమఠములో జ్ఞానానందస్వామి యను పేర నున్నాఁడు.

వసం.—మంచిది. ఉత్తరము లాతనియొద్దనే యుండ నిమ్ము. రేపు చిత్తూరునందలి వార్తలాలకించి యాతఁడు ఢిల్లీకి వచ్చును.

నీవు పొమ్ము. (లక్ష్మణసింగు కడకువచ్చి) కుమారా! వారు తోటలోనికి వచ్చిరట. మన మచ్చటికిపోదము. (అని ప్రక్క తెరలోనికి బోవుదురు.)

చిదా.—కుమారా! వీ రూరిబైట తోటలోనికి బోవుచున్నవారు. మనము వీరిని వెంబడించి పోదము. (అని యింకొక ప్రక్క తెరలోనికి బోదురు. చెట్లతెర వ్రాలును.)

(ప్రవేశము:— వసంతభట్టు, లక్ష్మణసింగు).

వసం.—కుమారా! వారు వచ్చిరేమో చూచి వచ్చెదను. వారికంట బడకుండ మీరీ బండిలో నెక్కుడు.(అని వెలుపలికి పోవును.)

లక్ష్మ.—హా! దైవమా! నిశాసంచార మెన్నం డెరుంగని నే నీబ్రాహ్మణుని మాటలునమ్మి సహచరసమేతుడై యున్న సీతని వెంట నేకతంబ యేల వచ్చితిని? ఈతని రహస్యాలోచనలను జూడ నీత డెద్దియేని కృత్రిమ దలపెట్టునని స్పష్టమగుచున్నది.

(ప్రవేశము —వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ.—

చ॥ పరులు, మదీయమస్తమును బంపగ నుండిరి చక్రవర్తికిన్
సరగున నంచు జెప్పి "తరుణంబున వారిని నేడె పట్టి భూ
వరునకు నప్పగింత" మని బాలకుడన్ నను దెచ్చి చంప భూ
సుర! తలపెట్టితే యకట! సుంతయు ద్రోహమటంచు నెంచవో॥

వసం.—నేను నిన్నిప్పుడు ఢిల్లీకి దీగొని పోవుచున్నాను. నీవు పౌరుషము గల రాజపురుషుండవైతి వేని నన్ను నీవు గాపాడుకొనుము. పారిపో నెంచితివా నీప్రాణంబులు దక్కవు. —(అని కత్తి జళిపించి లక్ష్మణసింగును వాడ బట్టుకొనును. వెంటనే

లక్ష్మణసింగును గత్తిఁదీయును. బండినడపువాఁడు సిద్ధంబై యుండును.
(ఆయుధపాణు లయిన శంకరుఁడు ఆనందుఁడు ప్రక్కన నుందురు.)

చిదానందయోగి (తెరలో)

చ॥ త్వరపడు మోరుమార! మనబాలకు లక్ష్మణసింగు నిష్ఠుభూ
సురుఁడు వసంతభట్టు మది సుంతయు జంకక ఢిల్లికిన్ సరా
సరిఁ గొనిపోవుచుండె నిఁక సత్వర మారసపుత్రుఁ గావుమా

బాదూల్‌సింగు (తెరలో)

చ॥ నిలునిలు మోదురాత్మ! కపటీచపలస్థుఁడ! బుద్ధిలేదె? ని
శ్చలత వధింప నెంచితివె? జంకక లక్ష్మణసింగు నిప్పు నిన్
(ప్రవేశించి)
బలి నిడఁ దీక్ష్ణపాణమునఁ బట్టఁడబోకు వసంతభట్టు! స
త్కులమున నుద్భవించితివె? క్రూర! నిశాటుఁడ! బ్రాహ్మణాధమా!
(అని వసంతభట్టును దన్ని క్రిందబడ వేయును. బండివాఁడును
సేవకులును పారిపోవుదురు.)

చిదా—

చ॥ కరుణ యొకింత లేక జయకాంక్షి! ధరామరు జంపుమీ వేసన్
(బాదూల్‌సింగు వసంతభట్టును జంపును.)

లక్ష్మ— (బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి)

కం॥ అసనీసుతుఁడవా! సఖుఁడవా!
భువనములను నేలువిష్ణుమూర్తివా! సాక్షా
చ్ఛివుఁడవా! నాపాలిటి ధా
తవా! యిచ్చితివయ్యా! ప్రాణదానము నాకున్ ॥

నేను కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నిచ్చు నీ ఖడ్గరత్నంబును స్వీకరించుము. (అని బాదూల్‌సింగునకు ఖడ్గంబిచ్చును)

బాదూల్—అయ్యా! నే నెవరైనది రేపు దర్బారునందు మీకే విశదంబగును. ఈ రీ రేయి మాతో వచ్చి చిదానందయోగి మఠంబున నిద్రించి రేపుదయంబున మీభవనంబున కేగుఁడు.

చిదా—(బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి) కుమారా! పాండురంగనాథుండఁట, జ్ఞానానందస్వాములవా రనుపేర గోకుల మఠంబున నున్నవాఁడఁట, వసంతభట్టునకుఁ చక్రవర్తి యొద్దనుండి యుత్తరంబు లెవ్వియో తెచ్చినాఁడఁట. మనము వానిని గూడ నిర్మూలించి లేఖల సంగ్రహించుదము.

(అందఱు నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

లక్ష్మణసింగు మహారాణా దర్బారు.

(ప్రవేశము:- లక్ష్మణసింగు, భీమసింగు, ప్రతాపసింగు, జయసింగు, అజేయసింగు, దుర్గసింగు, సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు.)

లక్ష్మ—భీమసింగు మహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! మనచిత్తూరు దుర్గంబుపైఁ జక్రవర్తి దండయాత్ర విషయమయి యథార్థస్థితి నెఱుంగఁగోరి మిమ్ము సభకు రావించితిని. తద్విషయమై యావద్వృత్తాంతము నిన్నటిరాత్రి మాకు విశద మయినది. బాదూల్‌సింగు గోరాసింగు లేలనో నేఁ డింకను రాకుండిరి.

(ప్రవేశము):— గోరాసింగు, బాదూల్‌సింగు, బంధితుఁడైన పాండురంగనాథుండు.)

గోరా—రాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజా!

ఉ॥ ఎవ్వని సత్ప్రథుండని గ్రహించియు నుంచిరో కొల్వు నందు మీ
రెవ్వని వాక్యమత్కృతిని నెప్పుడు గొప్పగఁ జెప్పుచుందురో
యవ్వసుధామరాంకమున కాతుర కాధిపుఁ డంపు లేఖలన్
దివ్వున జేర్చుచుం డితఁడు నిత్యము సంయమి వేషధారుడై।

ఈతండు పాండురంగనాథుం డఁట. చక్రవర్తికడ నుండి కొన్ని యుత్తరములను దెచ్చి వసంతభట్టున కొసంగుటకు జ్ఞానానందులనా రను పేరుతో గోకులమఠంబున నుండి నిన్న రేయి మాచే బట్టు వడెను.

భీమ— (పాండురంగనాథుని జూచి) నీ విందులకేమి చెప్పెదవు?

పాండు—అయ్యా! నేను మీ కెట్టి ప్రత్యుత్తరంబును జెప్పను. మీ యిష్టము వచ్చినట్లుఁ జేయుడు.

భీమ— గోరాసింగ్జీ! అయిన వీనిని దక్షిణము తాణాకుఁబంపుము.
గోరాసింగ్జీ! వసంతభట్టెట్టివాఁ డనుటకు సందియము బొడము చున్నది.

గోరా— మహారాజా! ఆవసంతభట్టెంతటివాఁడనుట కీయుత్తరంబులే సాక్ష్యంబులు. (అని యుత్తరము లిచ్చును.)

భీమ— (ఉత్తరమును బుచ్చుకొని) ప్రతాపసింగ్జీ! యీయుత్తరముఁ జదువుము.

ప్రతాప— (ఉత్తరముఁ బుచ్చుకొని)
ఢిల్లీ పాదుషా యల్లాయుద్దీనుఁడు ప్రియ మిత్రుండగు వసంత భట్టునకు వ్రాయుసంగతులు. నాడు నీతో నేనుకపటకలహము గల్పించుకొని నిన్నుఁ జెఱసాలయందుంచి ప్రజల విముక్తుని

జేయుటకుఁ దిగఁగాఁ గలుగు విషయము లింతవఱకు నేటికిని దెలియవు. నీవు రాజపుత్రుల యొద్ద జేరి వారి నెల్లనఁ గనుబ్రాముటకు సకలప్రయత్నంబులఁ జేయుచున్నావని చారులచే విని చాల సంతోషించినాను. మఱియు జిత్తూరుపటండయాత్రవిషయమై యసత్యంబని వారికి నొక్కి చెప్పి వారలేమఱియుండు నట్లొనర్ప వలయు నీవు లక్ష్మణసింగురాణాను మోసపుచ్చి ఢిల్లీకిఖైదీగాఁ గొనికొనివచ్చుటకు నుద్యమించుచుంటివని దెలిసినది. సాధ్యమైనంతవఱ కాతనిని జీవముతోనే తీసికొని రావలయు.

ఇట్లు నీమిత్రుఁడు,
అల్లాయుద్దీనుఁడు.

లక్ష్మ— భీమసింగు మహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! వసంతభట్టు మనకొల్లనఁ బలుటక్కరియై వర్తించు నీతఁడు మన మంతఁ జూడట్టివాఁడని గ్రహింపలేకయుంటిమిగాని నిన్నరాత్రి

సీ॥ "మర్త్యాగ్రగుఁడగుచు బాదూలుసిం గిట కొంద
ఱినిఁ గూడ గుట్రకై యనిశ" మంచు
"నిన్ను దుర్గంబుచియుఁ దల కరిన్ననఁ జక్రిన
ర్తికిని బాపుదురు కానుకగ" నంచు
నన్నుఁ గొంపోయి యానతిచ్చేయి నొక్కనిఁ
జెఱఁబెట్టి ఢిల్లీకి సరుగఁ గోరి
శకటంబు నెక్కించి సరగునఁ గొంపోవ
సాగుచోఁ గత్తి హస్తమునఁ బూని
తే॥ గీ॥ నేను దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించునపుడు
నాదుప్రాణంబు లపహరింపం గడంగ
ఖడ్గ మెత్తిన యంతలో ఘనుఁ డొకండు
వచ్చి యాతనిఁ జంపి కాపాడె నన్ను

అట్లు నాకు ప్రాణదానం బొసంగిన మహాత్ముఁ డెవ్వఁడోగదా!

బాదూల్—(లేచి)

ఉ॥ మోస మొనర్చి మిమ్ముఁ గొనిపోవఁగ డాఁగిన బ్రాహ్మణాధముఁ
భూసురవేషధారి నయి పోవ భయంబున దప్పనొప్పఁగా
గాసిల జేసి శత్రు కెరఁగా నొనరించినవాఁడ నేనె మీ
ధ్యానమయంబుగా దొసఁగి నట్టి కృపాణ మిదే ధరాధిపా!॥

భీమ—(లేచి, బాదూల్‌సింగును కౌఁగిలించుకొని)

శా. నానాభంగుల గన్నుఁ బ్రాము, మనరాణాగారినిం బట్టి యా
భూనాథాధముపాలి కంపి కను సమ్మోదంబుఁ జేకూర్పఁగా
హీనాత్మా యిలపెట్టి కట్టిఖలు నాపృచ్ఛనుసుల జంపి, యీ
రాణావంశము నిల్పఁ బెట్టితె సుమూంరా! నీవు శౌర్యోద్ధతిన్॥

అని తనచేతిలోని హారము నతని మెడలో వేయును.

లక్ష్మ—భీమసింగుమహారాజా! సభికులారా! ఈయుత్తరంబులను బట్టి విచారింప తప్పక యల్లాయుద్దీనుండు మన చిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడి వెడలుట నిశ్చయ మని దోఁచుచున్నది. దీనికిఁ దగు ప్రతికృత్యం బేమై యుండును?

భీమ—లక్ష్మణసింగ్జీ! ప్రతికృత్యం బేమియున్నది? తురుష్కనాథుండు మన దుర్గలక్ష్మిని వశపఱచుకొన నసమర్థుండగునట్లు దుర్గపరివేష్టితం బగు పరిఖలను శత్రుహృచ్ఛేదనంబు లగునట్లొనర్పవలయు. గోపురప్రాకారాట్టాలకంబులను బ్రతిపక్షుని చ్ఛేదితంబులగునట్లు బలపఱచవలయును. చతురంగబలంబుల నెల్లను యుద్ధంబున కాయత్తపఱచవలయును.

గోరా—రాణాగారూ! ఆ యల్లాయుద్దీనుండు సకల సైన్యసంధాన సమేతుండై

సీ॥ గగనప్రచుంబితాగ్రసమేత ధాత్రీధ
రముల మిక్కిలి ప్రయాసమున దాఁటి
క్రూరసత్త్వవిహార ఘోరమా దుర్గమా
రణ్యభూములను ధైర్యమున దాఁటి
భీకరధ్వానహృత్కంపకరాంబుధితుల్య
కూలంకషములు లవలీల దాఁటి
తీవ్రాతపవ్యాప్తదగ్ధ విస్తీర్ణసై
కతతలంబుల మహోగ్రతను దాఁటి;

తే గీ॥ అమరదుస్సాధ్యమైన దుర్గమును నిశిత
ఘోరశస్త్రవిద్యాప్రదక్షు లగు నసకు
మారమాతృభూమి యగు చిత్తూరుదుర్గ
రాజమును ముట్టడింప దుర్బలుల మ సాజము॥

జయసింగు—ధాత్రీధవాగ్రణీ! గోరాసింగు నిశ్చయించిన విధంబున నా తుదముట్టాఘాసము చిత్తూరుదుర్గంబును ముట్టడింప నసమర్థుండను మాట నిక్కంబు. కాక యాతఁడు మార్గమధ్యాగతంబులై యనితరోపాయసాధ్యంబు లగు నాటంకంబులను లక్ష్యముఁజేయక దాఁటి వెడలినయెడల మొట్టమొదట రాజపుత్రస్థానంబున కీశాన్యప్రదేశ సంరక్షణకరంబు లగు "నాలివార్ భర్తపురి" దుర్గంబుల గడచికదా రావలయును.

ప్రతాప—రసపుత్రకులాంధ్యతాగ్రణీ! రిపుక్షోణీశుం డగు నల్లాయుద్దీనుండు.

మ॥ సకలారణ్యనదీమహీధరభయాశ్చర్యప్రదక్షోణి ను
త్సుక మొప్పారఁగ దాటి దేవగిరినాథుం డేలు దుర్గంబు భం
గ కృతంబుం దగఁ జేసి నింక మనదుర్గశ్రేష్ఠముం బట్ట నై
నిక సంఘంబులతోడ దాఁటి వెడలు న్నిక్కమ్ము ముమ్మాటికిన్॥

సమరసింహుండు—భూధవచంద్రమా! ప్రతాపసింగు వారువివ్విన ట్లాతం డాల్వారు భర్తపురి దుర్గంబులం జయించినను, వీరాధివీర వాస్తవ్య పాత్రంబులగు జయపురి ధోల్‌పురి దుర్గరాజంబుల స్వాధీనం బొనరించుకొని ప్రాణములతో నిచ్చుట యసత్యము.

దుర్గసింగు— రాజాగ్రణీ!

సీ॥ వడి దేవగిరికోట స్వాధీన మొనరించి
కొన గడంగు నప్పుడు కొంతసేసె
డిల్లీనగరముపై డీకొన్న మొగలాయి
కోట్ల జయించుచోఁ గొంతసేసె
తనపైన దిరుగఁబడిన తురుష్కుల ఘోర
సంతతు లడంచుచోఁ గొంతసేసె
అవనిధవులను బాదాక్రాంతులను జేయఁ
గోరి జయించుచోఁ గొంతసేసె

తే॥ గీ॥ ఇట్లు నిజసైన్యసంఘంబు లెల్ల సంగ
రంబు లందునఁ గోల్పోయి డంబుదక్కి
దుర్బలుండైన తురకనాథుండు వేగ
వచ్చి చిత్తూరు ముట్టడింప నెలాఁగు?॥

సాగరసింహుండు:—భూపాలచూడామణీ! [illegible] స్వస్వసైన్యంబులతో నల్లాయుద్దీను స్వశక్తి పరిశక్తుల నిగ్రహంచక ధైర్యంబునఁ జిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడివెడలుట ముహూర్తికి నసత్యంబు. అట్లుగాక యతండు మార్గమధ్యంబు నందలి దుస్తరకార్యంబుల నెల్ల నిర్వహించుకొనియో లేక శైలారణ్యానదీ ప్రదేశంబుల దాఁటియో కొంతవఱకు కేతెంచినను చిత్తూరున కుత్తరంబున నుండు ఫీరిభూమిని గడచి రావలయును. అచ్చోటి దుర్గంబులఁ జయించుట కల్ల. అట్లుగాక యతండారావళీపర్వత

పంక్తికిని బీరప్రదేశంబునకు మధ్యనుండు గిరిగహనమార్గంబులనుండి రానుంకించినఁ దత్ప్రాంతివాస్తవ్యులగుభిల్లవర్గంబుల నిర్మూలించి వచ్చుట దుర్లభంబు.

బాదూల్ — క్షోణీతలాధిపా!

శా॥ అక్షీణోగ్రతరప్రతాపమున జన్యక్ష్మాతలంబందు శ
త్రుక్షోణీధవగర్వభంజనసమర్థుల్ సూర్యవంశోద్భవా
ధ్యక్షుల్ శ్రేష్ఠి యటంచు మ్లేచ్ఛవసుధాధక్షుండెఱుంగుం గదా
కక్షుంబూనియు నాతఁ డింక మనదుర్గప్రాంతముం జేరునే!

ఒకవేళ నామూర్ఖుండు దత్యాశాయుక్తచిత్తుండై విస్తారదుర్గంబును ముట్టడించినను దురుపక్షసైనికులు

సీ॥ జలరాశితుల్యమై శత్రుహృద్భేద్యమై
పొంగారుపరిఖను బూన్పఁ గలరె?
యతివిశాలంబులై యభ్రంకషంబులౌ
ప్రాకారములను గూల్పఁ గలరొక్కొ?
బుధజననిర్మిత భూమ్యంతర రహస్య
మార్గంబులను గ్రహింపఁగలరొక్కొ?
ప్రజ్వరిల్లు రసపుత్ర శరాగ్నియందు భ
స్మీభూతములుగాక చెలఁగఁ గలరె?
తే॥ గీ॥ కాన భయ మేల మన కింత: ప్రాలుసుతులఁ
గనవె విస్తారపురలక్ష్మి? కదనమునకు
సన్నసిద్ధులమై శత్రుసైన్యసంఘ
ములను గెల్వంగ యత్నముల్ సలుపవలయు॥

అజేయసింగు:—

రాజేంద్రా! బాదూల్ సింగు చెప్పిన ప్రకారం మా యల్లాయుద్దీనుఁడు మనపై దాడి వెడల కుండుట యసత్యంబు. ఒకవేళ సాహసించి

వచ్చినను మన దుర్గంబును స్వాధీనపఱచుకొనుదునని కలలో నైనఁ దలంప వలదు.

(ప్రవేశము-చిదానంద యోగి)

చిదా—మహారాణాగారూ! భీమసింగుమహారాణాగారు! రాజపుత్ర యోధులారా!

చం॥ బవరము చేయ వచ్చె రిపునాథుఁ డెఱింగియు లేకమై మహా
రవమున వచ్చుచుండె నిఁకఁ బ్రజ్ఞలు పల్కుట కాదు వారి నా
హవశమున నిరార లివ్విధిని వ్యర్థులకై వడి మిన్నకుండినన్
న్నవరకుఁ జేయు కాలమునఁ గాంతులు వారలు నిష్ఫలంబుగన్॥

మ॥ (పంచపాళి)
కరవాలంబును జేతఁ బట్టినది సంగ్రామస్థలిన్ దోర్బలా
కరులౌ క్షత్రియ రూపుమాపుటకునై కాదే విచారింపగన్
ధరణీపాలురు దేశరక్షకును మున్ సంగ్రామరంగంబు లం
దురకాంశుల నోడఁజేసి జయముం బొందంగ లేదొక్కొ- మీ
కరవాలంబులు రిక్తబుచ్చి రిపులన్ ఖండించ లేరో కో॥

మీరు లందఱును సమరసిద్ధులై యుండవలయును. చక్రవర్తి సకల సైన్యములతోఁ గిల్లాపై దాడివెడలి నాఁడు.

(ప్రవేశము-సేవకుఁడు)

మహారాజా! ఎవఁడో తురకవాఁడొకఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

భీమ—తురకవాఁడు వచ్చియుండెనా? త్వరలో నాతనిఁ గొనిరమ్ము.

(ప్రవేశము-తురకవాఁడు.)

తురక—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను పాదుషాగారు మీతోఁ గొన్నిమాటలు జెప్పుమని నన్ను బంపెను.

భీమ—మంచిది. అయిన వారిప్పు డెచ్చట నున్నారు.

తురక—ఈవూరికి సుమారు పదునైదు క్రోసుల దూరంబులో నున్న వారు.

భీమ—రసపుత్రశూరులారా! వింటిరా యల్లాయుద్దీనుండు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడట.

గోరాసింగు—రాజేంద్రా! యల్లాయుద్దీనుం డశేషసైన్యసమేతుండై రానిమ్ము.

సీ॥ రిపుసైన్యరక్త వార్ధియందుఁ దరిగొన్న
రిపుప్రాసనే సంచరించు వాఁడ
పంచ మహాపాపవంతులౌ రిపులను
దండధరుండనై చెండు వాఁడఁ
బ్రతిపక్ష కాలసర్పవ్రాతములను బ
క్షీంద్రుండనై వధియించు వాఁడఁ
గరిమాహితవ్రాతగాఢాంధకారంబు
భానుండనై రూపు బాపువాఁడ

తే॥ గీ॥ సందియుం బోలు నిశితశస్త్రంబుఁ బూని
శాత్రవానీకములు భయాశ్చర్యచిత్తు
లై నిజాయుధముల వీడి యతిరయమునఁ
బారిపోవంగఁ జేతునే పార్థివేంద్ర॥

జయసింగు—క్షోణీధవేంద్రా! రిపుక్ష్మాతలాధ్యక్షాధముండైన యల్లాయుద్దీనుండు సకలాక్షౌహిణీ సమేతుండై బెదురు లేక కదనంబున కరుదెంచినాఁడు. రాజపుత్రయోధవీరులచే రువ్వంబడిన శిలాప్రవర్ష ఘాతంబులనుండియు శరాగ్నిజ్వాలలనుండియుఁ బ్రతికియుండినఁగదా దుర్గంబును స్వాధీనంబొనరించుకొనుట!

ప్రతాపు—ధరాతలాధిపా! తురుష్కనాయకుఁడు యవన, పారశీక, తురుష్క, మ్లేచ్ఛ సేనలతోఁ గోటను ముట్టడింప నెంచు. నేను మత్సైన్యసమేతుండనై

క॥ అక్షీణబలంబున జ
న్యక్షోణీతలంబు నందు విపక్షములన్
శిక్షితులను జేసెద ఫా
లాక్షుని వలె నుగ్రాకారినై సత్వరమే.

సమరసింహుఁడు—రాజాగ్రణీ! తురుష్కాధిపుఁడు సరగున నరుదేరునుగా! తురుష్కులు చండదోర్బలు లని యెంచకుము. సహాయభూతుఁడనై సంగరంబునను విచ్చేసెదను నాకీ నిస్తంద్రప్రతాపంబున నాచంద్రదిక్పాలకులను నింద్రసమేతంబుగాఁ బరాభూతులఁ జేసెదను.

దుర్గసింగు—రాజపుత్రాధిపా! తురుష్కనాయకుఁడు యుద్ధంబునకు రానిండు.

ఉ॥ బాకునఁ గ్రుమ్మెదన్ రిపుల వచ్చిన నుత్కరవాలధారఁ బ
ద్మాకర మందు మత్తగజ మాతురతం బడి వే మృణాళముల్
భీకరలీలఁ దుండెములఁ బ్రీతిని జేయు గతిన్ దురుష్కులన్
డీకొని మస్తముల్ దునిమి నేఁ జరియించెద సంగరంబునన్॥

సాగరసింహుఁడు— రాజపుత్రాధిపాగ్రణీ! తురుష్కసైన్యవార్ధితరంగంబు లేకమై చిత్తూరుపై పొరలి రానిండు. నిముషమాత్రంబున మత్ప్రతాపభీకర ప్రభాకీలలచేఁ దురుష్కసైన్యవ్రాతంబును నామమాత్రావశేషం బొనరించెద.

బాదూల్—రాజపుత్రభూపాలచూడామణీ! ముష్కరాధ్యక్షుం డగు నాతురుష్క క్షితితలాధ్యక్షుండు స్వపక్షవిపక్షప్రతాపదక్షతా

భేదంబు గ్రహింపక సుక్షత్రియానీకంబులపైఁ గక్షుం బూని సకలాక్షౌహిణీసమేతుండై జన్యక్షోణీస్థలంబునఁ బ్రత్యక్షంబు గానిండు.

సీ॥ దుర్మార్గమతులైన తురకనాథములఁ బట్టి
సింహంబు గ్రైవసీఁ బట్టువాఁడ
రణకుతూహలుఁడై తురకసైన్యముల యందు
జచ్చర పిడుగునై చెలఁగు వాఁడ
బోరున నెదురైన ముష్కరాధము లందు
బ్రళయానలము భంగి గసులు వాఁడ
మృత్యుదేవతఁ బోలె మ్లేచ్ఛసైనికు లందుఁ
జేరి దిగ్భ్రమ మునఁ జేయువాఁడ

తే॥ గీ॥ కదనకేళిని నిశిత ఖడ్గమును బూని
సెగఁబడి రిపుల మస్తముల్ ద్రెళ్ళవేసి
సగరాంబుధి నీదియు భంగి గలుతు
పానుపా భీతచిత్తుఁడై పట్టినాఁగ॥

అజితసింగు— నృపాలతిలకమా! శాత్రవానీకంబులు చిత్తాగును ముట్టడించిన నేమి? ద్వాదశార్కులబోలు మాత్రాతృద్వాదశ ప్రభాకీలలఁబడి శత్రుతుమాధీశులను మలఁబెట్టివచ్చినగదా దుర్గలక్ష్మిని స్వాధీనం బొనర్చుకొనుట!

చిదానందయోగి— రసపుత్ర భూమండలాధిపా! యా తురుష్కకుంటాలంబులు మండితాఖండభూతులగు ప్రచండమార్తాండనందనోద్భవులపై దండువెడలిన నేమి?

సీ॥ రణవనీస్థలిని గోరాసింగ మార్చిన
యవనము దేహంబు లవనిఁ బడవె?

బాదూల్ కరేంద్రంబు ప్రధనభూమినిఁ జొచ్చఁ
దురకమృగాళముల్ దూలిపోవె ?
దుర్గశార్దూలంబు గురమునఁ జెలరేగఁ
బాహ్లీక మృగముల్ బరుగు లిడవె ?
ఉగ్రప్రతాపసూర్యుని కరాగ్నిని మ్లేచ్ఛ
సైన్యశలభతతుల్ సమసి పోవె ?
తే॥ గీ॥ చక్రవర్తియెగాదు భూచక్రి మేలు
కమలనాభుండు వచ్చి సంగర మొనర్ప
భంగఁబొత్తురుమీర లెబ్భంగి చక్రి
వర్తి చిత్తూరు దుర్గంబు బట్టఁగలఁడు ?

భీమ.— (తురుష్కుని వంకఁ దిరిగి) తురుష్కనాయకా ! అల్లాయుద్దీనుండేమని చెప్పుమనెను ?

తురక.— మహారాజా ! చక్రవర్తిగారు మీతో నిట్లుఁ జెప్పుమనెను. "ఏల మీరు వృథాజనవినాశముఁ జేసికొనెదరు ? మాకు బాదాక్రాంతులై కప్పము నిచ్చునట్లొడంబడిరేని దుర్గంబును ముట్టడింపకయే పోవుదుము. అట్లొడంబడరేని మీ దుర్గంబును నిర్మూలించి మహారాష్ట్రులను బోలె మిమ్ముఁ బాదాక్రాంతులఁ జేసికొనెదను."

భీమ.— (కోపముతో) ఏమీ ! చక్రవర్తికిఁ బాదాక్రాంతుఁడను గావలెనుగా ?

సీ॥ ప్రళయదావానల జ్వాలావృతోగ్రసం
గ్రామసంచార శంకరనిభుండ
దారుణారాతి ఘోరారణ్యసముదగ్ర
పటుతరచటుల వైశ్వానరుండ

సమరకాంతారసంచర భీకరారి మ
త్తేభసంహార సింహేంద్రనిభుఁడ
సమదగర్వోన్మత్త శాత్రవకుంభినీ
ధరగర్వభంజన సురవరుండ
తే॥ గీ॥ నిట్టి రవికులశ్రేష్ఠుని గట్టడి యుఁబు
తురకనాఘిన కోడి చిత్తూరు నందు
మానధనమును గోల్పోయి హీనమతిని
కప్పమును గట్టువాఁడ నా యొప్పిదముగ॥

అల్లాయుద్దీనుఁడు మద్యపానమదమాంసప్రమత్తుండై

సీ॥ సుక్షత్రియులు తాను జుల్కఁగాఁ జూచు
పుడమి వేలుపులంచు మురసినాఁడో
మాతోఁడ రణక్షేత్ర మానినీమణులఁగోరి
సరసమాడుట యాచు నరసినాఁడో
మారణభేరుల భూరిశబ్దంబులు
వాద్యంబు లని పొరబాటు వడెనో
మాకోటఁ బట్టుట మఱి దేవగిరికోటఁ
బట్టుటఁ యంచు విభ్రమమువడెను;
తే॥ గీ॥ దర్పమునఁ జిత్తోడ్ కోటపై దాడివెడలఁ
గడఁగి వచ్చునో పొడఁగనుగాత మత్ప్ర
తాపభీకరశౌర్యాగ్ని దశదిశలను
బ్రజ్వరిల్లంగ వేగమే భండనమున॥

తురుష్క—అయ్యా! ఏల యీ ప్రల్లదంబులు! తురుష్కనాథుం డమితకోపస్వభావుండై వచ్చిన వారింప మీరసమర్థులు. నా మాట లాలించి యాతనితో సంధియొనరించుకొనుఁడు.

భీమ— తురుష్కనాథుండు రానీ! పురహరగరుడగమనసరసీరుహాసనసురవరామర ప్రభువు లందఱు దురమున కరుదేరనీ!

ఉ॥ దారుణఖడ్గరత్నముల దాల్చి రయంబున మేన నెత్తురుల్
పాఱుచు నున్నమట్టునకు భండనభూమిని బోరువార లే
తీరున భీతచిత్తులయి తేజమువీడి నిరాశబూని చి
త్తూరుపురంబునన్ రిపుల దూరగ నిత్తురొ రాజపుత్రికల్.

నీవు మీ భాదుషాతో నిద్దియే చెప్పుము.

తురక—చిత్తము. (నిష్క్రమము)

భీమ— పతంగవరకులవీరులారా! మీమీవిక్రమములఁ జూపఁబోవు సమయం బాసన్నం బయినది.

సీ॥ ఎన్నినోఁపున్నంబు లేర్పడఁ జేసి యే
పుణ్యసీమను మీరుబుట్టినారొ ?
నేత్రోత్సవమొనర్చు గోత్రమహారణ్య
పుణ్యనదులకు నెద్ది పుట్టినిల్లు ?
సకలకళాధాముఁ లకలంకముగఁ గాంచ
నేభూమినోము ఫలించె మించి ?
యెల్లసస్యంబులఁ గొల్లలుగా నిడె
నేమాతమిమ్ము బోషించుచుండె ?

తే॥ గీ॥ అట్టి రసపుత్రభూమి హితార్థ మాజిఁ
గెఱకుతునకలతోఁ బోరి త్వరతగ తిని
బాఱద్రోలియు స్వాతంత్ర్యపరులగుటకు
సాయశక్తులఁ గడగుఁడీ శౌర్యమొప్ప॥

మఱియు

కం॥ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మినిఁ
జత్తమునం దిడియు దురముఁ జేయుఁడుమీరల్

బిత్తరి పాఠకుడి మదో
న్మత్తులఁ దురకాధములను మాన్పఁను వేళన్.

గోరా.—

ఉ॥ ఆరయ దోయజాప్తకుల మందుదయించియు నెల్లవిద్యలన్
నేరిచి సుప్రతాపగుణసీరధులంచును బేరునొంది చి
త్తూరురమాహితార్థ మయి ధూర్తులమై తలలూడిపోయినన్
బోరుదు మయ్య మొండెములఁ బూని రణంబున భూధవేంద్రమా॥

బాదూల్.— రాజేంద్రా!

ఉ॥ చచ్చిన యుద్ధమందు బడిచచ్చుట యొండెను లేక మ్లేచ్ఛులన్
వచ్చుఁ గడంగి సత్వరమె పాఱఁగ దోలుట నొండెగాని వె
న్నిచ్చియుఁ బాఱువారమె! మహాశుభ ధీరత శూలపాణివై
వచ్చిన, దేశరక్షణకు పౌరుషకీర్తులు రిత్తబుత్తుమే?॥

భీమ.— గోరాసింగ్జీ! నీవు సర్వసైన్యంబులను యుద్ధంబునకు సిద్ధము జేయుము. సభికులారా! కాల మతిక్రమించినది. ఇఁకఁ గొల్వు ముగింతము.

రసపుత్రకదనము.

తృతీయాంకము.

—* ప్రథమరంగము. చిత్తూరుకోట ముట్టడి *—

(ప్రవేశము) కోటపైని రసపుత్రవీరులు - క్రింద తురుష్కసేనలు:—

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను, అల్లాయుద్దీనుఁడు:—

రహి — మహాప్రభూ ! రసపుత్రవీరుల జయించి దుర్గమును వశపఱచుకొనుట దుష్కరము. రాజపుత్రయోధులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన తూటిగుండ్లవలనను, బాణముల వలనను, సలసలకాగుచున్న నూనెవలనను మనసైన్యము మూఁడుపాళ్ళు సమసినది. ఇంకొక్కపాలు మిగిలియున్నది. సైన్యములన్నియుఁ గూడి యారునెలలనుంచి ప్రయత్నించినను కోటను బట్టుకొననసమర్థులయినవి. ఇప్పుడు కొద్దిసైన్యముతోఁ గోటను బట్టుటకల్ల. కావున మఱలి మనఢిల్లీకి బోవుట యుక్తము.

అల్లా — అరెరే! ముట్టడిమాని పోవుదమా? ఎంతమాట లాడితివి? వ్యర్థముగా వచ్చినదారిని మఱలి పోయిన బాగుండదు కావున నీవా రసపుత్రులపాలి కరిగి పద్మినీదేవిని జక్రవర్తికి నర్పించిన కోటముట్టడి మానిపోవునని చెప్పుము.

రహి — వారందుల కంగీకరించకున్న

అల్లా — పోనీ యాపె నొక్కసారి చూపించినను సరే. ముట్టడి మాని పోవు నని చెప్పుము.

రహి.—అందులకు నంగీకరించని వో

అల్లా.—దాని కయిష్టపడ కేని కోటను బాదాసర్చి వారి స్వతంత్రతఁ జేకొను ననిఁ జెప్పుము.

(రహిమాన్, అల్లాయుద్దీన్, తురుష్క సైన్యము నిష్క్రమణము.)

(ప్రవేశము) భీమసింగు, గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు, జయసింగు, సమరసింహుఁడు, అజేయసింగు, సాగరసింగు.

భీమ.—గోరాసింగ్జీ! తురుష్క సైన్యములు కోటముట్టడి మానుటకుఁ గతం బేమి?

గోరా.—మహారాజా! కారణం బేమియుండును. మనధాటికి నోర్వఁ జాలక యే.

(ప్రవేశము సేవకుండు.)

మహారాజా! యెవరో తురకవాఁడు మీకు సందేశంబుఁ దెచ్చి నాఁడు.

భీమ.—ఏమీ! తురుష్కుండు సందేశముఁ దెచ్చినాఁడా! సత్వర మాతనిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

(సేవకుఁడు నిష్క్రమము)

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను భీమసింగునకు సలా మొనరించి

రహి.—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తిగారు మీకు రాయభారముఁ బంపినారు.

భీమ.—ఏమీ! చక్రవర్తి రాయభారంబుఁ బంపెనుగా!

గోరా.—అవు నాతని కందిన జుట్టును, నందకుండిన గాళ్ళునుగదా.

ప్రతా.—ఇంతటి పౌరుషవంతుఁడై న యాతండు దుర్గంబును ముట్టడింప నేల?

దుర్గ—ముట్టడింపకేమి! యాతనికి మనోగర్వాంధకారము కన్నుల కెగదట్టినది గదా.

బాదూల్—ఆకుటిలుండు సరియైనరాయభారము బంపునని నాకుం దోఁచదు.

జయ—ఆ మూర్ఖునిచర్య యిట్టిదే కాఁబోలు. మిన్నుమన్నెఱుంగక క్రిన్నన శత్రువులపై వచ్చుటయు వారిని జయింప నశక్తుండైన రాయభారంబులఁ బంపుటయు.

సమర—సంగరకాలమధ్యంబున రాయభారులఁ బంపుట శూరజన లక్షణంబని యాతం డెఱిఁగియుండును.

అజేయ—కాకున్నఁ దురుష్కులేశ! రసపుత్రుల జయించు టేఁడు!

సాగర—పాపమా బుద్ధిహీనునకు దురాశదుఃఖదాయకంబని యెఱుంగ లేదు కాఁబోలు.

భీమ—రసపుత్రవీరులారా! యేల మీ వృథాభాషణములు. రాయభారం బేమని పంపెనో తెలుసుకొందము. (రహిమానువంక తిరిగి) మీచక్రవర్తి రాయభారం బేమని పంపెను?

రహి—మహారాజా! తనకు మీపయి నేమియు ద్వేషములే దనియుఁ బద్మినీదేవిని దన కర్పించినఁ గోటముట్టడి మాని పోవువాఁడ ననియు

భీమ—(క్రోధముతో)

శా॥ ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులాబ్ధిబాడబమ! గర్వోన్మత్త సంప్రాప్త! దు
ర్వారోగ్రప్రకటప్రతాపవిభు భార్యారత్నముం గోరెఁగా?।
మీరాజాధమచక్రవర్తి; పురలక్ష్మిం బట్టి నుంకించియున్
భీరాత్మ్యుం డయి రాజపుత్రుల శరాగ్నిం దప్పఁడౌ టొప్పునే?॥

గోరా—ఉ॥ కారులుగూయసాగితివిగా? తురకాధమ! దుర్మదాంధుఁడ
వీరపతివ్రతామణిని వెంబడి చేకొని పోవ నెంచనే?
ధీరత నిట్టి వార్తలను దెచ్చితె? వానికిఁగాదు, నీకు నేఁ
గోరి యొసంగుచుంటి నిదె కొన్మ ముదంబున మృత్యుకన్యకన్॥

జయ—ఓరీ కలుషభాషణా! నీనాలుకను వేయిచీలికలుగా సఱకినను బాపంబు లేదు సుమా.

ప్రతా—కం॥ ఏలా దుర్మతి! వచ్చితి
వీలాటి కఠోరవార్త లిచ్చ్యోడఁ జెప్పన్?
జాలు నిఁక నిన్ను మత్కర
వాలంబున భూవనితకు బలినిత్తు వెసన్॥

సమర—రాజా! సంశయంబేల? ఈదుర్మార్గుని గత్రప్రాణుఁ జేసెదను.

దుర్గ—కం॥ భయ మొక్కింతయు లేకయె
రయమున నీవార్త నిటుల రాఁ దెచ్చితె! ని
న్ను యమునిఁ జేర్తు నిపుడు సం
దియ మిఁకఁ బడబోకు దుర్మతీ మూఢాత్మా॥

అజేయసింగ్—ఇంకను వీని ప్రాణములతో నుంచితిరా?

బాదూల్—

శా॥ హిందూరాజ్యగమాలలామసుతులన్, హేయంబుగా దాస్య మం
దుంద్రప్తింబడ ద్రోసి దుష్కృతములన్ ఘూర్ణించునై చేయు నా
నిందాస్పాంపు తురుష్కనాథుకడ దుర్నీతుండవై చేరి యీ
సందేశంబును దెచ్చినాఁడవుర? నీచా! కాలునిం జేర్తునిన్॥

సాగర—ఒకవేళ నారాజ్యాంధకారుం డిట్టి కుటిలసందేశంబుఁ బాపి నందుల కేమి గాని, తగుదునని ధైర్యంబునఁ దెచ్చిన నీతల వేయి ప్రక్కలుఁ జేయకుండుట యుత్తమోచితదోషంబని నిశ్చయంబైనది.

భీమ.— ఉ॥ దుర్గము బట్టెనంచొ-గద దోర్బలశాలునిభంగి బొంగి స
న్మార్గధురీణులైన మము మార్కొని దుర్గముఁ బట్టలేఁడె? దు
ర్మార్గుఁడు, చక్రవర్తి; పలుమాటలిఁ కేలనుపొమ్ముపొమ్ము నిన్
దుర్గతి పాలొనర్చినను దోసముగల్గును దూతవాటచే॥
శూరాగ్రేసరులంతా! మనమితని దూషించవలసినదేమియున్నది
ఈతంపు తన సేనకాధగ్ర్మం బనుసరించినాడు. (రహిమానువం
కదిరిగి) రాయభారము సవిస్తరముగాఁ జెప్పుము.

రహి.—మహారాజా! అందులకు మీరంగీకరింపనిచో మీదుర్గంబును
భగ్నం బొనరించువాఁడనని చెప్పుమనెను.

భీమ.— నీవు మీచక్రవర్తి కొద్దకు మరలి పోయి, యివ్విధంబునఁ
జెప్పుము.

సీ॥ ఆజన్మమరణంబు నాహవకేళియే
యన్నపానములు మా కగునటనుము
దుష్టులశిక్షించి శిష్టులగాచుటే
నీలకంకణము ముంజేతి కనుము
మానాభిమానముల్ మాతాపితలుపారు
మము ధైర్యమును సహజంబులనుము
నిత్యసత్యముమాకు నియమంబుధర్మమే
మార్గంబు కూర్మార దుర్మార్గ యనుము
తే॥ గీ॥ మానవంతుడైన యెడల మాటలుడిగి
కత్తి బట్టియు మాంతోడఁ గిదసమందుఁ
బోరి యశమును గాంచు మోమూర్ఖచిత్త
మ్లేచ్ఛకులపాంసనాధమ! తుచ్ఛ! యనుము॥

రహి.— మహారాజా! యింకొక సంగతి కద్దు. అట్లుగాక మీరాపె
నాతనికిఁ జూపించినను సరే యతఁడు కోటముట్టడి మానపో

వును, అందులకు నంగీకరింపకేని మీకోటను నిర్మూలించుట నిశ్చయము.

భీమ— రసపుత్రశూరులారా! యిందులకు మీ రేమనియెదరు?

గోరా— ఇందుల కామె యనుకూలించినసరే

జయ— ఆమె యిందుల కంగీకరించుటకల్ల

ప్రతా— ఆపతివ్రతాశిరోమణి తనపవిత్రగాత్రమును తురుష్కధాత్రీధవునికిఁ జూపు ననుమాట యసత్యము.

సమర— ఆమె యీకృత్యంబున కాయత్తపడునని కలలో నైనఁదలంపవలదు.

దుర్గ— ఆపవిత్రచరిత్ర యేల! యీముష్కరాధమునకుఁ దనదివ్యసుందరాకారంబుఁ జూపించు నేల!

అజేయ— ఆమె ప్రాణత్యాగంబునకైన సంగీకరించునుగాని యిట్టి నీచకృత్యంబున కొడంబడదు.

బాదూల్— పద్మినీదేవి యిందుల కిష్టపడుననియా మీయభిప్రాయము.

సాగర—తురుష్కులనామంబైన వినవొల్లని యీపతివ్రతాశిరోమణి యిట్టికార్యంబున కనుకూలించుటకల్ల.

భీమ— (ఆలోచించి) రహిమానుఖానుతో

నీవుపోయి రేపుదయంబునఁ జక్రవర్తి నొంటరిగా రమ్మనుము.

(రహిమాన్ నిష్క్రమణము.)

బాదూల్— రాజా; ఏల తొందర పడితిరి? పద్మినీదేవి యిందులకంగీకరించుననియా యుంకించితిరి,

భీమ.— ఇందుల కాపె యంగీకరింపకున్న సద్దంబున నాపె ప్రతిబింబమును జూపింపవచ్చునుగదా.

గోరా.— అవు నట్లే కనుపఱుపవచ్చును.

ద్వితీయరంగము.

పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము పద్మినీదేవి.)

పద్మి.—

ఉ॥ భండనభూమియం దభయపౌరుషముల్ కనుపింప సేనల
దండతఁ బోరుచుండె బరతంత్రత మసలఁగ నెఱుంగి నట్టియా
మండిత కాంతిభూతులగు మా రసపుత్రచమూవరాళి కా
యండజవాహనుండొసగు నంతసుఖంబు జయంబు నిమ్ముగన్ ॥

ఆహా! ఈహిందూస్థానము తురుష్కవాతం బడుట వలనఁ గల్గినదురవస్థ యింతయంతని నేనోళ్లఁ జన్న శేషునకైన నెన్నశక్యమే ?

సీ॥ అన్యకన్యకలఁ బెండ్లాడుటకతన నే
బాల్యవివాహముల్ ప్రబలమయ్యెఁ
బరకామినులఁబట్టి చెఱబట్టుకతననే
స్త్రీలకు ఘోషా విధి సంభవించె;
కళ్యంబు లెల్లను గాల్చుట కతన మ
హాకావ్యతతు లెన్నొ యడఁగి పోయె;
భరతపుత్రులు కులభ్రష్టులౌ కతననే
తురకల జనసంఖ్య పెరుగఁదొడగె;
తే॥ గీ॥ తాము దేవత చెల రేగు కతన జనులు
తిండికై దాస్యవీరథ దిగుచు నుండ్రి;

కఠిన తురకిలఁ గొల్చుట కతస దేశ
భాష సశియించె నెల్లరు వ్యర్థులైరి ॥
తే॥ గీ॥ అకట! పురుషులు పారతంత్ర్యాభిలాషు
లగుటచే స్త్రీల స్వాతంత్ర్య మడుగునంటె
స్త్రీలస్వాతంత్ర్య మడగుట చేతవారి
కెల్ల నుత్తమవిద్య నశింపవలసె ॥

(ప్రవేశము) భీమసింగు, చింతాక్రాంతుండై

పద్మిని— నాధా ! (లేచి)

చ॥ దినదిన ముండునట్టి ముఖ తేజము నేఁడుగనంగరాదు కా
రణ మరయంగలేను రణరంగమునం గలవార్తలన్నియున్
మనమునఁ దల్చి యిట్టు లసమానవిచారపయోధి మున్గి రో
యని రసపుత్రశూరులు జయంబున మ్లేచ్ఛుల నోడఁజేసిరా!

భీమ— కాంతామణీ!

తే॥ గీ॥ జయము నందంగలే డపజయము నంద
లేదు మాంసము లారుగా మ్లేచ్ఛకోట్లు
దుర్గమునుబట్ట యత్నించె కుదకు రాయ
భార మంపెను వసి చక్రవర్తిమాకు ॥

పద్మి— మనోహరా! మీరా రాయభారంబునం కంగీకరించితిరా!

భీమ— (ఆత్మగతము) దైవమా! చిక్కునబెట్టితివే! ఈ పెనురా యభారం బంగీకరింప కేవసిన మఱల యుద్ధంబు జరుగునని మిన్నకుండను అంగీకరించితిమని చెప్పిన రాయభారం బెద్దియో యడుగును. రాయభారంబుఁదెలియఁజేసిన నేమి యసందర్భము వచ్చునో (ఆలోచించి) ఎట్లును జెప్పక తప్పదు. (ప్రకా

శముగా) ప్రేయసీ! రాయభార మంగీకరించితిమి (అని తలవం చుకొనును.)

పద్మి — ప్రాణనాయకా! ఏమట్లు చింతాక్రాంతులైతిరి? రాయ భారంబు విధిలేక యంగీకరింపవలసివచ్చినదా?

భీమ — విధికత్వంబుగానైన నేమి, గాకున్నను నేమి, సందేశంబును స్వీకరించితిమి.

పద్మి — నాథా! అందున నది యోచింపరా?

భీమ —

ఉ॥ అంబురుహాయతాక్షి! విను, మా తురగాధిపు డంపె రాయభా
రంబు నదెట్టులన్న నినుఁ గన్నన నాతని కిత్తుమేని దు
ర్గంబును వీడిపోవు వికటంబని యెంచి నిన్నునాక సంగిడుచు దు
ర్గంబును బాహ్వానార్చ్చ వడిగా రసపుత్రుల గెల్చువాడనని॥

ప్రథమంబు నాతండిట్లుఁ బంప రసపుత్రులెల్లరు కోపోద్రేకులై యట్టి సందేశముఁ దెచ్చినవానిని వధింప యత్నింప నేను వారించితిని. అంత నాతం డింకొకవిధంబునఁ దెల్పెను.

పద్మి — ఔరా! యీతురుష్కపు రక్కసుండెంతఁ దలపెట్టెను. తొల్లి రావణుండు సీతను దొంగిలిపోయెనని యీతండు నన్ను దొర తనంబున గొంపోవ నెంచెనుగాని పరకాంతాపహరణంబున రావణుండు ప్రాణంబుల గోలుపోయెనని దలంచలేడు కాబోలు నాథా! రెండవ తెఱం గెద్ది?

భీమ — కాంతామణీ! భవదీయజగన్మోహనాకారం బొక్కసారి చూపి నేత్రోత్సవం బొనరించిన నాతఁడు ముట్టడి మానిపోవు నని. ఇందులకు మే మనుకూలించితిమి

పద్మి— ప్రాణనాథా! కాంతలకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచేఁగదా నా కెఱింగిపక మీరిందఱుల కనుకూలించి నాకవమానంబు సంధిల్లఁ జేయఁ దలంచితిరి.

భీమ— సాధ్వీమణీ! ఆ దేశస్థులు సదా పరులు. నీ దివ్యమోహనా కారంబన్యులకు సగుపఱచుట నాకుమాత్రము మానసూనకరము కాదా? అటుగాన

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగా దనరుచున్న
లెన్ని యేన్నంట నుండియో యున్నయట్టి
మన స్వతంత్రత విడనాడి మనగవలసి
వచ్చునో యని చింతిలి వగ్రియెంచి।

పద్మి— నాథా!

తే॥ గీ॥ కలలయందైనఁ బరునిఁ గాంచి యెఱుఁగ
నట్టి మందైనఁ బరులు నన్నుగనలేరు
కాన నేనొక్క మ్లేచ్ఛుని కంట బడుట
కల్ల ననువాఁడు చూచుట కల్ల కల్ల ॥

స్వాతంత్ర్యాభిమానంబునకై యన్నియు నుకమన్నను నురి కెదను గాని నేనొరునికంటఁబడి యాతని మనంబున దుర్బుద్ధి సంకురింపఁ జేయనొల్లను.

భీమ— ప్రేయసీ! నీవాతని కంట బడి యవమానంబు నొందకున్న పోనీగాని యద్దమందు నీ ప్రతిబింబ మతనికిఁ జూపెదవా?

పద్మి— ప్రాణేశ్వరా! ఆతఁడు కేవలము నన్నుఁ జూచిన నొకటియు లేక నాప్రతిబింబమును జూచిన నొకటియునా?

భీమ— తరుణీమణీ! నీ పిందులకు ప్రతికూలింపఁదగదు. అట్లుఁ బ్రతి కూలించిన స్వాతంత్ర్యముకొఱకు మరల బోరాటము నివ్వ

టేల్లును. ఏల వృథాజనవినాశనమును, ధనవ్యయము నొనరించుకొనవలయు?

పద్మి— నాథా! భర్తయానుజ్ఞ మీరుట పాతివ్రత్యలక్షణంబుగాదు. కావుననందులకు నేనంగీకరించితిని. నా కితఁడు బొడఁగట్టకుండ నాప్రతిబింబం బతనికిఁ గనుపఱుపుఁడు.

భీమ— రేపు సూర్యోదయంబుననే భవత్ప్రతిబింబ సందర్శనార్థంబు చక్రవర్తి రాఁగలఁడు.

సెలవిఁక నిమ్ము. చాలకాల మైనది. నేఁ బోయెదను. (నిష్క్రమణము)

తృతీయరంగము.

రాజపుత్రుల సభ.

(ప్రవేశము)- భీమసింగు, గోరాసింగు, జయసు, ప్రతాపసింగ్, సమర, దుర్గ, అజిత, బాదూల్‌సింగు, సాగిర, కూర్చుండి యున్నారు.

(ప్రవేశము- భయకంపితుడై యల్లాయుద్దీనుఁడు.)

భీమ— చక్రవర్తిగారు! విచ్చేసితిరా? అదిగో పద్మినీదేవిని జూడుఁడు.

అల్లా— (భయముతోఁ దడఁబడుచు బాగుగఁ జూచి) భీమసింగ్ మహారాజా మీరు నాకొసఁగిన మర్యాదలకుఁ జాల సంతోషించినాను. మీధర్మగుణమును నెన్న నేరికిశక్యము? కాకున్న నెంటరిగావచ్చిన శత్రురాజునకు నెంతయో మర్యాద నెవరు చేయుదురు?

(సింగులు చక్రవర్తిని గత్తులతోఁ గొట్ట యత్నింతురు)

భీమ— చక్రవర్తిగారు! నేను మీచేతఁ బొందిన బహుసంభావనయిదేనా? (సింగులవైపు జూచి) రాజపుత్రు లధర్మము నొడిగట్టుకొందురా?

చక్రి—ఇక ముందు మీరును నేనును స్నేహభావంబున నుందుము.

భీమ—మంచిది. మీయిష్టానుసారముగ నట్లే యుందము. (సింగులవైపు జూచి) అధర్మప్రవర్తనము మానుఁడు.

చక్రి—అట్లును. ఇదివరకు మీయెడ సధర్మముగానే ప్రవర్తించితిని. క్షమింపఁ వేఁడెదను.

భీమ—ఇంకనులకు క్షమింపనేల? మీరలింక యధర్మంబునుమానుఁడు.

(అనుచు చక్రివర్తియు భీమసింగును ముందుకుఁబోదురు.)

(తెరవ్రాలును)

(అంతలో యల్లాయుద్దీనుయొక్క సైనికు లాకస్మికంబుగ వచ్చి భీమసింగును బట్టుకొందురు.)

భీమ—(రోషభయాశ్చర్యంబులతో)

శా॥ ఔరా! తస్కరకులేంద్రమా! సమదగర్వాంధా! తురుష్కాధమా
మా రాజన్యులు నన్నుఁ బంపుటకునై మారొక్కన్నఁగాపాడితిన్
క్రూరా! తప్పులమూరి నన్నుడి పక్షా! కొంపోవ నుంకించితే
ఛీ! నమ్మించి నను గాలుసన్నిధికి నక్కిన్నోగ్రతన్ బంపెదన్॥

అల్లా—ఓరీ రాజపుత్రాధమా! నిన్ను ఢిల్లీకి ఖైదీగాఁ బట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. పద్మిని నసంగితివేని నిన్ను విడిచెదము.

భీమ—(క్రోధముతో)

ఉ॥ ఓరిమహోగ్రకల్మషుఁడ! యోరి పరాక్రమహీన! క్రూర! యీ
ధారుణి సూర్యవంశజులు ధర్మము దప్పరు నంచు నెంచి యీ
తీరున మీ వెఱుంగకయె తెంపున గారులు కూయసాగితే?
వారక నిన్ను సంజదివి భారము దీర్చెద భూమిదేవికిన్.

అల్లా—చాలు, జాలు, అల్లు పద్మినినీ సంగప్పగా! నిన్ను డిల్లీకిఁ గొంపోవుచుంటిమి. (అని చేతులుగట్టి గొనికొనిపోదురు.)

చతుర్థరంగము.

భీమసింగుని చెఱసాల.

(ప్రవేశము) భీమసింగు. (విచారముతో)

సీ॥ సింహంబునైనను సింహనాదమొనర్చి
సంహరించెడు భీమసింహబలుఁడ
మదకరీంద్రమునైన నెదిరించి విదలించి
తుదముట్టఁజేసెడు దోర్బలుండ
ఖడ్గినైనను వాడి ఖడ్గంబునను గడి
కండలొనర్చెడు ఖడ్గధరుఁడ
బెబ్బులినైనను నిబ్బరంబునఁ బట్టి
తబ్బిబ్బుఁజేయు ఘోరాత్మకృతుండఁ
తే॥ గీ॥ కాలవశముననో కాక కర్మవశము
చేతనో చెఱసాలలోఁ జేర్పఁబడితి
వంచనమొనర్చు నా మ్లేచ్ఛవంచకముల
పంచఁ బంజానసంబు లైపడి డిలంప.

నలినీకళత్రపవిత్రకులదుగ్ధవార్ధిచంద్రా! రామచంద్రా! సద్గుణసాంద్రా! భవద్వంశసంభూతుండ నగు నన్ను కారాగృహవిముక్తునిఁ జేయ భరమా? హా! చిత్తూరుపురవరేణ్యమా! సకలకళాపరిపూర్ణుండగు హిమాంశుండు తన చంద్రికలఁ బ్రచురింప రజతపుసిరుచే మెఱుంగు గిడ బడినట్లు, గన్పట్టు నీ కలధౌతమయ సౌధంబుల, గన్నులారఁ గని ముదంబందు సద్భాగ్యంబు నా కింకెట్లో సరియేనా? దిగంతవిశ్రాంతకీర్తి

వంతులగు భవత్ప్రియ తనూజులను నిశ్శాంత సంతోషస్వాం తుండనై పరిపాలించు దశ నేటితో సరియేనా? పుట్టుపుం దొట్టి భవదశేషకరుణా దత్తసర్వ సస్య ఫలంబుల ననుభ వింపుచు మాతృరక్షణ పరాయణ బిరుదాంకితుఁ డనగుట యీదినంబుతో సరియేగదా? నేత్రోత్సవదాయకంబులగు నీశాఖోపశాఖకు సుమపల్లవఫలకలితంబు లగు నానావిధ మహీజ సందోహావృతోద్యానవనంబులందు విహరింపుచు నిరంతరముఁ గుతూహలుండనగుటకై ముందు నేను నోచు కొనలేదుగదా? హా! నిన్ను గని ముదంబును నేత్రియుగ్మంబు దుర్మార్గుండైన చక్రవర్తి తీయనుండెను సుమా! నవరత్నస్థా పితంబగు కోటీరంబు ధరియించు నీశిరము నేడాముష్కరతల వరుల కరవాలంబులకు గురియగునా?

హా! పద్మినీ! నిరంతర మందస్మితంబగు నీముఖారవిందమ మరందంబు గోరుట కికఁ నే నోచుకొనలేదు సుమా! భవ ద్వియోగానల సంతప్త మానసుండనై నే నీనిబిడాంధకార బంధురంబగు చెఱసాలలో వసటనొందు దుర్వార్తనాకర్ణించి యెంతసంతాపఁ పడుచుంటివొగదా! హా! పతివ్రతామణీ!

పద్మినీ! శ్రవణానందసంధాయకం బగు నీమృదుమధుల భాషణంబులచే నమందానందకందళిత హృదయారవిందుం డనగు భాగ్యంబీనాటితో సరియేగదా? ఏముష్కరుండు నీదివ్య సుందర విగ్రహ ప్రతిబింబ సందర్శనోద్భవ క్రూరమార పిశాచ గ్రస్తుండయ్యెనో యాదుర్గుణాంధునిచే నీప్రియభర్త మృత్యు దేవతా వశీకృతుడుగాఁ జేయఁ బడినఁ దత్పతి వియోగ దుఃఖవార్నిధిఁ దరియించుటకు నీకొండు సాధనంబు లేదుగ దా! ఛీ! యేమి బేలనై వడి వాపోవుచుంటిని! ఓరీ! ఘాతుకా! ఘాదుకా! విశ్వాసఘాతుకా! భ్రష్టాగ్రేసరచక్రవర్తీ! నిష్ఠురా!

యీ ఘోర సంగరారణ్య సంచార పంచాననంబగు నీ భీమసిం గునువధించునది ? ఇదిగో, యమపాశతుల్యంబగు మద్బాహు పాశంబులచే నిన్ను విగతజీవునిఁ జేసెదను. వృథాపౌరుషమా ! యేల నాయందు నిల్చెదవు ? క్రోధమా ! నీకు వేఱొండుస్థా నంబు నిప్పుడు లేదా ? ఆశాపిశాచమా ! నీదారిని నీవు పొమ్ము. ఇంక నెక్కడి చిత్తూరు రాజ్యము! స్వాతంత్ర్య లక్ష్మి! యిక నీకుఁదగువారి ననుసరించుము. హా ! పద్మినీ ! హృత్పద్మినీ ! నీ వేసామాన్య పురుషునినైనఁ గరగ్రహణం బొనరించుకొనిన యెడల నిట్టిదుస్థితి నొందకుందువుగదా ! నీసుందరప్రతిబిం బమును బరునకుఁ జూపిన కారణంబున కిట్టి యవస్థ రాకుండును గదా? ఛీ! విచారమా! మఱల యేల నాయందు జేరితివి. ఐహిక సౌఖ్యాభిలాషమా ! యిక నీ వస్పృశ్యురాలవగుము. స్వర్గమా! నీవు కరతలామలకమగుచుంటివిగదా. (ప్రవేశము) అల్లాయుద్దీ నుఁడు) ఆహా ? మఱల నదిగో యీపాతకి వచ్చుచున్నాడు. ఔరా! యీతఁ డెట్టిదుర్భాషలాడునోగదా ? పంచ మహా పాతకయుక్తంబగు నాతని ముఖంబును జూడఁగూడదు. నేత్ర ములారా! యిక మీదృష్టిని విసర్జింపుఁడు. శ్రవణకుహరము లారా ! యిక మీశక్తిని విడుపుఁడు.

(ప్రవేశము:— అల్లాయుద్దీనుఁడు, రహిమాన్ ఖాన్)

అల్లా.— ఓరీ! కాఫర్ రాజపుత్రా! నీకుఁ బ్రాణములపై నాశగల దేని పద్మినిని మాకర్పించుము.

భీమ.— ఓరీ! కామాంధీభూతచేతస్కుఁడా! యింతవరకు నీవు మా నాభిమానములుగల వీరపురుషుండ వనుకొంటిమి గాని యిట్లు గుప్తకార్యధౌరేయుండవని యెన్నండును దల్పలేదు. రస పుత్రులకు మానాభిమానములే తల్లిదండ్రులని యెఱుంగుము,

మ: పరభార్యామణి నిష్కళంక యనుచున్ భావంబునం దెంచవో
పరువా యిట్టుల గోరజూచితివి యోపాపాత్మ! చండాల! నీ
శిరము న్ద్రుంపక సాగనంపితిమిరా చింతింపలేవేల? న
త్తరుణీ బద్మినిఁ జూడవచ్చినపుడో దాంభవ్రతా! ముష్కరా!
చేత ఖడ్గంబుఁబూని శౌర్యవంతుండవైతివేని మాతోడ ధర్మ
యుద్ధం బొనర్చి జయంబు నొందుము.

"నిన్నుఁ జంపెద" యని నంత మాత్రమున నీతుచ్ఛప్రాణంబుల నాశపడి వీరపతివ్రతామణియగు పద్మిని నర్పించి సూర్యకులంబునకుఁ గళంకంబు దెత్తునని కలలోనైన దలంపవలదు.

అల్లా — అట్లనా మంచిది (రహిమానుఖానుతో) రహీం! ఎఱ్ఱగా
గాల్చిన యినుపకడ్డీలచే నీతని కన్నులను బొడిచివేయుము.

(రహిమాను కాల్చిన యినుపకడ్డీలను దెచ్చి భీమసింగుకన్నుల బొడుచుటకు సిద్ధుడైయుండఁగా సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ — మహాప్రభూ! ఎవరో రాజపుత్రుండు మీకు సందేశము దెచ్చినాఁడు.

అల్లా — రాజపుత్రుడు సందేశము దెచ్చెనుగా? రహిమాన్! రాజపుత్రుండెవ్వరో రాయభారము దెచ్చినాఁడు. వధ నాపుము.

(రహిమాన్ అట్లుచేయును.)

(ప్రవేశము) దుర్గసింగు.

అల్లా — రాజపుత్రా! ఆకుర్చీపై కూర్చుండుము. (దుర్గసింగు కూర్చుండును.)

దుర్గ— చక్రవర్తిగారూ! మహారాణాగారు మీకు రాయభారంబు పంపిరి.

అల్లా— ఏమని పంపిరి ?

దుర్గ— "భీమసింగు మహారాజుగారిని విడిచెదరేని భర్తసంరక్షణార్థము పద్మినీదేవిగారుమిమ్ము వివాహమాడ నిశ్చయించుకొనిన దని

అల్లా— వహ్వా! నన్నుఁ బద్మినీదేవి పెండ్లి యాడునుగా? శభాస్ మంచిది. ఇంకేమని పంపిరి.

దుర్గ— అందులకు మీ రనుకూలించితేని—

అల్లా— అనుకూలించ కేమి? నే పశుపాట్లన్నియు నాకొరకేగదా?

దుర్గ— ఆమెను సాగనంపుటకు రాజపుత్రస్త్రీలందరును పల్లకీలలో నెక్కి వత్తురు. వా రేడువందలకన్న నెక్కుడుగా వత్తురు.

అల్లా— (తనలో) ఏడు వందలమంది వచ్చెదరుగా! వీరికందఱకు దగు పరిభవం బొనరింపవలయును. (ప్రకాశము) అయిన

దుర్గ— వారు ఘోషాస్త్రీలుగాన మీ సైనికులలో నెవ్వండును వారికి గనుపించఁగూడదు. వారందఱికిఁ బ్రత్యేకముగా డేరాలను వేయించవలయును.

అల్లా— మంచిది. తరువాత!

దుర్గ— పద్మినీదేవిగారు తనభర్త నొక్కసారి కలసికొని మాట్లాడి తదుపరి మీయధీన యగును. ఇందులకు మీ రంగీకరించవల్లయు. ఇదియే సందేశము;

అల్లా— సరే మంచిది. పద్మినీదేవిని సాధ్యమైనంత త్వరలోఁ దీసికొనిరండు.

మర్గ— అల్లనే శీఘ్రకాలములోనే తీసికొని వత్తురు. ఇక నేను సెలవు పుచ్చుకొనియెద. (నిష్క్రమము)

అల్లా— రహిమాన్! చూచితివా! రాజపుత్రులు మనధాటికి వెరచిరి పాపము వారల్లు మొదటనే పద్మిని నిచ్చిన నింతయవస్థఁ జెందకుందురు గదా! నేను నాకు బద్మినీ పొందు లక్ష్యించునుగదా? నే నీకి సలంకరించుకొనుటకుఁ బోయెదను. నీవును రమ్ము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

(తెఱలో పల్లకీమోఁత) (ఒక పల్లకీ భీమసింగునకడకు వచ్చును)

పల్లకీమోయువాడు.—

భీమసింగుమహారాజుగారూ! పద్మినీదేవిగారు' అల్లాయుద్దీనుని పెండ్లాడియైనను మిమ్ము రక్షించుటకు నిశ్చితురాలైనది. మిమ్ము నొక్కసారి చూచిపోవచ్చినది;

భీమ— ఆ! ఏమి! పద్మినీ యల్లాయుద్దీనుని బొంద నిశ్చయించినదిగా? ఔరా! స్త్రీలెంతటిసాహసురాండ్రు, ఛీ! ఆసురాత్మురాలి మోము నేఁ జూడ నొల్లను.

గోరా— (పద్మినీవేషముతో) మహారాజా! నేను గోరాసింగును మీరీపల్లకీయందుఁ గూర్చుండి పారిపొండు.

భీమ— (గోరాసింగును కౌగలించుకొని) గోరాసింగ్జీ!

ఉ॥ వంచనఁ జేసి నన్నుఁ జెఱఁబట్టిన వంచకులైన వారి వం
ఛించియు నీవు నన్నిటుల శీఘ్రమె మ్లేచ్ఛులబారినుండి ర

క్షమించితివయ్యా! యిప్పు డట కేగుము పట్టుము చక్రవర్తినిం
ద్రుంచుము శత్రుసైన్యముల, దోర్బల సింహ ప్రతాప సింహమా॥
(అని భీమసింగు పల్లకియెక్కి పోవును)

(తెరలో) మోసము. మోసము. భీమసింగు పారిపోవుచున్నాఁడు.

గోరా.—ఓరీరి తురుష్కపాంసనులారా! ఎందుబోయెదరు! రండు.
సన్నెదుర్కొని పోరాడుఁడు. (అని తెరలోని కరిగి మరల
గాయములచే నిండిన దేహంబుతో వచ్చి)

ఉ॥ ఎక్కడఁజూచినన్ దురకలే, కనుపట్టద రంతెగాని నా
కెక్కడ రాజపుత్రుఁడొక డేనియుఁ గన్పడ డేమిచిత్రమో!
(దేహమును జూచుకొని)
అక్కట! దేహమంత రుధిరావృతమయ్యెను, గాయముల్ కసన్
బ్రుక్కఁ జేయుచుండె నిఁక నుంతయుఁ గాలుఁ గదల్పఁజాలనే!
(అని నేలపైఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ బాధ భరింతునే? పిపచబారుచునున్నది నాల్క యుక్తిగన్
సాధనమొండులేదు రణసాగరముం దరియింప నింక స
య్యో! ధృతిఁబాసితిన్ మరణయోగము దాపగునో! చితోడ్భవమా
నాథునిఁజూచుభాగ్య మయినన్ లభియింపదొ నాకు దైవమా!॥

హా! కుమారా! బాదూల్‌సింగ్జీ! నిన్నిఁకఁ గాంతునో, కాం
చనో. (అని పడుకొని యించుక మూర్ఛాగతుండగును.)
(రహిమానను ప్రవేశము)

రహి.—ఏమీ? ఈ రాజపుత్రయోధుండు మూర్ఛిల్లినట్లున్నవాఁడు.
ఇతనిమాటలు గమనింప నీతఁడు బాదూల్‌సింగునకు దండ్రియై
యుండనోపు. ఇదియే సమయము. ఈతనిని వధించెదను. (అని
సిద్ధుండగునంతలో)

(తెరలో) బాదూల్‌సింగు—

ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా!

చం॥ పరుగిడనేల? భండనము బ్రాహ్మణపీఠిగ దోఁచలేదొకో?
కటకట శారధార నసుకంగిను గోవులుగారు క్షత్రియుల్
పరరమణీలలామలను బట్టుట కాదిఁక మమ్ముఁ బట్టుటల్
గరువముజూపి కొల్లగొనగాఁ బురికాదిక మత్ప్రతాపమున్॥

రహి—ఎవరో రాజపుత్ర యోధుండు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆలస్యముఁ జేసిన నా ప్రాణములు దక్కవు. (అని గోరాసింగును ఖండించి పారిపోవును.)

గోరా—హా! కుమారా బాదూలుసింగ్జీ!

(ప్రవేశము— బాదూలుసింగు)

బాదూలు—ఏమిది! "హా. కుమారా! బాదూలుసింగ్జీ" యనునార్త ధ్వని వినవచ్చినది. ఒకవేళ నాజనకునికేమియైన ప్రాణాపాయము సంభవించి యుండలేదుగదా? ఆయనకా ప్రాణాపాయంబు సంథల్లుట!

ఉ॥ భండనభూమియందుఁ గరవాలము బూని యరాతివీరులన్
జెండుచు నిల్వ నప్పురుషసింహుని ఘోరరణాగ్ని కోడఁడే!
యుండజవాహనుం డనఁ సద్విజనాయకుఁడైన నిమ్మహీ
ఖండమునందు మజ్జనకు గర్వ మడంపఁగఁ జాల రెవ్వరున్॥

గోరాసింగును జూచి (ఆయనపై బడి)

కం॥ జననీజనకులు బాల్యం
బుననే మృతినొంద, గన్నపుత్రునివలెఁ బెం
చిన వాత్సల్యపయోనిధి
వనఘా! నిను వీడి భువిని యధమ్ముఁడ నైతిన్॥

కం॥ జనకా! మానముబూని, క
దనభూమిని బడియు నీదుతనయుండతఁ డెను
క్కనిమిషమైనను మాట్లా
డను నీ కిష్టంబు లేదొ లలితగుణేంద్రా॥

హా! తండ్రీ! సుప్రతాపగుణరత్నాకర! శౌర్యరాశీ! దండధరునినైన భండనంబున మార్కొని దండింపఁజేయు నిప్రచండశౌర్యంబీ ముండకొడుకులచే ఖండింపఁబడెనుగా!

సీ॥ రిపుగజంబుల నెల్ల ధృతిబూని చెండాడు
సింగ్రప్రతాపకంఠీరవంబ!
యరివర్గకాననాంతరము దిగ్భ్రమ మొందఁ
గాంప మొందించు ప్రకాండపనుండ!
యరివార్ధి చిత్తూరు పురలక్ష్మిపైఁ బొర్ల
రాకుండఁ జేసిన రక్షకుండ!
పూర్ణవిజయచంద్రుఁ బొడగాంచి పొంగు కృ
పాకరశౌర్యరత్నాకరుండ!

తే॥ గీ। వారిజాప్తకులోద్భవుల్ ముఖసరోజ
ములను ముకుళించి యాహవాంబుధిని రుధిర
భూషితుండవై యరుణితాంబుమహాబంధు
వట్లు గ్రుంకితే తండ్రీ! చింతిల్లు క్రమ్మ.

(ప్రవేశము—రసపుత్రులు)

బాదూలు సింగ్జీ! పరలోకగతుండైన వానిదలంచి పరిపరివిధంబుల విలపించిన లాభంబేమి? ఈవధకు గారణభూతుండైన రహిమాను నిద్రుంచవలయునుగదా.

బాదూల్ — ఏమి! యీవధకు రహిమానుఖానుఁడా కారణభూతుఁడు

చ॥ కలుషమదేభమైన తురకక్ష రిపు నారహిమానుఖాను నాఁ
కలిగొను సింహమట్లు పఱి గంతిడి వక్షముఁ జీల్చి గుండియల్
కలఁచెద (గోరాసింగును జూపించి) జీవముల్ విడువఁ గల్గిన తం
డ్రికి రక్తతర్పణం
బుల నిశి తృప్తిఁ జేతు రణభూస్థలిసాక్షిగ సర్వసాక్షిగన్ ॥

రసపుత్రులారా! మీకీయనను నెందేని దాయుఁడు.

(నిష్క్రమించును.)

(రసపుత్రులు గోరాసింగును దీసికొని పోవుదురు.)

బాదాల్‌సింగు రహిమానుఖానును దరుముకొనివచ్చును.)

బాదాల్ — ఓరీ!

ఉ॥ బాల్యమునందె హీనకులబాలుఁడవై దరిఁ జేరి చిత్తచా
పల్యుని మ్లేచ్ఛనాథుని నపారముదంబున ఁడించి "కోర్కె-సా
ఫల్యము జేయువాఁడ"నని ప్రజ్ఞలు నల్కిన పంద! యుష్ఠిశా
శల్యము జూప వచ్చితివె? చంపెద నిన్నుఁ గుఠారధారచేన్.

సీ॥ దొంగవై పాంథుల దోఁచించు పెద్దిగాదు
శూరత్వమును జూపు పోరుసుమ్ము
స్త్రీలోలుడవగుచుఁ జెలఁగుట కాదిది
రాజపుత్రులతోడ రణము సుమ్ము
క్షుద్రాత్ముకడ ముఖస్తుతులు సేయుట కాదు
దండిమహా క్షత్రియుద్ధంబు సుమ్ము
కాంతామణుల పొంత గంతులేయుట కాదు
మృత్యుదేవత చెంత నృత్య మిద్ది

తే॥ గీ॥ అగరు కస్తూరి గంధంబు లలది యంతి
పురములో భూషితుండవై పొంగుటయును

గాదు రక్తపరిసాధిత కాయుఁడ వయి
యమనదనము. జెందుట సుమ్ము కుమతి వినుమ॥

(యుద్ధ మొనర్చి వధియించును) (నిష్క్రమించును).

(కొందరు తురకవారు ప్రవేశించి రహిమానుఖాను శవమును దీసికొని పోదురు)

(ప్రవేశము—అల్లాయుద్దీనుఁడు, నాజరుజంగు)

అల్లా—నాజరుజంగ్జీ! మనసైన్యమంతయు నశించినది. సేనానాయకుండగు రహిమానుఁడు చచ్చినాఁడు. మనమిక హతశేషులైన తురుష్కసైనికులతోఁ బాఱిపోవుటయే యుచితము.

నాజర్—చక్రవర్తిగారూ. నేను మీయొద్ద నున్నంతవఱకు మీకు యెట్టియాపదను రానియ్యను.

అల్లా—నీ వట్లయనెదవు. ఇట్టు మున్ను సెప్పు యుద్ధంబొనరింపుము. నా దారిని నేఁబోయెదను. బ్రతికియుండిన నింకొకసారి రసపుత్రుల మదం బడంపఁగలను.

నాజర్—(తనలో) ఈసారి కింత యైనది. ఇంకొకసారి యుద్ధమునకు వచ్చునఁట.(చక్రవర్తిని పట్టుకొని)నామాట లాలకింపుఁడు శత్రులచే జయింపఁబడి పాఱిపోవుటయుచితము గాదు. నాప్రాణముల నిచ్చియైన మిమ్ము రక్షించెదను.

(తెరలో, బాదూల్ సింగు)

ఉ॥ యోధవు నొంటిఁ జేసి చెఱసాలను బెట్టిన యంతలోన మా
యోధవరుల్ భయంపడి పయోజముఖిం దగ నిత్తు రంచు నే
భూధవపాంసనుండు మది బొంగెను యాతని జూపు డీ వెసన్
సాధనఁ జేసి దున్మెదను, సంతస మందగ రాజపుత్రికుల్॥

(ప్రవేశము బాదూల్‌సింగు)

ఓరీ! తురుష్కాధమా! కంటబడితివిరా!

(అల్లాయుద్దీనుపై కేగి)

ఉ॥ ఆజిని ధైర్య మూని వనజాప్తకులోద్భవశూరకోటికిన్
దేజము వీడజేయఁ గడు తెంపునఁ బోరఁగఁ జాల కిట్టులన్
సాజములైన భీరగుణసంపదలన్ మునుగంగఁ బాడితే?
గాజులు చేత నేసికొని ఖడ్గము వేఁ ద్యజియింప నేలొకో?॥

(అని పైకి బోవును)

నాజరు—(బాదూల్‌సింగున కడ్డమువచ్చి) మిత్రమా బాదూల్‌సింగ్జీ!

బాదూలు—(అది వినకనే చక్రవర్తి నుద్దేశించి,

ఉ॥ ఓరి మదాంధకార! మదనోజ్జ్వలతాపము హెచ్చ హెచ్చఁగా
వీరపతివ్రతామణిని భీమనృగేంద్రుని ప్రాణనాయికన్
గోరఁగ లేదె! ఏల నిటఁ గుందుచు సంగరసీమఁ బాసితో
కోరికమీరి గొన్ము యిదిగో యిడుచుంటిని మృత్యుకన్యకన్॥

(అని మరల చక్రవర్తిపై కేగును)

నాజరు—(మరల నడ్డము వచ్చి బాదూలుసింగును బట్టుకొని)

మిత్రమా! నాఁడు నీవు చక్రవర్తికి రాయభారం బిడ నేతెంచి నప్పుడు నాతో నెనర్చిన మైత్రిని దలంచి మిన్నకుండు వాఁడను గాను. నాప్రాణంబులనైన ధారవోసి చక్రవర్తిప్రాణంబులఁ గాపాడెదను. నాతో బోరి నన్ను జయించి చక్రవర్తిపైబొమ్ము. కాకున్న నీప్రాణములు దక్కవు.

బాదూల్—మిత్రమా! నాజరుజంగ్జీ! మంచిది. నిన్ను జయించియే చక్రవర్తిని వధింతును. యుద్ధమునకు రమ్ము.

(ఇరువురును కత్తియుద్ధము నొనరించుదురు)

(తెరలో)

చ॥ ఇను డపరాంబురాశి నిదియే వడిఁగ్రుంకెను మ్లేచ్ఛ సైనికుల్
రణమహి బాసిపోయిరి దూరంబున నోర్వక శోక భీతులై
వనరుహమిత్రవంశజు లపారముదంబున మున్గి రాజనా
ర్దనుని కృపాతిరేకమునఁ గ్రన్నన యుద్ధము నాపుసేంతటన్ ।

బాదూల్ — మిత్రమా! ఎంతపోయిన నిరుపురము సమానుల మైత్రిమి. నేఁడు నీవుండ బట్టి చక్రవర్తి ప్రాణములు నిల్చినవి. యుద్ధము నాపుటకు ననుజ్ఞయైనది. ఇక నేఁబోయెదను.

నాజరు — మిత్రమా! నన్ను జ్ఞాపకము నుంచుకొనుము.

(బాదూలుసింగు నిష్క్రమము)

అల్లా — (నాజరుజంగును కౌఁగలించుకొని) నాజరుజంగ్జీ! నేను నీవు నా కొనరించిన మేలునకుఁ దగినమేలును జేయుగలనా! మన మీ భద్రగజ మెక్కి ఢిల్లీకి పోదము

రసపుత్రకదనము

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము:—సభామందిరము.

ప్రవేశము.—భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, దుర్గసింగు, బాదూల్ సింగు, అజేయసింగు మొదలగువారు.

భీమ.—రసపుత్రవీరులారా! తురుష్కులు నిశ్శేషముగా బరాజితులైరి. సమరభూమియందు ధైర్యంబునుజూపి శాత్రవుల నుక్కడించిన యోధాగ్రేసరులకుఁ దగు బహుమానంబు లొసంగితిమి. కాని (లేచి బాదూల్ కడ కరిగి) బాదూల్ సింగ్జీ!

మ॥ మనచిత్తూరురమాస్వతంత్రమునకుం బ్రాణంబు లర్పించె నీ
జనకుం డాహవకేళియందు మది నుంచన్నోర్చకు దుఃఖంబు, నీ
కు నితాంతప్రియుఁడైన తండ్రి మగినాకున్ మిత్రుఁడౌ నెంతయున్
దనువుల్ రెండగుగాని యిర్వురము నెరచన్ మిత్రమా యొక్కటే॥

మఱియు నోరాజపుత్రయోధులారా!

క॥ సంగరమున మనగోరా
సింగడఁగిన కొఱఁతమనకుఁ జేర్పనిబాదూల్
సింగున కొసంగితిని జతు
రంగబలాధ్యక్షతను నిరాటంకముగన్॥

బాదూల్—భీమసింగుమహారాజా! మీకు నాకుం గల్గు ప్రేమా విశేషంబున నాకీసర్వసైన్యాధ్యక్షత్వము నొసంగితిరి. కాని సన్నుతించిన యోధాగ్రేసరు లెందరీసభను లేరు? అయినను నే నందఱికంటె నధికుఁడనని గర్వపడనవసరము లేదు. ఏలయన

తే॥ గీ॥ మిత్రులందఱికంటెను మించి యధికు
డౌచు నుండంగ నెంచువాఁ డనవరతము
నందఱికిని విధేయుఁడై నట్టులేని
తన మనోరథమీడేరు ధరణియందు॥

తే॥ గీ॥ దీనిభావము గ్రహింప లేనివార
లించుక మహాద్దశ ననుభవించి రేని
యింతఁగాల్చుకి మన నోడలంతఁ గాల్చు
కొనుచు గర్వాంధులై నశిం గోలుపోరె?

భీమ—సభికులారా! మన రాణా లక్ష్మణసింగునకు స్వయముగాఁ బరిపాలించు వయస్సు సమీపించినది. కతిపయదినములలో స్వపరిపాలన మొసంగ నిశ్చయించితిని. (లక్ష్మణసింగువైపుఁ దిరిగి) కుమారా! లక్ష్మణసింగ్జి! నేఁగరపు వాక్యంబుల శ్రద్ధతో నాలకించి తదానుసారంబుగ వర్తింపఁగలవు.

చ॥ ధర జననాథు లెప్పుడును ధర్మము దప్పక కూర్మిఁ గల్గియుఁ
నరులకు నెల్ల సౌఖ్య మిడి న్యాయముఁబూని కృపాసముద్రులై
దురితవిదూరులై రణకుతూహలులై ప్రజలెల్లఁ దమ్ము భూ
వరులని మెచ్చ రాజ్యముఁ బాలనసేయుచు నుండఁగావలెన్॥

చ॥ ప్రజలకు గల్గు నాపదలఁ బాసి దురాత్ముల శిక్ష సేయుచున్
సుజనుల సన్నుతించి నిజసోదరబృందమువోలెఁ జూచుచున్,
భుజబలశక్తిమై రిపులఁ బోరున మారొ్కని, ధైర్యమూని ది
గ్విజయమునొంది దేశమును కీర్తివహించియు నేలఁగావలెన్॥

ఉ॥ అన్నవిహీనులౌ జనుల నన్నసమృద్ధులఁ జేసి సత్వసం
పన్నుల సన్నుతించి మహిపాలురతోడను మైత్రిఁజెంది దురా
పన్నుల భీతిఁదీర్చి నరపాలురు మిక్కుటమైన పన్నులం
గ్రన్ననదీసి యెల్లరను గష్టనివృత్తులఁ జేయఁగావలెన్॥

ఇట్లు రాజ్యంబుల నేలువారు సర్వజనసన్నుతులై దైవము కంటె నెక్కుడుగాఁ జూచు కొనఁబడుదురు. అట్టిమహీపాలురు కాలవశమున స్వర్గస్థులైనను మృతజీవులగుదురు యిట్లుగాక కొందఱు,

మ॥ అరయన్ జాలరు ధర్మకార్యముల గర్వాంధత్వసంప్రాప్తులై
కరుణన్ లేశము నైన లేక ప్రజల నష్టాత్ములం జేయుచుం
బరులన్ బాధలఁ బెట్టుచుండి భువి దుర్మార్గత్వమగ్నాత్ములై॥
ధరణీపాలురు క్రూరచిత్తులగుచున్ దా మేల రే రాజ్యముల్?

అట్టి పుడమిపతులు దుర్గుణాంధులై తామొందెడు స్వల్పసౌఖ్యములకే విఱ్ఱవీగుచు నిరంతరము ధనధాన్య సంపన్నుల గృహంబుల దోపించుచు చోరాగ్రేసరులై ప్రజల కెంతయో యవమానంబొనగూర్తురు. అట్టి నిరర్థక రాజనామాన్వితులను జను లనిశంబును దూషించుచు వారెప్పుడు మృత్యుదేవతపాల బడుదురా యని యెదురు చూచుచుందురు.

ప్రవేశము:—విక్రమసింహుఁడు

భీమ—పురుషవర్యా! మీరెచ్చటనుండి యెక్కతంబున నిచ్చటి కరుదెంచిరి? మీరెవ్వరు?

విక్ర—భీమసింగు మహారాజా! మచ్చారిత్రం బతి విచిత్రంబు.

తే॥ గీ॥ జయపురిని క్షత్రియుండనై జనన మొంది
యస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
పొట్టకోసమై యాజయపురిని వీడి
చక్రవర్తినిఁ గొల్వంగఁ జనితి నచట॥

క: అంత జలాలుద్దీనుఁడు
సంతసమున నాకు నొసఁగి సైన్యాధిక్యం
బెంతయు సన్మానంబును
బంతంబునఁ గాంచినాఁడఁ బార్థివ చంద్రా!॥

ఉ॥ అంతటఁ గొంత కాలమున కాతని కాత్మభవుండు పెంపెఁ బుత్త్రునిన్
సంతస మొప్ప దేవగిరినాథుని దర్ప మడంప వెంటనే
నెంతయు సైన్యసంఘముల కెల్ల ముదంబున నాయకుండనై
వింతగఁ గూర్చితి జ్జయము వే యుపరాజున కాహవంబునన్॥

అల్లాయువరాజైన యల్లాయుద్దీనుఁడు విజయోన్ముఖుండై పినతండ్రియైన జలాలుద్దీనుని వధింప యత్నించి యనన్యసహాయంబున నా సాయం బరసెను. అందులకు నే నంగీకరింప కుండుటచే యెట్టకేలకు దానుఁ ఆకృత్యం బొనరించిన యల్లాయుద్దీనుఁడు నన్నుఁ గారాగృహప్రాప్తుని జేసెను. నే నచ్చటనుండి పలాయితుండనై రామదేవుని కొల్వు జేరి యాతఁడు మీ కంపిన లేఖలను మార్గమధ్యంబున బోఁగొట్టుకొని యీపురిఁ జేరి చిదానందయోగి వేషంబున నుంటిని.

భీమ.—ఏమీ! చిదానందయోగి యన మీరేనా! అయ్యా, మీరు మాకెంతయో సాయం బొనరించితిరి. అందుకు ప్రత్యుపకారం బేమి యొనర్పఁగలను?

విక్ర.—మహారాజా! మీరు నాకేమియుఁ బ్రత్యుపకారముఁ జేయ వలదు. నన్ను మీ కొల్వులో నుంచుకొనుటయే చాలును.

భీమ.—శూరోత్తమా! ఇప్పటినే మాయొద్ద నొకసైన్యోపనాయకుఁడవై యుండుము.

ప్రవేశము—యుద్ధభటుఁడు.

భటు.—మహారాజా! చక్రవర్తి సేనలన్నియు నొక్కుమ్మడి నాకస్మికముగా వచ్చి మనకోటను ముట్టడించినవి.

భీమ—ఏమీ! చక్రవర్తిసేనలు కోటను ముట్టడించినవిగా! రసపుత్రులారా! వింటిరా! ఆశ్చర్యము!

విక్ర—రాజాగ్రణీ! ఇందుల నాశ్చర్యమే మున్నది? అల్లాయుద్దీనుఁడు తాను బరాజితుండైన కతమున బ్రజలాడు దూషణవాక్యంబుల విని లజ్జాక్రాంతస్వాంతుండై యెవ్విధంబున నైన మనల జయించి కీర్తినొందుటకు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడు.

భీమ—ఓరీ! చక్రవర్తి సైన్యము లెంత సమృద్ధిగ నున్నవి?

భటు—మహాప్రభూ! ఏమని చెప్పుదును? యెటు జూచినను నాలుగైదు గడియలవరకు వ్యాపించియున్నవి.

భీమ—(ఆలోచించి) యోధాగ్రేసరులారా! ఈమారు మనదుర్గంబు నిర్మూలం బగుట తథ్యంబు.

బాదూల్—మహారాజా! మీనోటనుండి యెప్పుడును వినని మాటలు వినవలసి వచ్చినవి. మనఁ బ్రాణంబులున్నంతవరకు రాజపుత్రులు దురంబున సురాసురుల నైనను గర్వభంజితులను జేయుదురని మీకుఁ దెల్లంబేగదా.

భీమ—అవును, నిశ్చయమే. యెట్లును మన కీ మారు వీరస్వర్గము తప్పదు.

బాదూల్—రాజా! అందుల కొవంతయుఁ గుందవలదు.

భీమ—అట్లు మన పల్లరము గతించిన మన యువతీమణులకుఁ దురుష్కులవలన మానభంగంబు సిద్ధించునుగదా.

బాదూల్—రాజా! సాధ్యమైనంతవరకు దుర్గము తురుష్కుల పాలఁ బడకుండునట్లు యత్నింపుదము. అంతకుమించి మనవిధి రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లరకును "జోహరు" విధికృత్యంబు.

భీమ.— ఆహా! దైవమా! తుదకు రాజపుత్రస్త్రీలకిట్టి దురవస్థనొసన గూర్చెదవా? రసపుత్రయోధులారా! చిట్టచివరకీ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి కెట్టి దుర్దశ రానున్నది' (తనలో) ఇక్కట్టున కాదు పోకు బాదాక్రాంతుఁడనైన— (ప్రకాశముగా) చిత్తమా! యేమనుచుంటివి! యెట్లును మనకు యుద్ధంబు తప్పదు. శార్దూలుసింగ్! నీవు సైన్యముల నాయత్తపఱచుము. రసపుత్రులారా!

తే॥ గీ॥ ప్రాణములపైని భీతిని బారఁద్రోలి
పోరుఁడీ మీరలాహవ భూమియందుఁ
బడిన మీయందు నొక్క-దేవడును వార
లందుఁ బడుగును నెక్కి కూడ యువనిఁ బడరె?

తే॥ గీ॥ యెదురుగా మృత్యుదేవత యొదవుచున్న
దనుచు నేనుదీయకుఁడి యుద్ధమందు మూల
దాగినను మృత్యుదేవత తప్పగలదె?
వీరవరులార! రసపుత్రశూరులార!

ఇక సత్వరము మీరెల్లరు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుఁడు.

(నిష్క్రమము)

ద్వితీయరంగము:— సమరరంగ సామీప్యప్రదేశము.

ప్రవేశము:—భీమసింగు.

భీమ.—

చ॥ మనసు కలంగ సాగెను బ్రమాదము సంభవమౌనొ యిప్డు నా
కనులకు నెల్లవస్తువులు కాంతివిహీనము లౌచునుండె న్నా

తనయులఁ దల్చినప్డు దమితంబగు సందియ మొందుఁ గల్గుచుం
డెను రణరంగముక్ విడిచి నేనిట వచ్చిన దాది యేలొకో !॥

సీ॥ భూమ్యంబరంబులుఁ బొరలుచు రక్తసి
క్తములైన యట్లునేఁ గంటి నిపుడు
దశదిశలను బ్రతిధ్వను లెసంగిన యట్లు
చిత్తంబు దిగ్భ్రమాయత్తమయ్యెఁ
దరుసమూహములెల్ల సరిపీరులై తల
క్రిందుగా పడుచు నట్లిందుఁ దోఁచెఁ
బలుమారు వారిజాక్షుల రోదన ధ్వనుల్
శ్రవణకుహరములఁ బ్రబలమయ్యెఁ

తే॥ గీ॥ ప్రళయదావాగ్నియెల్లెడఁ బ్రజ్వరిల్లి
సకలమును దగ్ధమొనరింప సాగనట్లుఁ
దోఁచెనిన్నెదో మన్నెదో తోఁచ దిప్పు
డివ్విధంబు నాతకును హేతు వేదియగును.

(ఆలోచించి) నేను దక్షిణవైపు కోటకొమ్మలను గాపాడుచుంటినే! ఈనిర్జనసీమ కెట్లు రానయ్యెను? (యోచించి) రిపుసైన్యధాటీ పలాయితుండనైతినా? అట్లేలనగును? యేదియో విషయము నాలోచింప వచ్చితిని. (ఆమ్మగఁజే ఋడి) హృదయమా! యేమనుచుంటివి! "దుర్గంబు తురకల కధీనంబైన నీవేమిచేయఁగలవాడ" వనియా? ఆ! ఏమి! దుర్గంబు మ్లేచ్ఛులకా యధీనంబగుట? అట్లెన్నండును సంభవింపదు. (ఆలోచించి) జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు గాన నొకవేళ నెట్లైన చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి పరాధీనంబైన నేమిచేసెదను? రసపుత్రశూరులు తురుష్కులకు కోటలోనికిఁ బ్రవేశింప నిత్తురా? భానుకులప్రదీప్తు లెల్లరును రణనిహతులైన.గదా శత్రువులు దుర్గమును వశపరచుకొనుట! ఒకవేళ నట్లెల్లరు సమరమందు సంఘమరణము నొందిన రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లరకా తురుష్కులచే. మానభంగంబుసంభ

ల్లగలదా. ఔరా! రిపుపుత్రస్త్రీలకు మానభంగంబు చేకూరునుగా? వారియెడ మానభంగింబుఁ దలపెట్టుట మండుచున్న దావానల జ్వాలలను బిగియారఁ గౌగిలింప జూయుంజనునట్లగదా.

(తెరలో)

ఉ॥ దక్షిణదిక్కు తురుష్కులు ధారుణిఁ గూలఁ దొడంగ శాత్రవా
ధ్యక్షులు కోటగోడలఁ బ్రయాసముతో నెగఁబ్రాకుచుండి రా
దక్షిణ దిక్కు తురుష్కులఁ దాఁకి తిథిరతిఁ గాచు భీమహా
ధ్యక్షుఁడు సంగరంబున విహార మొనర్చుట లేదదేలొకో?

భీమ—(ఆలకించి) ఏమీ! దక్షిణదిక్కు!! ప్రాకారంబులు సంరక్షించుచున్న నన్నుఁ గానక సైనికులిట్లు బలుకుచుండిరి. నే లేకుండుటఁ జూచి యాతురుష్కులు ప్రాకారంబులయూపు మాపఁ గడంగిరి. ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా! యిదియే వచ్చుచుంటిని. ఇఁక మీప్రయత్నములు సాగవుసుమా. (అనికత్తినెత్తి క్రిందవైచి నిర్విణ్ణుండై)

చ॥ బలరిపుమస్తకంబుల సభస్థలిపై కెగయంగ కంధరం
బులఁ దెగ వ్రేయుచో నయినఁ బోరున మత్తగజాళి తుండముల్
దలఁపసి కోయుచో నయినఁ దగ్గదొకించుక యోని మద్భుజా
బలమది యిప్పుడిట్లు శిరవాలము నెత్తఁగఁ జాలదయ్యెనే!
ఇవ్విధి మదీయదోర్బలం బెల్లఁ దరిగెనా! లేక

చ॥ సమరమునందు శాత్రవులఁ జక్కఁగ నుగ్గు నొనర్పకిట్లు డెం
దమున మదాద్దోసంగతిని దల్చుచు మిన్నక కూరుచుంటి నీ
సమయమునందు గాన "నిఁకఁ జాలు యశో"స్సని తేగి ఖడ్గర
త్నమ నను వీడ నెంచితివె? దాసుసితప్పులు కావు మిత్తరిన్.

(కూర్చుండును)

ప్రవేశము:—పురదేవత

పుర— భీమసింగ్జీ! భీమసింగ్జీ!

భీమ—(దిగ్గున లేచి) ఎవరు నన్నుఁ బిలిచినది! (పురదేవతను జూచి యంజలిబద్ధుండై)

ఉ॥ ఆలమునం జరించి భయదాకృతిఁ దాల్చిన భూతిరాజ్ఞివో!
కాలవశంబునం జనులఁ గాలునిపాలికి సంపు దేవివో!
వేలకొలంది శౌర్యకలితుల నిటఁ బెంచిన పురలక్ష్మివో! యికన్
గావవె! నీపదాంబుజయుగంబునకున్ బ్రణామిల్లెదన్ వెసన్॥

(మ్రొక్కును)

పుర—రవికులపుంగవా! నే నెవ్వతెనైన నేమి? మదభీష్టంబు సిద్ధింపఁ జేసెదవా?

భీమ— (తనలో) చూడఁజూడ నీమె పురదేవతయని స్పష్టమగుచున్నయది. (ప్రకాశము) తల్లీ! భవదీప్సితంబెయ్యదియో యెఱింగించిన నాశక్యమగునేని యొనర్చెదను.

పుర—భీమసింగ్! మన్మనోరథం బెట్టిదైన నేమి? యొనర్చెదవా?

భీమ—జననీ! భవదీప్సితం బెఱింగింపకున్న నెట్లు ప్రతిజ్ఞఁ జేయఁగలను? తొలుత నీప్సితమెయ్యదియో యెఱిఁగింప బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

పుర— వీరోత్తమా! సూర్యకులంబున కంతకును గీర్తికపుఁ దెచ్చుచుంటివి! నావాంఛితం బెట్టిదియో యెఱింగించినట్లయినఁ దమ చేతనగునట్లు సమకూర్చువా రెందరు లేరు? నేను నీయొద్దకే రావలసినయవసరమే మున్నది? నాకోరిక నెఱవేర్చెదవా? లేకున్న నింకెవరికడకైనఁ బోయెదను. (పోఁబోవును)

భీమ— తల్లీ! తల్లీ! ఈ సేవకునిపైఁ గరుణ వహింపుము.

క॥ విలసిల్లెడు రాజ్యంబో
వెలగలభూషణములో, సువేషములో, కో
పిలలో భవనేప్సితములు
తెలియఁగాఁ జెపుము నాకు దేవీ! యుపహారా.

పుర—కుమారా! నిప్పు జెప్పినవానినో నెదియును గాదు. నేఁ గోరునది నరబలిగదా.

భీమ— జననీ! నరబలియా? దానికవకాశమెక్కడైనది? జరుగుచున్నది మహాసంగరము గదా?

పుర— అయిననేమి?

భీమ— మనసునకుఁ దృప్తియగునట్లు నరులు తెగుచునే యున్నారు. అందారగింపఁగూడదా?

పుర— కుమారా! నేను ప్రేతభూముల సంచరించు భూతపిశాచవర్గములోఁ జేరియుంటినని యా నీ యభిమతంబు?

భీమ— అట్లయిన నోమాతా! నోరులేని జంతువులు బలి నొసంగుట నా యధీనముగాని నేను నరపాలకుఁడనైన మాత్రమున నస్మద్దేశమునందు సమానహక్కులతో జనన మొందినవారిలో నేరిని నీకు బలియిత్తును? నేను నరపాలకుఁడనుగాని నరహంతకుఁడను గానుగదా. నాదేహముపై మాత్రము నా కధికారముగలదు. నన్ను నీ కత్తికెఱఁగాఁ జేసికొని సంతృప్తి నొందుము.

పుర—భీమసింగ్జీ! వృద్ధాప్యంబు సమీపించిన నిన్నారగించిన నాకేమి తృప్తిగల్గును. నా కొకరిద్దరు గారు. పదునొక్కండ్రు గావలయును. కావున నీకుమారులలో పదునొక్కండ్రను బలినిమ్ము.

భీమ—తల్లీ! నాకుమారులనే కోరితివా! (ఆలోచించుచుండును.)

పుర—భీమసింగ్జీ! తడవయ్యెను. మరల నే నెల్లి దర్శనంబిత్తు.

(నిష్క్రమము.)

భీమ—ఏమీ! ఇది కలయా! నిక్కవమా? నిక్కవముగాఁ బుర దేవతయే ప్రసన్నంబైనదా? (ఆలోచించి) ఆహా! నిజముగా నాదేవియే ప్రసన్నంబైనది. ఔరా! ఆమె నా కుమారులలో పదునొక్కండను గోరెనుగదా! రణభూమియందు వారలెట్లుగష్టి యొల్లున్నదో ?

ప్రవేశము.—శూరసింగు.

భీమ—శూరసింగ్జీ! రణభూమినుండి వచ్చితివిగదా! అందలి విశేషంబు లేమి?

శూర—మహారాజా! యుద్ధభూమియందలి సమాచారంబు లేమని నుడువ గలను. నా దగ్గరాత్రంబున జక్రవర్తి సకలసైన్య సమేతుఁడై యాకస్మికంబుగ దుర్గంబును ముట్టడించి మాస త్రయమునుండియు దానిని వశపఱచుకొనవలెనని బహువిధ ప్రయత్నంబు లొనరించుచున్నాఁడు. ఇట్లంతట విశేషసైన్య సంధానంబులతో నరుదెంచి ప్రథమమునఁ బదునైదు దినములవరకును నంభోరాశి కెనయగు నగడ్తను బూడ్చ యత్నించి యెట్టకేలకు సఫలీకృతమనోరథుం డయ్యెను. అట్లమ్మహా కార్యము నిర్వహించుకొని తదనంతరము దుర్గంబున కే దెసఁ జూచినను నాలుగుగడియల దూరమువరకు వ్యాపించియున్న చతురంగబలంబును, హయహేషధ్వనులును, గంధగజఘీంకారంబులును, భేరినినాదంబులును, దిగ్గజంబులడలంగ మ్రోగు గుణధ్వనులును గల్గి చూపరుల కపరిమితానందభయదాయకంబై యంభోనిధు లొక్కపెట్టునఁ బొరలి చిత్తూరుదుర్గమును ముంప వచ్చెనో యనునట్లు రసపుత్రశూరశిఖామణుల కెల్ల

నత్యంత విషాదంబుఁ బొడమఁజేసెను. అంత నూతనముగా సైన్యాధ్యక్షతను వహించిన బాదూల్ సింగ్ తెలగంతయు నవలోకించి దుర్గంబున కుత్తర ప్రాకారరక్షణార్థమై రణజిత్ సింగును, ప్రాగ్దిశా ప్రాకారంబులపై సుగ్రామసింగును, నపర దిక్కున దోర్దండవిక్రమశాలియగు ప్రభాకరసింగును నియోగించి తాను సేనలనుకూడి జాగరూకతతో సంచరించుచు నితరనాయకులకెల్ల నుత్సాహ మొసగుచుండెను.

భీమ— (తనలో) దక్షిణభాగమునకు నేను రక్షకుడను. (ప్రకాశము) [illegible]

శూర— తరువాత నోయీ! తురుష్కసేనానాయకుఁ డాజరుజంగా ను ప్రాకారంబులపై [illegible] రక్షించుచున్న రసపుత్ర సైన్యంబుల [illegible] తచిత్తుండై మఱల ధైర్యంబవలంబించి మ్లేచ్ఛసైనికుల నొక్కుమ్మడిఁ గోటకొమ్మలకెగఁబ్రాక నాజ్ఞయిచ్చెను. అంత నా రసపుత్రులు శితశరాగ్ని ప్రజ్వరిల్లఁజేసి రిపుసేనల నెల్ల చిన్నభిన్నముఁ బాదఁజేసిరి. అప్పుడా తురుష్కసైనికు లెల్లరుఁ గలవరపడుచున్నట్లు కదనభూమి నుండి నిలింపానూనంబుఁ గెకూనఁ గొట్టంబున తురకల శిరంబులఁ గని మత్తేభంబులెల్ల నున్మత్తసంప్రాప్తంబులై తమ చరణప్రహారణంబుల స్వసైనికానీకంబుల నుగ్గొనర్చుచు తుండంబుల నెత్తుకొని ఘీంకారారవంబు లొనరించుచు రసపుత్రుల కత్యాశ్చర్యంబును, తురుష్కుల కమితభయంబును జనింపఁజేసెను. అంత. గొంతవడి కా యేనుంగు లున్మాదంబు త్యజించి వాని వాని స్థానంబుల జేరిన యనంతర మా మ్లేచ్ఛసైన్యాధ్యక్షుఁ డేలొకో దుర్గంబునకు దక్షిణదిశనున్న కుడ్యంబుల మాత్రముఁ గూల్చున ట్లానతి నొసంగెను, అంతఁ దురుష్కసైనికు లెల్లరు

దక్షిణవైపు ప్రాకారంబులఁ గూల్పఁదలఁబడిరి. అచ్చట నియమింపబడిన శూరాగ్రేసరుం డేలోకో యుండు లేకపోవుటచే శాత్రవు లొక్కసారి దలబడి గోపురా దగ్ధభాగంబుల నిర్మూలం బొనరించిరి. ఇత్తెఱంగంతయు నవలోకించి భవత్పుత్రుండు పసునొకించుకొని అర్ధనిర్మూలంబులైన కుడ్యములపై నిలచి ధనుర్విద్యాకౌశల్యము సార్థకంబగునట్లుగా నురుష్కసైన్యనాయకుల నెల్లఁ గృతాంతు నికేతనంబున కంపి తుదకు కుడ్యంబు లాకస్మికంబుగఁ గూలుటచేఁ గ్రిందికి లంఘించి కత్తియుద్ధం బొనరించి శత్రువీరుల ననేకుల నాపి తామును కీర్తిశేషులైరి.

భీమ—— హా! పుత్రరత్నములారా!

మ॥ జననంబాదిరి ప్వాదశాబ్దములవఱకున్ సంగ్రామరంగంబునన్
దనుపుల్ బాసిరి మీ చితోడ్ పురిని స్వాతంత్ర్యంబు నిల్పంగ; నా
కు నితాంతప్రియుఁడైన తమ్ముఁ డొకనిన్ క్షోణిస్థలిన్ స్వీడి మా
కనిశంబున్ ఘనదుఃఖనీరధిని నాకీ ముల్లు చేకూర్చియున్॥

హా! వరతనూజులారా! తుదకు సంగరము మీ భంగపాటునకే సంఘటించినదా! నిత్యము బిడ్డపోటుసంబు సల్పి జీవించు నేగర్భదరిద్రునికైన జనించిన నిట్టి రణమరణంబు నొందకుందురుగదా! అష్టైశ్వర్యంబులుఁ గలవారలింట జన్మించి యల్పాయువు లయిన నేమి ప్రయోజనము? జనని జనకుల కిట్టి పుత్రశోకం బిడుట కేగదా.

చ॥ కడుపెదు బిడ్డలం గని యకాలపు మృత్యువువాతఁ ద్రోయఁగాఁ
గడఁగి మిమున్ రణంబున దగన్ రిపులన్ వధియింపఁ బంపితిన్
జడుఁడ శ్వపాకుఁడన్ సుతుల చావునుగోరిన పాపకర్ముఁడన్
కొడుకులు! నాపయిన్ మిగులఁ గోపముఁ బూనకుఁడయ్య వేడెదన్।

హా! పతంగివంశోద్ధారకులారా! నవమాసములు మోసి కని యెంతయో శ్రద్ధతోఁ బెంచిన మీజననియొక్క శోకానలము నెట్లార్పఁ గలవాఁడను?

శూర—మహారాజా! యిన్నియు నెఱింగిన మీరే యిట్లు బేలలై వాపోయిన నిఁక లోకంబున నితరులైన తలిదండ్రులవిషయమై యేమి చెప్పఁగలను.

భీమ—శూరసింగ్జీ! తదనంతర మేమైనది?

శూర—తదనంతర మో దేవా! యిట్లు పదునొకండ్రుగురు నొక్కసారి మడయుటఁ బ్రేక్షించి శిథిలశేషంబులైన ప్రాకారంబుల భూమిచదరంబులఁ జేసి కోటలోఁ బ్రవేశింప సమకట్టు ప్రతిపక్షసైన్యంబులం గని రసపుత్రసైన్యనాయకుండగు దుర్గసింగత్యంతకోపావేశంబున మండిపడుచు నిశితాగ్రశస్త్రంబును ఝళుఝళిం ద్రిప్పుచుఁ దనసైన్యంబుతోఁ దురుష్కసైన్యంబులపైఁ జెలరేగి యనేకొక్కొక్క బాణపుంజంబుఁ బెక్కుమందిని నిగ్రహించుచు శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతను వెల్లడిచేయుచుండ మ్లేచ్ఛసైన్యాపనాయకుఁడగు హసనఖానుఁడు తనసైన్యముల నొక్కమ్మడిని రసపుత్రయోధుల నెదుర్కొన నాజ్ఞనిచ్చి శిథిలప్రాకారరక్షకులైన రసపుత్రులనెల్ల దునుమాడి మనదుర్గసింగును గూడ స్వర్గమునకంపెను.

భీమ—ఏమీ! రసపుత్రయోధుల దురదృష్టము! తల పడినవారిలో నొక్కండైనను బ్రదికిరాకుండెను! తరువాత, తరువాత.

శూర—అనంతర మో ప్రభూ! దుర్గసింగు స్వర్గస్థుఁడగుటఁ గని రణజిత్సింగు తనసైన్యంబులతో నుక్కుపెట్టునఁ దురుష్కుల నెదుర్కొని వివిధగతుల దునుమాడుచు తననామంబును సార్థకపఱచుకొనుటఁ గాంచి రసపుత్రయోధులు శిథిలంబులైన ప్రాకా

రంబుల దాటివచ్చు తురుష్కులను శిలాప్రవర్షంబులచేతను, సలసలకాగునూనెచేతను యమసదనమున కంపిరి. అవ్విధంబునఁ దామొనర్చు సాధనంబులన్నియు వ్యర్థంబులౌటం గని తురుష్కనాయకుం డొకింతసు మఱలఁ దూర్పువైపుననుండు కుడ్యముల ధ్వంసముఁ జేయ నుద్యమించెను. అవియును నిర్మూలంబైన నిఁక దుర్గమును రక్షించుట దుర్లభంబని తలంచి రసపుత్రసేనలన్నియు నత్యాతురతతో దక్షిణవైపు రక్షించుట మాని తూర్పు వైపున కేగిరి. అంత రణజిత్ సింగు స్వల్పసైన్యముతోనే యరివీరుల నెదుర్కొని ఘోరముగాఁ బోరుచుఁ గొంతవడికి విపక్షులచే నిర్మూలింపఁబడిన సైన్యంబును జూచి యొకింతయు భీతిఁ జెందక కత్తిని డాలునుఁ బూని తెగబడి రిపుల ఖండింపఁ జొచ్చె. అత్తఱి రణజిత్ సింగుకరవాలధారకు గురియైన తురక సైనికులును, శుండాలంబుల తుండంబులును నిన్నియని యెన్న శక్యంబుగాదు. ఇవ్విధం బవలోకించి నాజరుజంగు క్రోధాంధభూతచేతస్కుండై యెవ్విధంబున నైన నా రణజిత్ సింగును రణనిహతునిఁ జేయ నూహించి తానును గత్తియు డాలును ధరించి రసపుత్ర యోధాగ్రేసరునితో ద్వంద్వయుద్ధంబునకుఁ దలపడెను. ఇట్లు రసపుత్ర తురుష్కవీరవరు లిరువురును సింగంబులపగిది బోరుచుండ నుభయ సైన్య సంఘంబును సంకుల యుద్ధంబు నాపి చిరకాలములకుఁ జూడఁ గల్గిన యీద్వంద్వయుద్ధంబు నత్యంత కౌతూహలంబున వీక్షించుచుండిరి. తురుష్కులు ప్రాకార నిర్మూలనము మానిరి. రసపుత్రులు తద్రక్షణ మాపిరి. అట్లా యిర్వురు కొంతకాలము పోరిన పిదపఁ దురుష్కయోధుం డొకింత యలసినట్లుఁ దోఁచిన మ్లేచ్ఛ సైనికు లెల్లరు నాతనికిఁ బ్రోద్బలం బొసంగుచుండిరి. మనసేనలు రణజిత్ సింగు విజయోన్ముఖుండగు నని నిశ్చయించి బిఱబిఱం ద్రిప్ప బడుచున్న

ఖడ్గము యొక్క ప్రచండకాంతులచే నావరింపఁబడిన దేహముతో మధ్యాహ్నమార్తాండునువలెఁ బ్రకాశించుచున్న రజపుత్రయోధాగ్రేసరుని వికసితపద్మనేత్రంబులతో నవలోకించుచుండెను. అంత నాతురుష్కసేనాపతి క్రోధావేశపూరితుండై రజపుత్రయోధుని శిరస్సునకుఁ దనవాఁడికత్తినిఁ గురిచూపి యావచ్ఛక్తితో నొక్కదెబ్బ గొట్టెను. ఆదెబ్బతో రజపుత్రుని పని ముగిసిపోవునని తురుష్కులెల్లరు అత్యానందసంతోషాక్రాంతస్వాంతులై "శహబాస్! శహబాస్" అని కేకలు వేయసాగిరి. రజపుత్రులు ముకుళితముఖాంబుజాతులై యుండ మన రజపుత్రయోధుఁ డాదెబ్బఁ దప్పించుకొని మఱల నాతురుష్కుని తనఖడ్గంబుచేఁ గొట్టెను. ఆదెబ్బతో నాతురక కృతాంతునిశాంతంబున కేఁగియుండవలసినదే కాని యాతని శిరస్త్రాణమునకు దగులుటచే నా శత్రుని కరవాలంబు రెండు తునక లయ్యెను.

భీమ— ఆహా! మోసము సంభవించినదే! పిదప నేమైనది?

శూర— పిదప నో రాజా! మనరజపుత్రయోధుఁ డింకొక మాయుధంబుఁ గొనునంతలో నా[illegible]తురుష్కుండు నిరాయుధుండైయున్న మన రజపుత్రునిఁ దనకత్తియంచుచే నతని శిరచ్ఛేదనం బొనరించి స్వర్గలోకంబునకు బంపెను.

భీమ— హా! శూరాగ్రేసరా! రణజిత్సింగ్! వయోవృద్ధుండవైన నీవు తుదకు నిరాయుధుండవై సమరభూమిని వధింపఁబడితివి గదా! శూరసింగ్! అంతట నేమైనది.

శూర— దేవా! అంత నారజపుత్రుండు గూలిన జయశబ్దంబులతో దురుష్కులు మఱలఁ బ్రాకారంబులఁ గూల్ప నుద్యమించుచుండిరి. నన్ను బాదూల్సింగు మీ రెచ్చటనుండిరో యరసి రమ్మని పుత్తెంచెను.

ప్రవేశము:— బాదూల్ సింగు

భీమ.— బాదూల్ సింగ్జీ! సమరభూమిని బాసివచ్చితివేల?

బాదూల్ — రాజా! రాకేమున్నది?

ఉ॥ వ్యర్థములయ్యె బాణములు వ్యర్థములయ్యెఁ గలాప్రవర్షముల్
వ్యర్థములయ్యె సాధనము లన్నియుఁ గూలెను గోడలెల్లనో
పార్థివచంద్రమా! మనకు వచ్చెను నాశనకాల మక్కటా!
వ్యర్థము సిక్కువంబు పురుషార్థముఁ గాదు కదనంబుఁ జేసినన్॥

ఇఁకఁ దురుష్కులెట్లును దుర్గమందుఁ బ్రవేశించుట నిశ్చయము. కావున మనము తెలిసేసిన దలపడి ప్రాణములపై నాసను వీడి పోరుట తథ్యము.

తే॥ గీ॥ జయము నొందెదమో లేక సమరభూమి
జచ్చి స్వర్గంబు నందగలార మేమొ
కాన జయమందిన ఘనయశంబు
వచ్చు; గాకున్న మనస్త్రీలు పరిభవంబు
నందగలవారు రిపులచే నిందు నధిప!

అట్లు విపక్షులచేఁ బరిభవానలసంతప్తలు గాకుండ మనరాజపుత్రస్త్రీల రక్షించనలయు.

భీమ.— బాదూల్ సింగ్జీ!

తే॥ గీ॥ తురకనాథున కోడి చిత్తూరుసంస్థ
మనస్వతంత్రము విడనాడి మనుటకన్న
విజయమందిన సరె; లేక విఫలమైన
మొదలఁ జత్తుము సమరమున నెల్లమేము.

ఇది ముమ్మాటికిని సత్యంబు ఒకవేళ మనమెల్లమము రణనిహ

తుల మైన యెడల మన కాంతామణులు తురకలచే నవమానింపఁ బడుట నిజము. అట్లు మానభంగం బొందకుండు నట్లు

తే॥ గీ॥ మండుచున్నట్టి యొక యగ్నికుండమందుఁ
బ్రవిమలముగ స్త్రీల నందఱఁ బ్రవేశ జేసి
పురుషు లెల్లరిపులను యుద్ధభూమియందు
ఖడ్గములఁ బూని [illegible]॥

బాదూల్.—మహారాజా! అప్పుడయు నచేగాక మన మూశాలగోపాలంబునఁ బ్రాణంబులు గోల్పోయినఁ జిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి నెన్నటికైనను రాణాసంతతివా రేలుట కల్లగదా!

భీమ—(ఆలోచించి) బాదూల్‌సింగ్! అట్లయిన నక్షత్రియ ప్రియుఁడైన నాపౌత్రుఁడు నేఁటిరాత్రి రహస్యమార్గమున వెడలి కొంత సైన్యముతోఁ డైన మత్కుమారుఁడును నడవులలోఁ దలదాచుకొని యెన్నటికైన చిత్తూరురాజ్యంబు నేలఁ గల్గుటకుఁ బాపుగను. శూరసింగ్! తదితర రసపుత్ర యోధులనెల్ల యుద్ధంబునాపి మద్భవనంబునకు రమ్మని చెప్పుము. మీరును సత్వరమున వారిఁ గలసి మద్భవనంబునకు రండు.

తృతీయరంగము: సభామందిరము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు, బాదూల్‌సింగు, విక్రమసింహులును, అజేయసింగు, హమీరు.

భీమ—(హమీరు నెత్తుకొని) బాలకా! పతంగవంశోద్ధారకా!

చ॥ జననుతుఁడౌ మాతృరక్షణకు సంగరమందుఁ ద్యజించె ప్రాణముల్
జననియు భర్త వెంబడి విచారపయోనిధిమున్గి పీడెఁ దాఁ

దనువుఁను; రాజ్యమేలగను దక్కితి నీవు సుమీ యొకండవే
ఘనముగ నెన్నఁడేని రిపుగర్వ మడంచి యశంబు నొందుచున్
కుమారా! అజేయసింగ్జీ!

ఉ॥ నీ విపు డీ కుమారకుని నెయ్యముఁ గాఁగ పోషింపు మీ నా
నావిధదుర్గమోగ్రవిపినంబులచేఁ బరివేష్టితాలయం
బై విలసిల్లుచుండె ననమ్మృగావళికిన్ నిలయంబులైన యా
రావళిపర్వతంబులఁ గరంబు సుఖంబుగ నుండు డీస్వారున్॥

ఉ॥ అన్నకుమారుఁ డంచితనియంతఁ దొక యుంతయు నీర్ష్యనూన క
త్యున్నతసత్కృపాపరిమితోజ్జ్వలభావనుఁ బూని యాదునా
పన్నుల భీతిఁ దీర్చఁగల పంకజనాభుని మీద భక్తితో
యున్నగపంక్తులందు తనయా! మన బాలుని పెంచు మిమ్ముగన్।

అజే—జనకా! మీరెల్లరును సమరమున వీరస్వర్గంబునంద నేనొక్కం
డ నశేషబాధుజాలంబునకై శోకించుచు మనఁగలనా?

భీమ—కుమారా! నా పలుకు లాలింపుము. నీవిందుల కంగీకరించవేని
కడు: బిన్నవయస్కుండగు నీబాలుని బోషించువార లెవ్వరు?
కావున మదాజ్ఞ శిరసావహించి చిత్తూరురాజ్యహితార్థ మట్లొన
రింపుము.

అజే—అట్లే మీయాజ్ఞానుసారమున వర్తింతును.

విక్ర—అజేయసింగ్జీ! ఆజ్ఞను శిరసావహింతువు గాని,

సీ॥ అప్పుడప్పుడు తప్పటడుగు లేయుటెఁ గాని
తోడిబాలురఁగూడి యాడలేఁడు
మాధుర్యమౌ ముద్దుమాటలాడుటెగాని
పల్కరించిన మాఱువల్క లేఁడు

కడుఁగూర్మితో తల్లి యంకమున నుంచుకొనఁగాని
దాసీజనంబులు దరికిఁ బోఁడు
అంతిపురమున సద్మాంతర మునుఁగుఁగాని
కానఁ డాదిత్యుని కాంతి నెపుడు
తే॥ గీ॥ చాలసుకుమారుఁ డగు మహోదారసముని
సుకుమారుని క్షుద్రమృగాకులంబు
నైన విపినాంతరమునకు నెట్లు
చేర్చి మెలఁగుమనెడఁ బోషింపఁ గలవా!

భీమ.—బాలకా! పుత్రరత్నమా!

సీ॥ మోహనాకారులఁ బొసఁగన్న భయమందు
నీవు భిల్లులఁ జూచి నిలుచు టెట్లొ
డాబాలుర గూడి యాడఁ జంకెడు నీవు
ఘనమృగంబులమధ్యఁ బరగు టెట్లొ
మలయమారుతమున నిలువఁజాలని నీవు
ఝంఝూనిలంబును సైచు టెట్లొ
హంసధ్వనిని విని యదరెడు నీవు సిం
హేంద్రనాదముల సహించు టెట్లొ
తే॥ గీ॥ కన్నడలపాలు సేయ నిన్ గహనములకుఁ
బంపుచుంటిని భూధవపాంసనుండ
శ్రీప్రదం బగు రాజ్యాభిషిక్తుఁడ వయి
వెలయు మెపుడేని తురకల బల మడంచి.

విక్ర.—తండ్రీ! సూర్యవంశోద్ధారకా!

సీ॥ క్రూరమదేభశార్దూలాదిమృగములే
యాటబాలకులు నీ కగును సుమ్ము
గాఢాంధకారసంగతమహాగ్రగుహాంత
రంబులే నీకు సౌధంబు లగును

సకలకళాపూర్ణచంద్రుండవై దేజోని
ధియు నీకు ననిశంబు దివ్వెలగును
గహనసంచారశృంగార విపినదేవ
తలె నీకుఁ క్షేమునిచ్చి తల్లులగుచు
తే॥ గీ॥ సహాపితృశ్రీయే [illegible]ను నీకు గురువు
వివిధశాస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రవీణఁజేయఁ
గలఁడు నిన్నతఁ డెల్లని కడగి మీస్వ
తంత్రరాజ్యంబు నేలుము తనయ! నీవు.

లక్ష్మ— బాలకా! నామాటలు లాలకింపుము.
తే॥ గీ॥ ఇరువదియాదల యేబదియైన వత్స
రములు గడచియు మీవాడ స్వరాజ్య మేలు
చుండి రాజపుత్రు లీవిధ మ్లానిఁగుంది
దైవమిది మ్లేచ్ఛులకు సెయ్యఁదలఁచి దగ్గ॥

బాదూల్— బాలకా! ఒక్కపర్యాయము నీచిత్తూరుదుర్గంబునుగన్నులారఁ గనుము.

చ॥ సకలకళావిహీనుఁడగుచు సత్పతి తన్ను బరిత్యజించి యుం
కొకనివశంబుఁ జేయఁగలఁడో యని వెంగమునొందు గుందు నా
వికచపయోరుహాస్యవలె వే కనుపట్టు చిత్తోడ్పురంబు నీ
వకట! కనుంగొనంగలిగి తౌరకుమారక! యెట్లు కేలకున్.

భీమ— లక్ష్మణసింగ్జీ! రాజపుత్రశూరులారా! ఈబాలుని మీవాని రాజ్యంబున కంతకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెద. ఇందులకు మీ యభిమతంబేమి?

లక్ష్మ— మహారాజా! మీయభిమతంబే మాయభిమతంబు. సత్వర మట్లొనరింపుఁడు.

భీమ — (బాలుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యాతనిశిరంబునఁ గిరీట ముంచి) బాలకా !

తే॥ గీ॥ అస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
కరకుతురకలగుమ్పని సంగ్రామమందుఁ
దునిమి యతనిమనుగాంచి చిత్తూరు పురంబు
పరవశమకొని యులు "బీమాప్రాడ్" కుమారా౦॥

(ఆ జయసింగువైపు దిరిగి) కుమారా! ఆ జయసంగ్జీ! ఈబాలుని పట్టా భిషిక్తునిఁ జేసితిని.

సీ॥ సకలదేశంబుల సన్నుతింగాంచిన
భరతమాతయె యుండెఁ బ్రథమసాక్షి,
తరతరంబులనుండి తిరుగాడు స్వాతంత్ర్య
దేవత యుండు ద్వితీయసాక్షి,
ఘోరసంగ్రామసంచారిణి యగు మృత్యు
దేవతే యుండుఁ దృతీయసాక్షి,
రసపుత్రశౌర్యవిరాజితంబైన చి
...డ్ దుర్గ మిందుఁ జతుర్థసాక్షి,

తే॥ గీ॥ సరగ జయలక్ష్మి పంచమసాక్షి యుండు
నిట్లు పంచసాక్షులు గల్గు నీకుమారు
కునకుఁ దప్పక స్వాభాగము నిజము మెప్ప
డేనియును చిత్తూర్ మీకు స్వాధీనమైన॥

ఆ జేయసింగ్జీ! ఇది ని పీకుమారుని గొంపొమ్ము.

అజే—తండ్రీ! అట్లే యొనర్చెద. (పోఁ బోవును)

బాదాల్—(బాలు నెత్తుకొని) కుమారా!

ఉ॥ శూరులు పెక్కు రుండియుఁ బ్రశోభితసూర్యకులంబు నంతకున్
దీరనివంకఁ దెచ్చి రని తేకువఁ బూనకు మయ్య! నీవె హా
ధీరత సంగరస్థలినిఁ ద్రెంచి తురుష్కులఁ గీర్తినొంది చి
త్తూరుపురంబుఁ జేకొనఁగ దుర్గమసీమల కేఁగుచుంటివే॥

(అజేయసింగు, హమీరును నిష్క్రమింతురు.)

భీమ.—రాజపుత్రయోధులారా! మీమీ సదనంబులు కేఁగి మీ కాంతామణుల నెల్ల రేపుదయంబున "జోహా" రొనరింపు నట్లాడంబరపుఁడు.

(నిష్క్రమము.)

రసపుత్రకదనము.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము. పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

ప్రవేశము-పద్మినీదేవి.

పద్మి—(విచారముతోఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ ఆకమలారి నిల్చెను వియత్తలమందు; సుషుప్తిఁ బొందకే
వ్యాకులచిత్తనై యుంటి నపారమనోవ్యథ హెచ్చుచుండఁ ది
వాకరవంశజాతులు యశోంచితమూర్తు లహో స్వబంధులున్
నాకొరకుఁ గ్రుశించు మరణంబు రణంబున నొందుచుండఁగన్॥

ఆహా! నే నెవ్వరిపాపము మొగంబుఁ జూచితినో గాని యెట్టిపల్కులు కన్నాకన్ని దెలియనయ్యెను! దైవమా! ఏల నన్నిట్టి జగన్మోహనాకారినిగా నిర్మించితివి? అన్యసామాన్యస్త్రీవలె జన్మింపఁ జేసిన నన్నావన్యమృగతుల్యుం డగు చక్రవర్తి తనమానస మీనంబును, మద్వీక్షణాంచలమును గాలముగాఁ గల్గిన మరున కెరఁ జేయకుండునుగదా! ఇందఱు రసపుత్రవీరులు క్రోధానలదహ్యదేహులై యీ మనోభవగ్రహావేశుండగు నా తురుష్కనాథుని సైన్యసమేతంబుగా భూతబలి సేయఁ గడంగి యివ్విధి రణనిహతులు గాకుందురుగదా! నిత్యకళ్యాణ సౌభాగ్యవతియగు నీ చిత్తూరుపురలక్ష్మి భవిష్యదాగమ దుర్ద

శావలోకనసంజనితభీతచేతస్కురాలై యశ్రుధారాసిక్త వక్త్రాంబుజాతయగుట సంఘటింప కుండును గదా! ఈతురుష్కనాథుండు,

ఉ॥ ఈవిధి నన్యకాంతఁ గని యుత్కటశాసనసాహసాగ్నికన్
భావము నప్పగించి నృపపాంసనుఁడై యిమరంబునందు మా
పావనవంశసంభవుల భంగమొనర్పఁగ లేఁడె? యెప్పుడున్
దైవము దోసకారులకుఁ దగ్గయి దోడయి రాకయుండినన్॥

ఆహా! రేయి యనక పగలనక చిత్తూరురక్షణార్థ మీ రసపుత్రులీ వీరులతో నత్యంతఘోరంబుగాఁ బోరుచుండిరట. ఓరా! నేనెంత పాపిష్ఠురాల నైతి!

క॥ రణనిహతులైన భర్తల
ఘనములఁ దలపోసి తత్సతీమానవతుల్ దా
మనిశముఁ జింతాసాగర
మున మున్గుటఁ జూడ నేనె మూలంబుగదా:

ఇది యెల్ల సుందరకామినుల దుఃఖంబునకు హేతుభూతంబగు నాపై నామృత్యుదేవతకైన దయరాదుగదా! అక్కటా! దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతలగు నా కాంతామణులు నన్నెంతగాఁ దూరుచుండిరో! ఇట్లనిశ మనాథయువతీజనప్రదూషితనైన నా సముజ్జ్వలాంగంబు నగ్నియందుఁ బ్రవేశపెట్టుట యుచితంబని తోఁచుచున్నయది. అదియునుఁ గాక సత్యాసత్యము లరయని కుచ్ఛితాత్ములగు ప్రజలచే వ్యాపింపఁబడిన దుర్వాదంబును నాకర్ణించుచుండి యుండియు జీవించుటకన్న మండుచున్న యగ్నికుండంబులోఁ బడి ప్రాణంబులఁ గోల్పోయి మత్పాతివ్రత్యంబును వెల్లడింపఁజేయుట తప్ప నాకు వేరొండుసాధనంబు తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) నేను కృత

నిశ్చయురాలనైన నేమి ప్రయోజనము ? ఈ ఘోరకృత్యం బొనరించుకొనుటకు మన్నాథుండు నాకనుజ్ఞ నొసంగవలయును గదా! (హృదయమున జేయిడి) చిత్తమా! ఏల నిష్ప్రయోజనంబుగ నాలోచించెదవు.

తే॥ గీ॥ అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడి యనవరతము
వారిచే సర్వసౌఖ్యముల్ వడయుచుండి
ప్రాణములకంటె ప్రేమానురాగమునను
జూచుకొను భార్యలకు నగ్నిఁ జొరఁగ నాజ్ఞ
నిచ్చువార లె ప్రియభర్త లెచ్చటైన?

(తల వంకించి) అయినను మన్నాథునకు నాకోరిక నెఱింగించెదను. నే డేలొకో యర్ధరాత్రంబు గడచినను నాథుండు రాకుండెను ? ఆహా!

ఉ॥ సుప్తి నెఱుంగ కించుకయు సొంపెసలారఁగఁ బల్కఁడింక సం
తృప్తిగఁ దా భుజింపఁడు తదేక విచారమనస్కుఁడై దమ ప
ద్మాక్షకులోద్భవాధిపుఁ డహర్నిశముల్ రణరంగమందునన్
దీప్తివహించి శాత్రవులఁ ద్రెళ్ళఁగ నేయఁ గడంగు టెందిగా!

శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతురాలనై సంయుక్తనలె నాథునకు సహాయభూతురాలనై రణముఖంబున శాత్రవుల నుక్కడంచు భాగ్యంబు నోచుకొనలేదు. ఆహా! నిద్ర యంతకంత కధికమగుచున్నది. (పరుండును)

ప్రవేశము-భీమసెంగు.

భీమ — (విచారముతో)

ఉ॥ ఎంతటిఘోరవార్త వచియింపఁగ నే నిటవచ్చితిన్; గటా
సుంతయు వెన్కదీయక ప్రసూనశరీరని నాదుభార్య స

త్యంతశుభోజ్జ్వలాంగిని "రయంబున మండెడు కుండమందు ని
శ్చింతమనస్కురాల వయి చేరు" మటంచు శిలాత్మధారివై!

ఔరా! భీమసింగ్జీ! నీవు పుట్టుకయందె గిట్టిన నిట్టి కష్టములఁ బట్టువడకుందువుగదా! జన్మించినను యే గర్భదరిద్రునియింట జనించిన నిట్టి నితాంతచింతల నొందకుందువుగదా! సురనుతంబైన రాజకులంబున నుద్భవించి యష్టైశ్వర్యాఢ్యుండ వైతివి.

అంతేగాని కడుపునిండ కూడును, గంటినిండ నిద్దురయుఁ గల్గియుండు సమయమ్ముఁ గాంచవైతివి. విజయలక్ష్మినిఁ బొందుట దుస్తరంబనియు రాజ్యలక్ష్మి మ్లేచ్ఛులచేఁ బడుట సత్యంబనియు నిరాశాపూరితహృదయుండవై యర్ధాంగలక్ష్మి సకలస్త్రీసమేతంబుగా నగ్నిలోఁ బడి యాత్మహత్య నొనరించుకొనుచుండ జూచుటకా యింకను జీవించియుంటివి? దైవమా! యింకనైన నీదురదృష్టవంతుండైన భీమసింగున కనుకూలుండ వగుట భరమా? విచిత్రమా! ఇంకను దైవము నీయెడల ననుకూలుండగుననియా తలంచుచుంటివి? ఛీ! ఇంక నాకీ మొండి బ్రదుకేల? (కత్తిఁ బెఱికించి)

చ॥ నిరుపమశస్త్రవిద్యలను నేర్చినదానిగ శత్రుసేనలన్
దురమునఁ దున్ముచున్ జయముఁ దోడనె గాంచి భవన్మనంబు సం
బరపడఁ దృప్తి గూర్చితివి పల్మరు; నట్టుల నీవు లేదు నా
శిరమును దున్మి తృప్తి నిఁకఁ జెందుము వేగఁ గృపాణరత్నమా!

ఛీ! ఏమీ! తుదకు స్త్రీకృత్యంబునకుఁ దొడఁగితి! నేనిట్లాత్మహత్య నొనరించుకొనిన రాజపుత్రస్త్రీలకు గానున్న దుర్దశ రాకుండునా? వైరులు చిత్తూరుదుర్గంబును వశపఱచుకొనకుందురా? రసపుత్రశూరులెల్లరును తమతమ భార్యలను "జోహా" రొనరించుట కొడంబడునట్లు బుద్ధులు గఱపుచుండిరి. నేనును మత్ప్రియభార్య నందుల కొడంబరచెదను.

(పద్మినీశయ్యకడ కరిగి బాగుగఁజూచి)

సీ॥ అవరోధపద్మాకరాంతరంబున ముకు
ళితపద్మవదనయై సతి పరుండె
దరిగనరాని చింతావార్ధి మున్గిన
హృదయప్లవంబుతో ముదిత యుండె,
భూరివిపజ్జలముక్త్యాదితం బగు
చంద్రాస్య మూర్ఛిల్లి సతి పరుండె,
ఘనవిరాశాభయాంకుర మారుతమున వ్రా
లిన లతాంగియును మూర్ఛిని పరుండె.

తే॥ గీ॥ గాని యెల్లి సూర్యోదయ కాలమందు
నగ్నికుండమునందు దేహమును ద్రుప్పు
సంగతి నొకింతయును దెలియంగలేకు
సదయనవసితహృదయ లసచ్చరిత్ర!

(అని దగ్గర కేగిన పద్మిని లేచి వందనంబు లొనరించి)

పద్మి— నాథా! నేఁడింత యాలస్యముగా వచ్చితిరి. గతం బేమి? ముఖ లక్షణములఁ బట్టి చూడ నేదియో దీర్ఘాలోచనపరులై వచ్చి నట్లుదోఁచెడిని.

భీమ— కాంతామణీ! ఈఘోరసంగ్రామములఁ దాపరించెనో గాని (అని విసుకుకొనును!)

పద్మి— నాథా! నాదెంత పాపిష్ఠిజన్మం బైనది.

సీ॥ నామూలమునఁగదా భూమీధవులుమీరు
కారాగృహంబునఁ గష్టపడిరి,
నామూలమునఁగదా వేమారు చిత్తూరు
పురలక్ష్మి వెతలను బొందవలసె

నామూలమునఁగదా నళినమిత్రకులోద్భ
వులు పెక్కుమంది యాకలనబడిరి
నామూలమునఁగదా నాథులఁ గోల్పోయి
యెంద ఱెందఱో సతుల్ గుందుచుండిరి

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిఁగాఁ దనరుచున్న
రాజపుత్రుల స్వాతంత్ర్యరాజ్యమిప్డు
తురకల వశమునను బడ నరుగుచుంట
కూడ నామూలమునఁగాదె చూడఁజూడ.

కావున నే దురదృష్టురాలిని బాణిగ్రహణమొనరించుకొన కున్న యిన్నిసిలుగులు సంభవిల్లకుండునుగదా!

భీమ.— ప్రేయసీ! అట్లనెద వేల? ఇంచుక యోచింపుము.

తే॥ గీ॥ జన్మమొందకె మున్నె కంజజుఁడు నుదుట
మూఁడు పంక్తుల లిఖియించు పూర్వజన్మ
కర్మ ఫలమును గుర్తించి కమలనేత్రి!
దాని దప్పించుకొన నెవ్వతరము చెపుమ?

కావున నీసంకటంబు లన్నియు నా పూర్వజన్మకృతదోషా విశేషంబులు గాని నిన్ను నుద్వాహం బొనరించుకొన్నందు వలన దారించ లేదు.

పద్మి.—నాథా! మీరు మన్మానసోపశాంతి కట్లనుచుండిరి గాని నామనో వ్యథను బోగొట్టికొనుట కొండు సాధనంబు లేకున్న యది.

భీమ.— ప్రాణేశ్వరీ! అంతమనోవ్యథ నొందుటకు గారణమేమి?

పద్మి.—నాథా! కారణం బిద్దియని వేరె చెప్పవలయునా? నేనీసుంద రాకారంబున జన్మించుటయే యిందులకు ముఖ్యకారణము! అదికాక ప్రజ లేమనుకొనుచుండిరో తెలియదా?

భీమ— ఎవరివిషయమై?

పద్మి— ఈపాపిష్ఠురాలిని గుంఱించియే!

భీమ— ఏమీ! ప్రజలు ఏవిషయమై యేమనుకొనుచుండిరి? త్రిలోక సుందరివనియు, సీతకుఁ బ్రతిమానవనియు,

పద్మి— అట్లనుకొను దినంబులు గడచినవి.

భీమ— ఏమనుకొనుచుండిరి?

పద్మి— చెప్పుటకు. గూడ దుఃఖమగు చున్నది. ఇంతకు నాపూర్వ ఫల కర్మమిట్లుండ నే జేయునదేమి?

భీమ— ప్రేయసీ! ఏల యీవెడగు మాటలు? ఏ మనుకొనుచుండిరో చెప్పుము.

పద్మి— నేను సుగుణ్య-నాశిని యనఘంబైతిననియు సంతట మీరా క్రూరుని జయించి నన్నుఁ గొనికొని వచ్చితిరనియు.

భీమ— ప్రేయసీ! దీని కింతగా జింతింప నేల? పలుమాసంబులు నిజ నాథుని నామ స్మరణంబే యన్నపానంబులుగా గడపినట్టి మహాపతివ్రతయగు సీతామహాదేవి విషయమై జను లింతకంటె నెక్కుడు వదంతిని వ్యాపింపఁజేయలేదా?

పద్మి— నాథా! అందులకు శ్రీరాములవారేమిప్రతిక్రియ నొనరించిరో యెఱుంగరా? భార్యనుఁ బరిత్యజించెను. నాకనుజ్ఞ నిచ్చినచో నే నీ పాపిష్ఠిజన్మంబును ద్యజించెదను.

భీమ— (తనలో) నే వచ్చినపనియు నీపె కోరికయు నొకటియే యయినది. (ప్రకాశము) ప్రేయసీ!

మ॥ పరిహాసంబున కైన నిట్టి పలుకుల్ పల్కంగ నుంకించ వీ
వటె నామూర్ఖుల దుర్వదంతిని తనూత్యాగంబు పోగొట్టునే?

సరిలే; నిన్నుఁ బరిత్యజించిన భువిన్ సౌఖ్యంబు వే రెద్ది; హా!
సరసీజాక్షిరో! యిట్టియుద్యమ మికన్ జాలింపుమా యింతటన్.

మఱియు.

సీ॥ చాల నానందాబ్ధి నోలలాడఁగఁ దన
యర్ధాంగియే తెప్పయగును సతిరో!
వంశమహాలత వర్ధిల్లుటకుఁ దన
యర్ధాంగి పట్టుకొమ్మౌను సతిరో!
భువిని మోహాంధ దేహమును మరల్పఁగ దన
యర్ధాంగి యంకుశంబౌను సతిరో!
సకలార్థ కామమోక్షముల నొందఁగఁ దన
యర్ధాంగి సాధనంబౌను సతిరో!
తే॥ గీ॥ కాన నర్ధాంగివిడనాడి మానవుఁడు
జగతి నే సౌఖ్యమందఁగఁ జాలు నతివ!
భార్య లేనట్టి మగవాని బ్రతుకుకంటెఁ
గష్టజీవన మిక వేరు కలదె చెప్పుమ?

కావున నేల నీవు కాయంబును బాసి నన్నుఁ గష్టములఁ బాల్పడఁ జేసెదవు?

పద్మి—అయిన నో ప్రాణకాంతా! పురుషున కెట్టి సంకటములు గలిగినను నవి భార్యవలన నేకదా కలుగుచున్నవి.

భీమ—తరుణీ! అట్లనెద వేల! సుఖదుఃఖంబుల నందునపుడు సతీపతులిరువురును సమానులేగాని యందునొకరివలన నొకరికిఁ గలుగునను మాట కల్ల.

పద్మి—ఇదంతయు నేల? నే నీదుర్వాదంతిని వినుచు మనజాలను. అగ్నిప్రవేశంబొనరించి యీదుర్వాదంతిని నిర్మూలించెదను. నా కాజ్ఞ

నొసంగుదుము. హా! రాజపుత్రస్త్రీలారా! మిమ్మెల్లర విడనాడు కాలము నాకాసన్నంబయినది.

భీమ—(తనలో) నేవచ్చిన కార్యము నెరవేర్చుకొనుట కిదేసమయము. (ప్రకాశము) కాంతామణీ! రాజపుత్రస్త్రీల విడిచిపెట్టి పోదు వను చింతవలదు. వారెల్లరు నీతోఁగూడ "జౌహారు" గావింతురు.

పద్మి—(భయాశ్చర్యములతో) నాథా! నాకితంబున వారెల్లరు "జౌహారు" గావింతురా?

భీమ—సతీమణీ! హితంబున నెట్లగును? పరాధీనుల మని పేరు నొందిన వారిజాప్తకులోద్భవులే యిందుకుఁ గారణభూతులు.

ఉ॥ వైరులు కోటఁబట్టుకొనువారని నిశ్చయమంది వారలన్
బాఱఁగఁ దోలలేక తమ భార్యలు మ్లేచ్ఛుల చేతఁజిక్క తా
మాఱడిజెందలేక యనులగు చందఁగిలాం రవమానమంచు "జౌ
హా"రొనరింపఁగా సతుల కాజ్ఞ నొసంగిరి రాజపుత్రకుల్॥

పద్మి—నాథా! తుదకే రాజపుత్రస్త్రీల కెట్టిదుస్థితి చేకూర్చెనే!

భీమ—తరుణీ! నీవిట్లు మనయొడలఁ బ్రతికియుండఁగనే యిట్టి దురవస్థ రాకుండునెట్లు?

పద్మి—నాథా! యిట్లు స్త్రీలనందఱిని నశింపఁజేయ నడంగితిరిగదా. ఒకవేళ దైవ మనుకూలుండై మిమ్ము విజయోన్ముఖులఁ జేసిన నేమిచేసెదరు?

భీమ—యువతీమణీ! యింకను మనకు విజయము చేకూరునని యూహ తలంచుచుంటివి. చేకూరిన నేమి?

తే॥ గీ॥ భార్యలు గతించినను వేరుపడతులను బి
హాహ పొందంగవచ్చును వారిజాక్షి

లకవమానంబు సంఘటిల్లఁగలదేని
మరల మానంబుఁ గొనుట దుస్తరముగాదె॥

(తెరలో ఘణ్టా-మోగింపఁబడును.)

భీమ—ప్రేయసీ! మూడవ యామము గడచి నాలుగవ యామమారం భించినదని తెలియఁజేయు ఘణ్టా- మ్రోగింపఁబడుచున్నది. ఇఁక గొన్నిగడియలకు మనకు వియోగకాలంబాసన్నంబగును. భవదీప్సితం బొసంగితిని.

పద్మి—తే॥ గీ॥ ఏఁ గృతార్థురాల నయితి నింక మీగు
మదము తోడ నేఁ గృతజ్ఞతా పూర్వకముగఁ
జేయుచుంటి నమస్కృతుల్ స్వీకరించి
నన్ను నాశీర్వదింపుడీ సన్నుతాంగ॥

భీమ—ప్రేయసీ! రాజపుత్రస్త్రీలు జోహారొనర్చుటకు సిద్ధముగ నుందురు. నీవును సిద్ధముగ నుండుము. ఇఁక నేను నిష్క్రమింతెదను. (భీమసింగు నిష్క్రమణము.) (యవనిక వ్రాలును.)

ద్వితీయరంగము. 'జోహారు'

(ప్రవేశము) భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, బాదూల్ సింగు, విక్రమసింహుఁడు, మఱికొందఱు రసపుత్రయోధులు.

భీమ—రాజపుత్రయోధులారా! రాణా! లక్ష్మణసింగ్జీ!

చ॥ అలరఁ, బతివ్రతామణు లటంచు ద్రిలోకములందు సంస్తుతిం
బొలుపుగఁ గాంచి మించు రసపుత్రకులాంగన లెల్ల దుర్ధశా

కలితహృదంబుజాత లయి క్రన్నన మన్ననతోఁ గృశానుకీ
లల బడనుండి రిద్దని కలంగకుఁడీ విధివ్రాత దప్పునే ?

లక్ష్మ—భీమసింగు మహారాజా! తదితరస్త్రీజనవిషయమై కలుగు దుఃఖంబున కేమిగాని,

సీ॥ చంద్రబింబాబు నిస్తంద్రప్రభాసాంద్ర
మందె నే యువతిముఖాంబుజమున
నిరతపాతివ్రత్య మురుధనంబై స్థితిం
బడ్యె నే తరుణీహృదంబుజమున
రమణించు దానధర్మమ్ములు నిలిచె నే
లలితాంగి హస్తపల్లవములందు
సతిసాధుశీలంబు నుతికెక్కె యమరె నే
నలినాక్షి మందయానంబునందు

తే. గీ॥ ధరణిఁ గమలాలయోపమ గరిమఁ గాంచె
నేసతీమణి ప్రియవచశ్శ్రీసమితిని
నట్టి మామాత పద్మినీ పట్టమహిషి
కాలుచిచ్చున బడ నోర్వఁగలమె చెపుడీ॥

(తెఱలో)

తే॥ గీ॥ మంగళస్నాతలై శుభమంగళంబు
లెలుపు వాద్యసమేతలై స్త్రీసమూహ
మతిముదంబును జెంది జోహారొనర్ప
నచ్చుచుండిరి నిర్జరుల్ మెచ్చుచుండ॥

భీమ—(విచారముతో) హా! స్త్రీజనంబులారా! మిమ్మెల్లర నింతదురవస్థపాలు, జేర్చిన యీ భూకాంతునకు సుగతిగలదా? (దూర

ముపరికించి) రాజపుత్రవీరులారా! ఏమీా చిత్రము? ఇక్ష్వాకువల యపతి తురుష్కుల నుక్కడింపలేక రాజపుత్రకులాంబురుహా స్యలనెల్ల సంతాప బెట్టి దుర్మరణముపాలొనర్ప సిద్ధుండయ్యె నని యానిత్యుంను నిర్నిద్ర క్రోధాగ్ని సహస్ర ధాముండై యేలకో నాపయి దండెత్తి వచ్చుచున్నట్లు గోచెడి.

బాదూల్ —రాజేంద్రా! ఏల భ్రమపడెదరు? ఆ వచ్చువారు రాజ పుత్రాంబురుహాననలు గారా?

భీమ —ఏమీా చోద్యము! ఈతండు సదాగతుండయ్యె దుర్గ్రతా నులనెల్ల వాయుసఖుని కాహారంబొసంగుటకు నిశ్చితుండయ్యె నని మేఘనాథుండు పంపఁగా సహస్రరూపముండాల్చిన క్రో ధాగ్నిదేవతాహస్తంబులయందు ప్రకాశించు ఖడ్గసహస్రంబు నాపయిం బడవచ్చు చున్నట్లున్నది.

విక్ర —రాజా. యేమీా విచ్చపాటు. ఆ వచ్చునది రసపుత్రాంగనాంగీ శ్రేణిగదా.

భీమ —ఆహా! ఈ యర్థాంగలక్ష్మలకెల్లరకు దుర్మరణంబు నొసఁగార్ప నున్న రాజపుత్రులనెల్ల శిక్షించుటకు యర్ధనారీశ్వరుండైన శితికం ఠుండు పంపిన నిటలనేత్రాగ్నిజ్వాలలు మనపై వచ్చుచున్నవి.

లక్ష్మ —రాజా! ఆ వచ్చువారు సకలసువర్ణభూషణభూషితాంగులగు రాజపుత్రాంగనామణులు గదా.

(ప్రవేశము) పద్మిని, మఱికొందఱు- రాజపుత్రస్త్రీలు.

భీమ —హా! యువతీమణులారా! మీా రందరు జోహారొనర్చుచుండ జూచి మేమెట్లు సహించగలము? (పద్మినీదేవిని సమీాపించి హా! పద్మినీ!

సీ॥ దేదీప్యమానమందిరవాసినీ! నీవు
చీకటి గుహలలోఁ జేరు టెట్లొ ?
మృదులశయ్యలపైన సుఖనిద్ర జెందెడు నీవు
గట్టి చిత్తి పైన బెలయుటెట్లొ ?
హిమకరకిరణబాలికలు నిల్చుచు నీవు
ఘోరకాననలంబున గ్రుమ్మరుటెట్లొ ?
యుబిలోంబు నాకు సర్ధాంగివౌ నీవు నక్త
పినాశి కిమవశి వెడలు టెట్లొ

తే॥ గీ॥ సముదమురితకళింకి సంకటము ముగ్గ
పుడమి నే నిడుముల నొంది యడలుచుండ
ముందుగా నీవు పోయి యామిష్మికంబు
నొంది సౌఖ్యంబు లందుచు నుండు టెట్లొ?॥

పద్మి—నాథా ! సకల మెఱింగిన మీరలే యిట్లు వికలప్రాణులవలెఁ బల్కుచుండ నే నేమి పేర్కొనఁగలను ? నిశ్చలత్వం బొందిన నా మానసంబును గ్రమ్మఱఁ జలింపఁ జేయకుండునట్లు ప్రార్థింపుచున్నదాన. ఇఁక మాంకీభూమ్యంతరనిర్మితంబులగు గుహలలోఁ జొరఁ ననుజ్ఞనిండు. కాలంబతిక్రమించుచున్నది. వైరులు దుర్గంబునఁ బ్రవేశించిరేని మాకుఁబ్రమాదము సంభవించును.

భీమ—ప్రేయసీ ! ఈ ఖలుం డింగులకు మాత్రము సిద్ధుండై యున్నాఁడు.

పద్మి—మనోహరా ! నమస్కారములు (పాదములపైబడి లేచును)

(పద్మినిమొదలగు స్త్రీలెల్లఱు నిబద్ధాంజలులై)

పద్మి—

*** దండకము ***

శ్రీమజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధి సంభూతురాండ్రిందిరాసుందరీరత్న
పాదాంబుజధ్యాన పీయూషపాన ప్రమత్త ప్రచిత్తల్సదా
దివ్యచారిత్ర లత్యంత మానాభిమానంబె నిత్యవ్రతస్ఫూర్తి
వర్తించువారల్ జగన్మోహనాకారిణుల్ పెక్కువర్షంబులం
బొట్టి యూరోజుదారంగ విదేశీయులై ముష్కరాధ్యక్షులౌ
మ్లేచ్ఛసైన్యాళిచే మానభంగార్తి నెక్కింతయుం జెందకున్నార
లిష్ణాతురుష్కాధినాథుండు దుర్గంబు భగ్నంబు గావింప
యత్నించి, యందర్ధభాగంబు నాశంబుగావింపనా వొప్పువీక్షించి
యాదిత్యతుల్య ప్రదీప్త ప్రదుల్ రాజపుత్రాఖ్యులింకెట్టులైనం
బరాభూతులై కోట మ్లేచ్ఛాళికిం జిక్కగాంబట్టి కాంతా
మణుల్ మానభంగంబు నొందంగలారంచు మమ్మెల్ల జోహా
రొనర్పంగి నాజ్ఞాపనం భీయ మేమెల్ల నిప్పట్టునం సిమహా
కీలలంజొచ్చి యక్రాంతవిక్రాంతకీర్తిం వహింపంగ నేతెంచి
నామిప్పుడీ వెంతయుం వీర లాదిత్యవంశంబునంబుట్టిరే యంచు
విస్తారమౌజాలిమై శీతలంబుందం బోకింకనిన్నెక్కుడౌ భక్తిమై
ప్రార్థనల్ చేతు మోపావకా! వీతిహోత్రా! నమస్తే నమస్తే
నమస్తే నమః (అందఱు గుహలోం బ్రవేశింతురు).

విక్ర—(మండుచున్న కొఱవులుం బుచ్చుకొని) రాజా! ఇంక మీరీ చితుల కగ్ని నంటింపుడు (భీమసింగునకు కొఱవుల నిచ్చును.)

భీమ—(కొఱవులం బుచ్చుకొని) ఔరా! ఏమీ కాలమాహాత్మ్యము. స్వపరిపాలనస్థితానేక దాసదాసీజనయాచక మంత్రి చమూ

పురోహితబాంధవాదరణస్ఫూర్తి వెలయునీదక్షిణహస్తంబుతుద
కుసకలరాజపుత్ర సమేతంబులయిన చితులకు నగ్ని నంటించుట
కుపయోగింపఁబడ వలసివచ్చినది. హా! వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యా
భూషితంబై దుర్మదారిపు కుంభి కుంభచ్ఛేదన సాధనంబగు కర
వాలంబుధరియించు నీదక్షిణహస్తంబు చివర కబలలచే నిండి
యుండిన చితుల వెలిగించుటకునియోగింపఁ బడవలసి వచ్చెను.
హా! విధీ! ఎంత రోయనర్చితివి! (చితుల నంటించును. రాజ పుత్రు
లొక పెద్ద బండ నాగుహాద్వారంబున కడ్డము వేతురు.)

భీమ___

* దండకము *

శ్రీకరజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధిరాకాసుధాధాములౌ పూర్వరాజాత్మ
జుల్ నిన్ను నభ్రంకషోత్తుంగ ధాత్రీధరవ్రాతముల్ జుట్టునుం
గల్గియున్నట్టి పీఠస్థలంబందు నిర్మించి ఘోరారిహృద్భీకరంబౌ
యఖాతంబు త్రవ్వించి తత్ప్రాంతమందుం విశాలోన్నతప్రౌఢి
వర్తించు ప్రాకారముల్ గట్టి యట్టాలకంబుల్ బలిష్ఠంబుగాఁ
గట్టి చోద్యంబుతో గొప్ప ప్రాసాదముల్ దివ్యదేవాలయంబుల్
ఘనాగారముల్ శస్త్రవిద్యాగృహంబుల్ మహాలీల నిర్మించి
నానారిపుక్ష్మాతలాధీశులన్ సంగరక్ష్మాతలిన్ వే బరాభూతు
లం జేసి యాశాంతవిశ్రాంతకీర్తి ప్రపూర్ణాత్ములై నిన్నుఁ
బాలించినారిప్పుడ్ భూతలాధీశులుత్తుంగ శౌర్యంబు వర్ణించి
శత్రుక్షమానాథు సైన్యాళిఁ దున్మాడగాఁ జాల కిట్లంగనారత్న
సంఘంబు నెక్కుమ్మడిన్ ఘోరదావానలంబందు దేహంబులర్పిం
పగాఁ జేసి నీరక్షణార్థంబు హస్తంబులందున్ వెసన్ ఖడ్గముల్

బూని మేమెల్ల సంగ్రామరంగస్థలిఁ శత్రులఁ గూల్చుటో లేక యువ్వారిచేఁ జచ్చుటో రెంటిలో నెద్దియో నిశ్చయంబంచు యోజించి యిక్కమ్మనిఁ శత్రులఁ మార్కొనఁ బోవఁగా నుంటిమి యింకఁ మముస్నికృపాదృష్టులంజూచియుఁ గ్రమ్మఱఁ మేమునీ ప్రాపునందుండి సంతోషముంజెంది నిందృప్తురాలిఁ దగంజేయ మమ్మెల్ల దీవింపుమా! కాచి రక్షించుమా! దుర్గలక్ష్మి చిత్తోడ్ దుర్గలక్ష్మి నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః

(ప్రవేశము) తురుష్క సైనికులు.

(రసపుత్రులకుఁ దురుష్కులకు ఘోరయుద్ధంబు జరుగును. రసపుత్రులెల్లరు నశింతురు. తురుష్కులు కోట నాక్రమించుకొనెదరు.)

(తెర పడును.)

సంపూర్ణము

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

శ్రీ వేంకటేశ్వర కంపెని, గుంటూరు.

ఇచ్చట దొరుకు గ్రంథములు.

1	హరిశ్చంద్ర	...	...	1—4—0
2	సాత్రాజితీయం	...	...	1—0—0
3	[illegible]మార్గకం	...	...	0—12—0
4	భగవద్విజయం [శ్లోకములనూదిరి పద్యములు]			0—1—0
5	భరతమాత దండకం	...	...	0—1—0
6	గాంధీమహాత్ముని జీవితచరిత్ర		...	1—8—0
7	గాంధివిజయం	...	...	0—12—0
8	గాంధిమహోదయం	...	..	0—8—0
9	కలియుగప్రశస్తి	...	...	0—10—0
10	సంసారతరణి	...	...	1—0—0
11	అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసుసభ		...	0—4—0
12	అలీ బ్రదర్సుల నిర్బంధము		...	0—10—0
13	స్వరాజ్యసమస్య	...	...	0—4—0
14	[illegible]	...	...	0—8—0
15	[illegible]	...	...	0—8—0
16	[illegible]లు	...	...	0—8—0
17	స్వాతంత్ర్యసాధన	..	...	0—8—0
18	[illegible] భజనకీర్తనలు	...	...	0—4—0
19	స్వాతంత్ర్య[illegible]	...	...	0—10—0
20	మహాత్మా గాంధి ఆరోగ్యసాధన [[illegible]]			0—10—0
21	[illegible] అనుభవం [గాంధి]		...	0—12—0
22	స్వరాజ్యమోక్షము	...	...	0—1—6
23	చిత్తరంజనదాసుగారి జీవితము		...	0—8—0
24	[illegible]	...	...	1—0—0
25	సంపూర్ణ ఉత్తరరామాయణం		...	1—0—0
26	బుద్ధిమతీవిలాసము	...	..	1—0—0
27	సంపూర్ణరామాయణం	...	...	1—0—0

పుస్తకలను కమీషన్ సరసముగా యివ్వబడును.

తారీఖుల జంత్రి వడ్డీ జంత్రి.

1 ఇందు గతసంవత్సర 1867 సరియైన ప్రభవ సంవత్సరం మొదలు రాబోవు 1939 సంవత్సర ప్రమాదిసంవత్సరమువరకు తెలుగుసంవత్సర మాసతేదీలకు సరియైన ఇంగ్లీషుసంవత్సరముల నెల తేది వారములను తెల్పునదియై యున్నది.

2 ఇందు రు 1—0—0 మొదలు 5 వందలరూపాయలవరకు నెల 1 కి రు 0—4—0 లు మొదలు రు 2—0—0 లు వరకు రోజుకు నెలకు సంవత్సరముకు అయ్యేవడ్డీ జంత్రియున్ను,

3 నెల 1 కి 4 అణాలు మొదలు 25 రూపాయలువరకు ఇంటి అద్దెలు కూలీల మున్ను జీతములు వగైరాలు 28, 30, 31 రోజులుగల నెలలలో రోజుకు ఎంతఅయ్యేదిన్ని మొదలగు సంగతులు తెలుపు జంత్రియున్ను,

4 కరణములకు పనికివచ్చులాగున ఎకరా 1 కి 0—1—0 మొదలు 20 రూపాయలవరకు 100 యకరములవరకు అయ్యే శిస్తుమొత్తమున్ను సెంట్లు ఆదేశ ప్రకారముగా 100 సెంట్లవరకు అయ్యేమొత్తమున్ను, రోడ్డు విలేజి లోకల్‌ఫండు జంత్రి తెల్పును. అనిమారాచు విధము నాటియుండే వ్రాయబడియున్నది.

5 వస్తువు 1 కి పైసా మొదలు 1 రూపాయలువరకు 100 వస్తువులవరకు అయ్యేమొత్తమును, కొత్తగా అమలులోకివచ్చిన, పోస్టేజి వగైరాలును రిజస్ట్రేషను ఫీజులు, కోర్టు స్టాంపు స్యూలు, మొదలగు అంశములు తెలుపును.

ఇప్పటికి 4000 పుస్తకములు ఖర్చైపోయినవి.

వెల పోస్టు ఖర్చులు సహా రు 1—10—0 లు మాత్రం

వలయువారు :—

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు,
గుంటూరు

(అని వ్రాయవలెను.)